ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΛΙΝΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΞΑΡΤΗΣΕΙΣ»

Διπλωματική Εργασία
της
Μπαλογιάννη Χριστίνας
(Α.Μ: 213)
με τίτλο:

«Χρήση ουσιών στην εφηβική και μετεφηβική ηλικία: ο ρόλος της αναζήτησης συγκινήσεων ως παράγοντας κινδύνου»

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κούτρα Αικατερίνη
Μέλη Τριμελούς Επιτροπής: Καραδήμας Ευάγγελος & Κοκκινάκη Θεανώ

ΡΕΘΥΜΝΟ, 2019-2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 3

ABSTRACT 4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ 5

1.1. Χρήση ουσιών στην εφηβική και μετεφηβική ηλικία 5

1.1.1. Εφηβική και μετεφηβική ηλικία 5

1.1.2. Το φαινόμενο της εξάρτησης ουσιών και οι παράγοντες κινδύνου 10

1.1.3. Χρήση ουσιών στην εφηβεία 15

1.1.4. Χρήση ουσιών στην μετεφηβεία 19

1.2. Ο ρόλος της αναζήτησης συγκινήσεων στην χρήση ουσιών 22

1.2.1. Αναζήτηση συγκινήσεων 22

1.2.2. Αναζήτηση συγκινήσεων και χρήση ουσιών 29

1.2.3. Αναζήτηση συγκινήσεων και χρήση ουσιών στην εφηβική και μετεφηβική ηλικία 33

1.3. Σκοπός και ερευνητικές υποθέσεις της παρούσας έρευνας 40

1.3.1. Σκοπός της έρευνας 40

1.3.2. Ερευνητικές υποθέσεις 40

1.3.3. Συμβολή της παρούσας έρευνας 42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΜΕΘΟΔΟΣ 44

2.1. Συμμετέχοντες 44

2.2. Εργαλεία 47

2.2.1. Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων (Sensation Seeking Scale – SSS, Zuckerman και συν., 1964) 47

2.2.2. Ερωτηματολόγιο Εκτίμησης Παραγόντων Κινδύνου και Προστασίας στους Νέους (Youth Risk and Resiliency Survey- YRRS, Green, Penalza, & FitzGerald, 2016) 48

2.3. Διαδικασία 51

2.3.1. Έντυπο ερωτηματολόγιο 51

2.3.2. Ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο 52

2.4. Στατιστική ανάλυση 52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ 55

3.1. Περιγραφικά στοιχεία των μεταβλητών της έρευνας 55

3.2. Λογιστικές Παλινδρομήσεις 61

3.2.1 Συχνότητα και Ποσότητα Αλκοόλ 61

3.2.2. Δοκιμή Τσιγάρου και Κάνναβης 62

3.2.3. Καθημερινή χρήση Τσιγάρου 63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΥΖΗΤΗΣΗ 68

4.1. Ερμηνεία αποτελεσμάτων 68

4.2. Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντική έρευνα 76

4.3. Συνεισφορά των ευρημάτων 78

Βιβλιογραφία 82

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αναζήτηση συγκινήσεων συνδέεται στενά με ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, όπως η χρήση ουσιών στην εφηβεία. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει την σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων και των ευρύτερων παραμέτρων της, όπως η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας με την χρήση ουσιών σε εφηβικό και μετεφηβικό πληθυσμό στην Ελλάδα. Η έρευνα ήταν συγχρονική και συμμετείχαν σε αυτή 437 έφηβοι και νεαροί ενήλικες, ηλικίας 15 έως 25 ετών. Τα εργαλεία τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την διεξαγωγή της έρευνας ήταν η Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων (Sensation Seeking Scale-SSS-V) και το Ερωτηματολόγιο Εκτίμησης Παραγόντων Κινδύνου και Προστασίας στους Νέους (Youth Risk and Resiliency Survey-YRRS). Τα ευρήματα που προέκυψαν αναδεικνύουν την αναζήτηση συγκινήσεων και τις ευρύτερες παραμέτρους της ως σημαντικούς παράγοντες κινδύνου για την συχνότητα και ποσότητα κατανάλωσης αλκοόλ, την δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης καθώς και την καθημερινή χρήση τσιγάρου. Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες που έχουν επιβιβαστεί σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο για συχνή και σε μεγάλες ποσότητες κατανάλωση αλκοόλ. Επίσης, οι συμμετέχοντες που είχαν σεξουαλική επαφή με τέσσερα ή/και περισσότερα άτομα στην διάρκεια της ζωής τους φαίνεται να διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο για την δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης και για την καθημερινή χρήση τσιγάρου. Γίνεται αντιληπτό, πως η αναζήτηση συγκινήσεων και οι ευρύτεροι παράμετροι της συνδέονται με συμπεριφορές που προκαλούν την διέγερση και ανταμοιβή, όπως η χρήση ουσιών. Το εύρημα αυτό μπορεί να ευαισθητοποιήσει για την σημασία της εξερεύνησης θετικών δραστηριοτήτων που θα επιφέρουν το επιθυμητό επίπεδο διέγερσης και θα αποτρέψουν τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες από το να καταφύγουν σε παράνομες και επιβλαβείς για την υγεία τους συμπεριφορές.

Λέξεις-κλειδιά: αναζήτηση συγκινήσεων, ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, χρήση ουσιών, εφηβεία

ABSTRACT

Sensation seeking is strongly associated with risky behaviors such as substance use during adolescence. The aim of this study was to examine the connection between sensation seeking and its broader parameters, like risky sexual behavior, lack of self-precaution measures, and drug use in a sample of adolescents and young adults in Greece. The study was cross-sectional and 437 adolescents and young adults, aged 15 to 25, participated in it. The tools used for the purposes of the study were the Sensation Seeking Scale-SSS-V and the Youth Risk and Resiliency Survey-YRRS. The results of the study point out that sensation seeking ant its broader parameters are significant risk factors for the frequency and amount of cigarette and alcohol use, the experimentation with cigarette and cannabis and daily cigarette use. More specifically, participants who were passengers in a vehicle with a drug driver showed the greatest risk for more frequent and in large amounts alcohol use. In addition, participants who had sexual intercourse with four and/or more individuals during their lifetime showed the greatest risk for experimentation with cigarette and cannabis. It is perceived that sensation seeking and its broader parameters are linked to behaviors causing arousal and reward, as it is the case for instance with drug use. This finding may raise awareness regarding the importance of exploring positive activities that will bring about the desired level of arousal and prevent adolescents and young adults from engaging in illegal and unhealthy behaviors.

Key-words: sensation seeking, risky sexual behavior, lack of self-precaution measures, substance use, adolescence

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Χρήση ουσιών στην εφηβική και μετεφηβική ηλικία

1.1.1. Εφηβική και μετεφηβική ηλικία

Η εφηβεία αποτελεί ένα αναπτυξιακό στάδιο της ζωής του ανθρώπου που γεννά μυστήριο, καθώς η έναρξη και το τέλος της είναι δύσκολο να διασαφηνιστούν. Κάποιοι τοποθετούν την αρχή της εφηβείας στην ηλικία των 13 ετών, παρόλο που και σε μικρότερες ηλικίες μπορούν να παρατηρηθούν συμπεριφορές που άπτονται στο εφηβικό στάδιο ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, πιστεύουν ότι τα άτομα που ζουν με τους γονείς τους, ενώ έχουν περάσει την ηλικία των 30 χρόνων, μπορούν να χαρακτηριστούν ως έφηβοι. Αναμφίβολα όμως η έννοια και τα χαρακτηριστικά της εφηβείας έχουν αλλάξει σε σχέση με τη δεκαετία του 1970 ή του 1980, καθώς το άτομο βιώνει πολλές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές, με συνέπεια ο κάθε έφηβος αλλά και οι γονείς του να έχουν διαφορετικές απαιτήσεις και υποχρεώσεις ο ένας απέναντι στον άλλον (Coleman, 2013).

Παράλληλα, διάφοροι επιστημονικοί κλάδοι, τόσο των θετικών επιστημών όσο και των κοινωνικών, έχουν στρέψει κατά καιρούς το ενδιαφέρον τους στη μελέτη αυτού του σταδίου, με αποτέλεσμα να γεννάται το ερώτημα κατά πόσο η εφηβεία είναι βιολογικό φαινόμενο ή κοινωνικό κατασκεύασμα (Coleman, 2013). Το 1968 ο ψυχαναλυτής Erik Erikson με βάση τις γνώσεις του στον τομέα του προσπάθησε να εντρυφήσει στο εφηβικό στάδιο ανάπτυξης, διερευνώντας έννοιες, όπως η ταυτότητα και οι οικογενειακές σχέσεις. Όρισε την εφηβεία ως το πέμπτο στάδιο ανάπτυξης από τα 12-18 έτη και την χαρακτήρισε ως *«ταυτότητα σε αντιδιαστολή σύγχυσης ταυτότητας»*. Καλύπτεται δηλαδή ένα χρονικό διάστημα από το τέλος της παιδικής ηλικίας μέχρι και την αρχή της εφηβείας, κατά την οποία οι έφηβοι ενδιαφέρονται για την γνώμη των άλλων, προσπαθούν να γνωρίσουν και να ορίσουν τον εαυτό τους και σε αυτή τους την προσπάθεια μπορεί να έρθουν σε σύγχυση, με αποτέλεσμα να κλειστούν στον εαυτό τους ή να στραφούν σε παράνομες πράξεις (Elliot, Kratochwill, Cook, & Travers, 2008).

Από την άλλη, η εφηβεία σύμφωνα με τον Feldman (2019) ορίζεται ως ένα από τα αναπτυξιακά στάδια που συντελούνται κατά τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, ξεκινά περίπου πριν την ηλικία των 13 χρόνων και τερματίζεται συνήθως στα 20 έτη. Είναι με άλλα λόγια μία μεταβατική περίοδος από την παιδική ηλικία μέχρι και την ενηλικίωση του

ανθρώπου, κατά την οποία μάλιστα συντελούνται βαρυσήμαντες σωματικές και ψυχολογικές αλλαγές. Και ο Martin (1994) όμως αναφέρει ότι η ψυχολογική ανάπτυξη του εφήβου συντελείται μέσω της ήβης, μιας σειράς βιολογικών αλλαγών που διαδραματίζονται στο σώμα του και συμβάλλουν στην σεξουαλική του ωρίμανση, προετοιμάζοντας έτσι την μετάβαση του από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η εφηβεία δεν αποτελεί ένα χρονικό διάστημα με σαφή όρια. Παρόλα αυτά, υπάρχουν πολλοί ερευνητές της που διακρίνουν κάποια επιμέρους στάδια ανάπτυξης, όπως τα ακόλουθα: α) προ-εφηβεία (10-12 ετών), β) πρώτη εφηβεία (11-14 ετών), γ) μέση εφηβεία (14-17 ετών), δ) όψιμη εφηβεία (17-20 ετών) και ε) μετα-εφηβεία (>20 ετών) (Chown, Kang, Sanci, Newnhma, & Bennett, 2008. Christie & Viner, 2005). Ωστόσο, στην ηλικία των 18-25 ετών κατά την οποία οι έφηβοι συνήθως προετοιμάζονται να εισέλθουν στη ζώνη της ενήλικης ζωής δεν είναι ανεξάρτητοι οικονομικά από τους γονείς τους ή το κράτος, με συνέπεια η διάρκεια της εφηβείας να παρατείνεται, καθώς δεν είναι εύκολο για τον έφηβο στο σημείο αυτό να είναι αυτάρκης και αυτόνομος από τους γονείς του, με τους οποίους αρχίζει μία νέα σειρά διαπραγματεύσεων. Η χρονική μάλιστα αυτή συγκυρία ονομάστηκε από τον Arnett «αναδυόμενη ενηλικίωση» (Arnett, 2004. Tanner & Arnett, 2009). Επίσης, ο Coleman (2013) αναφέρει ότι ο Arnett θεωρεί το στάδιο αυτό ως μία ευκαιρία για τους νέους να πειραματιστούν, να κάνουν ταξίδια, να αισθανθούν ελεύθεροι και να συνάψουν σχέσεις. Υπάρχουν ωστόσο και ερευνητές που θεωρούν την μετάβαση στην ενήλικη ζωή επώδυνη και γεμάτη δυσκολίες, καθώς δεν έχουν όλοι οι νέοι την δυνατότητα να ανεξαρτητοποιηθούν οικονομικά (Coleman, 2013).

Αναμφισβήτητα, η εφηβεία έχει επιμηκυνθεί τόσο ως προς την έναρξή της όσο και ως προς την διάρκεια της (Coleman, 2013). Η ανάπτυξη είναι συνεχής και τα υποστάδια που αναφέρονται χρησιμοποιούνται συνήθως για πρακτικούς λόγους (Αναστασόπουλος, 1997). Παρόλα αυτά, σε καθένα από αυτά παρατηρούνται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και αναπτυξιακές διαδικασίες, ιδιαίτερα στους διάφορους τομείς της ζωής των εφήβων και μετεφήβων (Arnett, 2012. Chown και συν., 2008. Christie & Viner, 2005).

Αναλυτικότερα, στην εφηβεία η σωματική ανάπτυξη των κοριτσιών αρχίζει στην ηλικία των 10 χρόνων και φτάνει στο μέγιστό της κατά προσέγγιση στα 15 ½ έτη. Αντιθέτως, στην περίπτωση των αγοριών το «αναπτυξιακό τίναγμα» ξεκινά συνήθως δύο χρόνια αργότερα και κορυφώνεται στα 17 ½ έτη. Στα θηλυκά η ωρίμανση των αναπαραγωγικών οργάνων ξεκινά περίπου στα 11-12 έτη, ενώ στα αρσενικά στα 13-14 έτη με σαφείς διαφορές στην σεξουαλική τους ωρίμανση (Schacter, Gilbert, & Wegner 2012). Στα κορίτσια παρατηρείται η έναρξη της εμμήνου ρύσης, ενώ στα αγόρια αντιληπτή γίνεται

η ανάπτυξη των όρχεων, του πέους, του όσχεου καθώς και η ικανότητα για εκσπερμάτωση. Επίσης, οι ορμόνες του φύλου, τα οιστρογόνα και ανδρογόνα, συμβάλλουν στην ανάπτυξη των δομών και των οργάνων που έχουν άμεσα σχέση με την αναπαραγωγή και αποτελούν τα πρωτογενή χαρακτηριστικά των θηλυκών και αρσενικών. Παράλληλα, συντελούν στην εμφάνιση και των δευτερογενών χαρακτηριστικών του κάθε φύλου, στις ορατές δηλαδή ενδείξεις σεξουαλικής ωρίμανσης, οι οποίες δεν έχουν άμεση σχέση με το αναπαραγωγικό σύστημα (Arnett, 2012. Schacter και συν., 2012). Στην αναδυόμενη ενηλικίωση τα άτομα έχουν φτάσει στην πλήρη ανάπτυξη σχεδόν όλων των σωματικών τους δομών και οργάνων και βρίσκονται στο απόγειο της φυσικής τους κατάστασης και υγείας (Arnett, 2012. Schacter και συν., 2012). Από την άλλη, παρουσιάζουν και υψηλότερα ποσοστά τροχαίων ατυχημάτων, σεξουαλικών μεταδιδόμενων νοσημάτων και άλλων προβλημάτων που οφείλονται στον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς τους σε σχέση με άλλες ηλικιακές φάσεις της ζωής (Arnett, 2012).

Διαφορές παρατηρούνται και στην γνωστική ανάπτυξη. Ο Jean Piaget υπήρξε πρωτεργάτης της θεώρησης ότι κατά την ήβη παρατηρείται όχι μόνο αύξηση των γνωστικών δεξιοτήτων αλλά και μία ποιοτική αλλαγή στις νοητικές ικανότητες του παιδιού. Πιο αναλυτικά, κατά το τέταρτο στάδιο γνωστικής ανάπτυξης του Piaget, κατά την περίοδο δηλαδή των τυπικών λογικών πράξεων (11-15 ετών), το άτομο αποκτά την ικανότητα να κάνει αφηρημένες σκέψεις, να σχηματίζει υποθέσεις καθώς και να σκέφτεται εναλλακτικές για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος. Ξεκινά από δεδομένα της καθημερινής του εμπειρίας, τα οποία προσπαθεί να εξηγήσει λογικά έχοντας μία κριτική διάθεση. Τέλος, τα παιδιά σε αυτή την ηλικία στοχάζονται, κάνουν σκέψεις για το μέλλον, προβληματίζονται για την γνώμη των άλλων. Με το πέρας μάλιστα των 15 χρόνων ο Piaget θεωρούσε ότι η γνωστική ανάπτυξη συντελείται με σταδιακά αυξητικούς ρυθμούς (Jansen, 2011).

Σύμφωνα επίσης με τον Coleman (2013), οι απόψεις του Piaget πυροδότησαν αργότερα πολλούς ερευνητές να κάνουν μελέτες σχετικά με τον ηθικό συλλογισμό. Η προσέγγιση του Piaget και των μελετητών που έχουν συνεχίσει τη θεωρία και την έρευνά του περιγράφουν πώς οι έφηβοι και οι αναδυόμενοι ενήλικες αναπτύσσουν ικανότητες όπως η υποθετική επαγωγική συλλογιστική, η αφηρημένη σκέψη και η κριτική ικανότητα. Ωστόσο, παρόλο που υπήρχαν διάφορες θεωρίες για την ανάπτυξη των ηθικών εννοιών στους εφήβους, η προσέγγιση της «γνωστική ανάπτυξης» του Piaget καθώς και του Kohlberg ήταν εκείνες που αποτέλεσαν την βασική αρχή για πολλούς ερευνητές. Συγκεκριμένα, κατά την προσέγγιση της ηθικής ανάπτυξης του Kohlberg, οι έφηβοι αρχίζουν να αμφισβητούν κανόνες, νόμους αλλά και να αναλαμβάνουν πιο συχνά την ευθύνη για τις πράξεις τους,

αποκτώντας αυτοσυνειδησία. Αναπτύσσουν δηλαδή έναν ανώτερο ηθικό συλλογισμό (Coleman, 2013).

Σύγχρονοι, ακόμη, ερευνητές διατυπώνουν την άποψη ότι οι έφηβοι, σε σχέση με τα μικρότερης σε ηλικία παιδιά, έχουν βελτιωμένες επιδόσεις στην επεξεργασία των πληροφοριών σε επίπεδο προσοχής, μνήμης εργασίας, ταχύτητας επεξεργασίας, οργάνωσης και μεταγνώσης· η ικανότητα δηλαδή να επεξεργάζονται νοητικά την σκέψη τους. Αν και όλες αυτές οι πλευρές επεξεργασίας πληροφοριών παρουσιάζουν άνοδο με το πέρασμα των ετών, η ανάπτυξη τους είναι ανεξάρτητη χρονικά (Coleman, 2013). Από την άλλη, στους νεαρούς ενήλικες η γνωστική ανάπτυξη γίνεται αντιληπτή από την ανάπτυξη της συμβολικής σκέψης, ιδιαίτερα του ρεαλισμού, ο οποίος αναφέρεται στην προσαρμογή της λογικής σκέψης στους πρακτικούς περιορισμούς των πραγματικών καταστάσεων, και της κριτικής σκέψης, της ικανότητας δηλαδή του ατόμου να αξιολογεί με ακρίβεια και λογική συνοχή τα αποδεικτικά στοιχεία και επιχειρήματα (Arnett, 2012).

Πολλοί θεωρητικοί πιστεύουν ότι ένας πολύ σημαντικός στόχος της ζωής του κάθε ατόμου είναι και η ανάπτυξη ταυτότητας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Arnett (2012), ο Erikson υποστηρίζει ότι είναι σημαντικό να καθιερωθεί μια σαφής ταυτότητα στην εφηβεία ως βάση για αρχικές δεσμεύσεις στην ενήλικη ζωή και ως θεμέλιο για μεταγενέστερα στάδια ανάπτυξης. Οι έφηβοι προσπαθούν να κερδίσουν την αυτονομία και την ανεξαρτησία τους από τους γονείς καθώς και να συγκροτήσουν μια ολοκληρωμένη ταυτότητα, η οποία να περιγράφει όλες τις πτυχές της προσωπικότητάς τους. Επίσης, κατά την διαδικασία αυτή επαναπροσδιορίζουν την θέση τους σε σχέση με τον κοινωνικό τους περίγυρο (Craig & Baucum, 2007). Οι σχέσεις τους με τους συνομηλίκους είναι πιο πυκνές σε σύγκριση με τους γονείς τους, με τους οποίους δεν περνούν τόσο χρόνο μαζί (Friedlander, Connolly, Pepler, & Craig, 2007). Η προσκόλληση αυτή στους φίλους προσφέρει στον έφηβο ασφάλεια, σταθερότητα και μία αίσθηση εγγύτητας, καθώς νιώθει την ανάγκη να βρίσκεται σε συνεχή επαφή και επικοινωνία με τους φίλους του, οι οποίοι μπορούν να τον καταλάβουν (Cotterell, 2007).

Παράλληλα, η εντονότερη αλληλεπίδραση των δύο φύλων μεταξύ τους, ιδιαίτερα εκείνων στους οποίους η ήβη ξεκίνησε σε μικρή ηλικία, οδηγεί σε μία αύξηση της πολυπλοκότητας των συναισθημάτων που βιώνουν, κάτι που οδηγεί συχνά στη δημιουργία ρομαντικών δεσμών (Friedlander, Connolly, Pepler, & Craig, 2007). Οι ρομαντικοί δεσμοί όταν φτάνουν στο στάδιο της σεξουαλικής επαφής είναι ικανοί να παίξουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης ταυτότητας (Coleman, 2013). Οι συναισθηματικές αντιδράσεις στις προκλήσεις, στις επιτυχίες και αποτυχίες είναι ικανές να επηρεάσουν

σημαντικά την ανάπτυξη των εφήβων (Wang, Vujovic, Caplovitz-Barrett, & Lerner, 2015). Μετά το πέρας και της εφηβείας και στα πρώτα χρόνια της ενήλικης ζωής τα άτομα αφιερώνουν αρκετό χρόνο στην σύναψη στενών διαπροσωπικών σχέσεων τόσο σε σωματικό όσο και σε διανοητικό και συναισθηματικό επίπεδο. Οι μετέφηβοι αφήνουν επίσης το σχολείο και συχνά ανεβαίνουν σε εκπαιδευτική βαθμίδα, ενώ κάποιοι αρχίζουν και να εργάζονται (Feldman, 2019).

Επομένως, το ευρύ αυτό αναπτυξιακό στάδιο της εφηβείας παρουσιάζει μια σειρά από βιολογικές και κοινωνικές αλλαγές. Σε κάθε, δηλαδή, χρονικό στάδιο παρουσιάζεται μία πληθώρα διαφορετικών προβλημάτων που χρήζουν αντιμετώπισης. Οι έφηβοι δεν μένουν αμέτοχοι σε αυτές τις αλλαγές που συντελούνται και λαμβάνουν ενεργό ρόλο. Προκειμένου, δηλαδή, να διαχειριστούν αυτές τις αλλαγές και να προσαρμοστούν στις νέες αυτές συνθήκες αντιμετωπίζουν *«ένα ζήτημα κάθε φορά».* Ωστόσο, στην περίπτωση που έχουν να αντιμετωπίσουν αρκετά ζητήματα ταυτόχρονα, το στρες αυξάνεται και είναι πιο πιθανόν να παρουσιάσουν προβλήματα. Εντούτοις, οι διάφορες αυτές πιεστικές καταστάσεις δεν συμπίπτουν συνήθως χρονικά. Η έναρξη της εφηβείας συντελείται εκείνη την χρονική στιγμή που τα άτομα μπορούν να αναπτύξουν τους κατάλληλους μηχανισμούς για να προσαρμοστούν στις αλαλαγές. Έτσι, οι έφηβοι έχουν την δυνατότητα να συμβάλλουν και οι ίδιοι στην ανάπτυξη τους, ανεξαρτήτως συνθηκών (Coleman, 2013).

Επιπλέον, αλληλοεπιδρούν με το οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο και επιλέγουν τις ιδανικές για τους ίδιους συνθήκες (Coleman, 2013). Παράδειγμα αποτελεί το εύρημα της έρευνας του Kerr και των συνεργατών του (2006). Στην συγκεκριμένη μελέτη βρέθηκε ότι οι γονεϊκές πρακτικές, όπως ο έλεγχος και η επίβλεψη, μπορούν να επιφέρουν κάποιο αποτέλεσμα μόνο στην περίπτωση που και οι έφηβοι επιθυμούν να συνεργαστούν. Ακόμη, σε άλλες έρευνες αναφέρεται ότι οι έφηβοι επιλέγουν ποιες πληροφορίες θα μοιραστούν με τους γονείς τους (Marshall, Tilton-Weaner, & Bosdet, 2005. Keijsers & Laird, 2010), ενώ η συμπεριφορά τους παίζει σημαντικό ρόλο στην συμπεριφορά των γονέων (Reitz, Dekovic, & Meijer, 2006). Επομένως, οι έφηβοι οικοδομούν οι ίδιοι την εφηβεία τους (Coleman, 2013).

Παράλληλα, προκειμένου να μεταβούν στο επόμενο αναπτυξιακό στάδιο, αυτό της ενηλικίωσης, και να αποδείξουν στους υπόλοιπους ενήλικες ότι έχουν μία θέση στην κοινωνία τους, προβαίνουν συχνά σε παράνομες και ανάρμοστες για την ηλικία τους συμπεριφορές, όπως η χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών, το σεξ, το κάπνισμα και η παραβίαση νόμων. Οι ριψοκίνδυνες αυτές συμπεριφορές, και ειδικότερα η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, αν και αποτελούν συχνά πειραματισμοί για τους εφήβους, ενδέχεται

να τους ακολουθούν αργότερα και ως νεαροί ενήλικες (Arnett, 2012. Schacter και συν., 2012).

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί, ότι το αναπτυξιακό στάδιο της εφηβείας, αν και σχετίζεται με την ήβη και τις σωματικές αλλαγές που αυτή επιφέρει, και αποτελεί ένα οικουμενικό χαρακτηριστικό, ο ορισμός του και η χρονική του διάρκεια, οι έννοιες που περικλείει και οι απαιτήσεις και οι προσδοκίες που δημιουργεί μπορεί να αποτελούν διαφορετική έκφραση τόσο σε κάθε χρονική περίοδο όσο και σε κάθε πολιτισμό (Arnett, 2012).

1.1.2. Το φαινόμενο της εξάρτησης ουσιών και οι παράγοντες κινδύνου

Λαμβάνοντας υπόψιν το DSM-V, η διάγνωση της διαταραχής της χρήσης ουσιών αναφέρεται γενικότερα σε ένα παθολογικό μοτίβο συμπεριφορών σε σχέση με την χρήση της ουσίας που δείχνουν ότι το άτομο εξακολουθεί την χρήση παραβλέποντας τα σημαντικά προβλήματα που σχετίζονται με αυτή. Η διαταραχή μπορεί να είναι ήπιας, μέτριας ή αυξημένης σοβαρότητας ανάλογα και με τον αριθμό των κριτηρίων που πληρούνται. Η εξάρτηση ουσιών αναφέρεται σε ουσίες, όπως το αλκοόλ και τα οπιοειδή, τα οποία είναι κατασταλτικά του Κεντρικού Νευρικού Συστήματος (Κ.Ν.Σ,) ο καπνός, η κάνναβη, η κοκαΐνη και οι αμφεταμίνες, οι οποίες ανήκουν στα διεγερτικά, τα ψευδαισθησιογόνα, οι βενζοδιαζεπίνες, οι οποίες κατατάσσονται στα ηρεμιστικά, και οι εισπνεόμενες ουσίες. Το DSM-V διακρίνει επίσης την χρήση ουσιών σε εθισμό και εξάρτηση και ορίζει κριτήρια, από τα οποία θα πρέπει να πληρούνται τρία ή περισσότερα, για να αναγνωριστεί η διαταραχή χρήσης μίας συγκεκριμένης ουσίας (APA, 2013).

Αναλυτικότερα, ένα από τα κριτήρια είναι η ανοχή στην ουσία που γίνεται αντιληπτή είτε από το γεγονός ότι το άτομο χρειάζεται όλο και υψηλότερη δόση της ουσίας για να λάβει ευχαρίστηση είτε από την μείωση της ευχαρίστησης που επέρχεται από την δράση της ουσίας εάν το άτομο πάρει την καθιερωμένη δόση του. Επιπλέον, κριτήρια για την εξάρτηση αποτελούν το στερητικό σύνδρομο που εκδηλώνεται με αρνητικές επιπτώσεις σε ψυχολογικό ή/και σωματικό επίπεδο και η λήψη της ουσίας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα ή σε μεγαλύτερη ποσότητα από αυτή που σκόπευε αρχικά το άτομο. Συμπεριλαμβάνονται και η προσπάθεια ή επιθυμία του ατόμου να ελέγξει την χρήση, η εγκατάλειψη κοινωνικών, ψυχαγωγικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων, η επένδυση πολύ χρόνου στην προσπάθεια εύρεσης και εξασφάλισης της ουσίας αλλά και η εξακολούθηση της χρήσης

παρά την γνώση από πλευράς του ατόμου για τις αρνητικές συνέπειες της ουσίας. Στον εθισμό τα αντίστοιχα κριτήρια που ορίζονται είναι το άτομο να αδυνατεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του, να υπάρχει επανειλημμένη χρήση της ουσίας σε καταστάσεις έκθεσης σε σωματικό κίνδυνο του ατόμου, να έχει επαναλαμβανόμενα νομικά προβλήματα που σχετίζονται με την χρήση και τέλος να συνεχίζει την χρήση παρά τα προβλήματα που δημιουργούνται (APA, 2013. Kring, Davison, Neale, & Johnson, 2010).

Γίνεται αντιληπτό ότι η χρήση ουσιών, παράνομων και μη, οδηγεί σε μια πληθώρα προβλημάτων τόσο για το ίδιο το άτομο όσο και για τους γύρω του (Rehm και συν., 2009), ενώ αποτελεί και έναν από τους κυριότερους παράγοντες κινδύνου για την εμφάνιση δυσλειτουργιών και πρόωρου θανάτου (Lim και συν., 2012). Έτσι, πλήθος ερευνητικών ομάδων παρουσιάζουν ανά τακτά χρονικά διαστήματα μελέτες που εκτιμούν σε παγκόσμια εμβέλεια την συχνότητα εμφάνισης της χρήσης, κατάχρησης και εξάρτησης ουσιών. Οι συγκεκριμένες έρευνες συνήθως διεξάγονται από οργανισμούς όπως οι United Nations Office on Crime and Drugs (UNODC), World Health Organization (WHO), και το Institute for Health Metrics and Evaluation’s (IHME) Global Burden of Disease (GBD) study 2015 (Peackock και συν., 2018).

Σύμφωνα με έρευνες, η ουσία με τον μεγαλύτερο αριθμό εξαρτημένων ατόμων παγκοσμίως για το 2015 ήταν το αλκοόλ, με 63.5 εκατομμύρια περιπτώσεις. Παράλληλα, η κάνναβη και τα απιοειδή αποτελούσαν τους πιο συχνούς τύπους παράνομων ουσιών χρήσης αλλά και εξάρτησης, με 19.8 εκατομμύρια και 16.8 εκατομμύρια εξαρτημένους αντιστοίχως. Ενώ, λιγότερη συχνή ήταν η εξάρτηση από κοκαΐνη (3.9 εκατομμύρια εξαρτημένοι) και αμφεταμίνες (6.6 εκατομμύρια εξαρτημένοι) (Peacock και συν., 2018). Εντούτοις, με το πέρασμα του χρόνου η αντίληψη και η στάση γύρω από την χρήση ουσιών και ειδικότερα της κάνναβης έχει αλλάξει ριζικά. Η κοινή γνώμη στέκεται περισσότερο θετική απέναντι στην νομιμοποίηση της κάνναβης, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται μία αυξανόμενη τάση για χρήση της. Έτσι, η κάνναβη αποτελεί την πιο συχνή ουσία χρήσης και μάλιστα η πλειονότητα των χρηστών έχουν αναφέρει ότι ήταν και η πρώτη ουσία που έκαναν χρήση όταν ξεκίνησαν στην εφηβεία (Palamar, 2014. Palamar, Ompad, & Petkova, 2014). Η άνοδος μάλιστα της δημοτικότητας της κάνναβης έχει αρχίσει να διαμορφώνει αισθητά και το τοπίο της χρήσης κατά την εφηβεία (Palamar, Lee, & Weitzman, 2015).

Ωστόσο, σε έρευνα του Cotto και των συνεργατών του (2010) σε πληθυσμό χρηστών εφήβων και μετεφήβων παρατηρείται ότι τα μοτίβα χρήσης ουσιών διαφέρουν. Ειδικότερα, τα έφηβα κορίτσια υπερισχύουν στην κατανάλωση αλκοόλ και την μη ιατρική χρήση

συνταγογραφούμενων φαρμάκων, όπως διεγερτικά, συνταγογραφούμενα παυσίπονα, υπνωτικά, ηρεμιστικά, σε σχέση με τα αγόρια. Αντίθετα, τα αγόρια φαίνεται πως κάνουν μεγαλύτερη χρήση κάνναβης. Παρόλα αυτά, τα κορίτσια φαίνεται πως παρουσιάζουν περισσότερες πιθανότητες να εξαρτηθούν στο μέλλον. Από την άλλη, στον πληθυσμό των νεαρών ενηλίκων προκύπτει ότι η πλειονότητα των γυναικών είναι εξαρτημένες στην χρήση κοκαΐνης ή άλλων συνταγογραφούμενων φαρμάκων, ενώ οι νεαροί ενήλικες άντρες φαίνεται ότι κάνουν μεγαλύτερη χρήση αλκοόλ, κάνναβης, όπως επίσης και μη ιατρική χρήση συνταγογραφούμενων φαρμάκων. Οι λόγοι, όμως, για τους οποίους γίνεται χρήση των συνταγογραφούμενων ουσιών είναι διαφορετικοί ανάμεσα στα δύο φύλα. Οι γυναίκες κάνουν χρήση πιθανόν για να αποκτήσουν κάποιο όφελος για την βελτίωση της εξωτερικής τους εμφάνισης ή για να μειώσουν τα επίπεδα του πόνου που μπορεί να νιώθουν ως μία μορφή αυτο-θεραπείας. Απεναντίας, οι άντρες χρησιμοποιούν τις ανάλογες ουσίες συνήθως για να λάβουν ευχαρίστηση. Τέλος, στο δείγμα των νεαρών ενηλίκων οι άντρες πληρούν τα περισσότερα διαγνωστικά κριτήρια εξάρτησης από τις ουσίες σε σχέση με τις γυναίκες (McCabe, Cranford, Boyd, & Teter, 2007. Teter, McCabe, LaGrange, Cranford, & Boyd, 2006)

Ειδικότερα, στην Ελλάδα η εικόνα που διαμορφώθηκε για την πορεία της χρήσης ουσιών τα τελευταία 20 χρόνια επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό από το κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο και τις πολιτικές που λαμβάνονται. Η χρήση παράνομων ουσιών παρουσίασε μια συνεχώς αυξανόμενη άνοδο από το 1984 μέχρι και το 1998, ενώ το 2004 επήλθε η κάθοδος. Από την άλλη, αμετάβλητη ήταν η χρήση των παράνομων ουσών στους εφήβους τα έτη 1984-2004 σε σχέση με τους νεαρούς ενήλικες (18-24 ετών) στους οποίους παρατηρήθηκε μείωση. Ενώ ακόμη μεγαλύτερη ήταν και η πτώση στους μεγαλύτερους ηλικιακά χρήστες. Παράλληλα, η ψαλίδα ανάμεσα στα δύο φύλα μίκρυνε με το πέρασμα των χρόνων, ειδικότερα στις νεότερες ομάδες χρηστών, αν και οι άντρες εξακολουθούν να παρουσιάζουν μεγαλύτερη χρήση σε σχέση με τις γυναίκες (Kokkevi, Fotiou, & Richardson, 2007).

Η κάνναβη αποτέλεσε την πρώτη ουσία επιλογής, ενώ η χρήση φαρμάκων χωρίς ιατρική συνταγή μειώθηκε αισθητά έπειτα από την υιοθέτηση μιας αυστηρής πολιτικής συνταγογράφησης (Kokkevi, Fotiou, & Richardson, 2007). Σύγχρονες έρευνες επιβεβαιώνουν ότι η κάνναβη εξακολουθεί να αποτελεί την πρώτη προτίμηση των Ελλήνων χρηστών (18-65 ετών) ανάμεσα στις άλλες ψυχοδραστικές ουσίες. Ενώ, τα έτη 2014-2018, η χρήση άλλων ουσιών, όπως οι αμφεταμίνες, η κοκαΐνη, το MDMA, παρέμεινε γενικότερα χαμηλή. Εντούτοις, μια μικρή αύξηση παρατηρήθηκε το 2017 και το 2018 στην χρήση

κοκαΐνης και μεθαμφιταμινών, αντιστοίχως. Ωστόσο, η υψηλού κινδύνου χρήση ουσιών έχει σχετιστεί στον ελληνικό χώρο με τα οπιοειδή, και κυρίως με την χρήση ηρωίνης, η οποία αποτελεί και τον πιο συχνό λόγο αναζήτησης ενός θεραπευτικού προγράμματος. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι ο αριθμός των χρηστών ηρωίνης έχει μειωθεί από το 2008 και των ενδοφλέβιων χρηστών από το 2006. Νεότερα δεδομένα καταγράφουν 14.462 χρήστες ηρωίνης για το 2017, εκ των οποίων οι 3.700 ήταν ενδοφλέβιοι χρήστες. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι το 2017 ο αριθμός των χρηστών κάνναβης που δέχτηκαν βοήθεια από κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα ήταν πρώτη φορά μεγαλύτερος συγκριτικά με τους χρήστες ηρωίνης. Ενώ παράλληλα, οι άντρες παραμένουν η πλειονότητα τόσο των χρηστών ουσιών γενικότερα όσο και των ατόμων που καταφεύγουν σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης ουσίες (European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction, (EMCDDA) 2019).

Αναμφισβήτητα, σήμερα η χρήση των ψυχοτρόπων ουσιών και η εξάρτηση από αυτές (σε διαφορετικό βαθμό και έκταση μεταξύ των κοινωνιών) έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις και αποτελεί φαινόμενο επιβαρυντικό και καταστροφικό, τόσο για τις κοινωνίες, όσο και για τα μέλη τους (Adams, 2008). Οι λόγοι για τους οποίους ένα άτομο μπορεί αρχικά να πειραματίζεται με την χρήση μιας ψυχοδραστικής ουσίας και στην συνέχεια να προβεί σε συστηματική χρήση της και τελικά να εξαρτηθεί από αυτήν είναι ποικίλοι. Η εξάρτηση αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο που σήμερα ερμηνεύεται κυρίως σύμφωνα με το «βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο» (Παπάντος & Καφετζόπουλος, 2019). Η γενετική δηλαδή προδιάθεση του κάθε ατόμου, οι βιολογικές και συμπεριφορικές επιδράσεις μιας ψυχοδραστικής ουσίας, οι ευρύτερες κοινωνικές και ψυχολογικές συνθήκες κάτω από τις οποίες γίνεται η χρήση καθώς και η διαθεσιμότητα της ουσίας αποτελούν τους βασικότερους παράγοντες (Ruiz & Strain, 2014).

Αναλυτικότερα, η πλειονότητα των ψυχοδραστικών ουσιών που γίνονται αντικείμενο κατάχρησης μοιράζονται έναν κοινό νευροβιολογικό μηχανισμό. Αυξάνουν την συγκέντρωση της ντοπαμίνης σε διάφορες περιοχές του μεσομεταιχμιακού συστήματος που είναι υπεύθυνες για την ανταμοιβή και την κινητοποίηση (Haber & Knutson 2010. Hyman και συν., 2006. Nestler, 2005). Το μεσομεταχμιακό σύστημα ανταποκρίνεται στην ανταμοιβή που προκαλείται από την παρουσία των ψυχοδραστικών ουσιών με μεγαλύτερο βαθμό έκκρισης και διάρκειας της ντοπαμίνης σε σχέση με τους φυσικούς ενισχυτές ανταμοιβής (νερό, σεξ, φαγητό) (Epstein και συν., 2009. Jay, 2003. Kelley, 2004. Lubman, Yucel, & Pantelis 2004. Nestler, 2005), με αποτέλεσμα να παίζει σημαντικό ρόλο στην διατήρηση της συμπεριφοράς του εθισμού (Balleine & O'Doherty, 2009). Σύμφωνα δηλαδή με το μοντέλο

κινήτρων, ο εθισμός αναπτύσσεται σταδιακά λόγω αλλαγών στα νευρωνικά συστήματα ανταμοιβής, με αποτέλεσμα η επαναλαμβανόμενη έκθεση σε ψυχοδραστικές ουσίες να προκαλούν μεγαλύτερη ανταμοιβή, ενώ οι φυσικοί ενισχυτές να καθίστανται με την πάροδο του χρόνου λιγότερο ικανοποιητικοί (Robinson & Berridge, 2008). Ενώ, ενισχυτικός παράγοντας της εξάρτησης αποτελεί και η κληρονομικότητα των γονίδιων, ειδικότερα για το αλκοόλ (Παπάντος & Καφετζόπουλος, 2019), η οποία σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες συνεισφέρει σε ένα μεγάλο ποσοστό- της τάξεως του 40-60%- στην εξάρτηση από τις ουσίες (Magill, 2011). Το άτομο έτσι οδηγείται στην επαναλαμβανόμενη χρήση της ουσίας παρά τις αρνητικές σωματικές και ψυχολογικές επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρει, όπως για παράδειγμα ο μειωμένος έλεγχος, η χειροτέρευση της κοινωνικής του ζωής, το ρίσκο χρήσης, η τοξίκωση, η ανοχή στην ουσία και τα στερητικά συμπτώματα (American Psychiatric Association (APA), 2013).

Το βιολογικό όμως υπόστρωμα και οι εγκεφαλικοί μηχανισμοί αποτελούν ένα μέρος της ερμηνείας της εξάρτησης. Οι περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί παράγοντες όπως και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ατόμων συμβάλλουν εξίσου στο φαινόμενο. Αναλυτικότερα, τα άτομα που εμφανίζουν κάποια ψυχική διαταραχή, όπως για παράδειγμα η μείζων καταθλιπτική διαταραχή, κάποια αγχώδης διαταραχής, το ΔΕΠ-Υ, συχνά οδηγούνται στην χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, προκειμένου να ανακουφίσουν τα συμπτώματα ή να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα τους. Ακόμη, η εθνικότητα μπορεί να ερμηνεύσει ένα μέρος της ευαισθησίας κάποιων ατόμων σε ουσίες, καθώς παρατηρούνται συχνά διαφορετικοί μεταβολικοί ρυθμοί μιας ουσίας μεταξύ των λαών. Επίσης και οι στρεσογόνες καταστάσεις, όπως η σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση, η θέαση βίαιων γεγονότων και συμπεριφορών, η φτώχεια, η ανεργία ή ένας χαοτικός τρόπος ζωής, έχουν συνδεθεί με πρώιμη χρήση ουσιών και εξάρτηση αργότερα από τις ουσίες (Magill, 2011).

Επιπρόσθετα, έρευνες έχουν καταδείξει και την αναζήτηση συγκινήσεων (sensation seeking) ως ένα από τα καίρια χαρακτηριστικά των ατόμων που κάνουν χρήση ουσιών (Bardo, Donohew, & Harrington, 1996. Carroll, Rhew, & Larimer, 2019. Lydon-Staley & Geier, 2017). Η αναζήτηση συγκινήσεων αναφέρεται στην εξερεύνηση ποικίλων, έντονων, πολύπλοκων και ριψοκίνδυνων καταστάσεων και εμπειριών παρά τους ενδεχόμενους σωματικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς κινδύνους. Το συγκεκριμένο επομένως χαρακτηριστικό αποτελεί έναν σημαντικό ατομικό παράγοντα κινδύνου (Schmidt, Molina, & Raimundi, 2017). Παράλληλα, τα άτομα που επιδίδονται σε τέτοιες συμπεριφορές χαρακτηρίζονται από χαμηλές τιμές στον δείκτη της ευσυνειδησίας, το οποίο συνεπάγεται έλλειψη αυτοελέγχου, πειθαρχίας και περίσκεψης και ταυτόχρονα συνδέεται με αυξημένη

παρορμητικότητα. Σημαντική ακόμη επιρροή ασκούν και οι παρέες των συνομηλίκων, το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον καθώς και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και οι συνθήκες διαβίωσης του ατόμου (Παπάντος & Καφετζόπουλος, 2019).

Τέλος, οι προσδοκίες που μπορεί να έχει κάποιο άτομο για το αποτέλεσμα που θα του επιφέρει η χρήση μιας ουσίας αποτελεί έναν εξίσου σημαντικό παράγοντα για την χρήση. Τα άτομα, δηλαδή, που εστιάζουν στις θετικές για τους ίδιους επιδράσεις από την χρήση μιας ουσίας θα οδηγούνται σε συχνότερη χρήση σε σχέση με εκείνα που δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στις αρνητικές συνέπειες. Για παράδειγμα έρευνες έχουν συνδέσει την συχνότερη χρήση αλκοόλ με τις θετικές προσδοκίες για την δράση του. Τα άτομα, και ειδικότερα οι γυναίκες, που χρησιμοποιούν το αλκοόλ ως μέσο κοινωνικοποίησης και χαλάρωσης, τείνουν να χρησιμοποιούν πιο συχνά την ουσία. Ενώ, εκείνοι που εστιάζουν στις αρνητικές συνέπειες της χρήσης, όπως η αδυναμία οδήγησης, η εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς και καταθλιπτικών συμπτωμάτων, συνήθως μετριάζουν την κατανάλωση αλκοόλ (Pilatti, Cupani, & Pautassi, 2015). Αντίστοιχα και στην περίπτωση της χρήσης κάνναβης παρατηρείται ότι τα άτομα, και ειδικότερα οι αθλητές, επιλέγουν την συγκεκριμένη ουσία με σκοπό να χαλαρώσουν τους μύες τους και να βελτιώσουν την απόδοση τους (Lorente, Peretti-Watel, & Grelot, 2005). Σύμφωνα, ωστόσο, με πρόσφατη έρευνα των Prashad και Filbey (2017) η χρήση κάνναβης επιφέρει απεναντίας σημαντικά γνωστικά και κινητικά ελλείμματα. Επομένως, η θετική αντίληψη των ατόμων για τις δράσεις μιας ουσίας μπορεί να συμβάλλει εξίσου αισθητά στο φαινόμενο της χρήσης ουσιών (Pilatti, Cupani, & Pautassi, 2015).

1.1.3. Χρήση ουσιών στην εφηβεία

Η εφηβεία ισοδυναμεί με το χρονικό σημείο κατά το οποίο τα άτομα ξεκινούν συνήθως την χρήση- παράνομων και μη- ουσιών (Davidson, Grigorenko, Boivin, Rapa, & Stein, 2015. Rioux, Castellanos-Ryan, Parent, Vitaro, & Séguin, 2018). Ειδικότερα, οι περισσότεροι έφηβοι θα έχουν δοκιμάσει τσιγάρο, αλκοόλ και κάνναβη σε ηλικία περίπου 13-14 ετών (Johnston, O'Malley, Miech, Bachman, & Schulenberg, 2017). Έτσι, η εφηβεία, αποτελεί ένα στάδιο πειραματισμού με την χρήση, η οποία αυξάνεται σταδιακά με την ηλικία. Συγκεκριμένα ακολουθεί μία ανοδική πορεία από την εφηβεία μέχρι την νεαρή ενηλικίωση και στην συνέχεια μειώνεται (Chen & Jacobson, 2012). Οι λόγοι για τους

οποίους ένας έφηβος θα οδηγηθεί στην χρήση είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων (Magill, 2011).

Καταρχάς, οι περιοχές του εγκεφάλου που είναι υπεύθυνες για τον αυτοέλεγχο, την αυτοσυγκράτηση δηλαδή των παρορμήσεων, τον προγραμματισμό μελλοντικών σχεδίων και την κρίση για την λήψη αποφάσεων, δεν έχουν φτάσει στην πλήρη ωρίμανσή τους μέχρι και την αναδυόμενη ενηλικίωση (Magill, 2011). Η ωρίμανση του μεσομεταιχμιακού συστήματος, το οποίο παίζει σημαντικό ρόλο στην οδό της ανταμοιβής και κατά επέκταση στην ευχαρίστηση που επέρχεται από την χρήση των ψυχοτρόπων ουσιών, διαδραματίζεται από την παιδική ηλικία μέχρι και την πρώιμη εφηβεία. Παράλληλα, ο προμετωπιαίος φλοιός που είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο των παρορμήσεων συνεχίζει να αναπτύσσεται και να διαμορφώνεται μέχρι και τις αρχές της δεύτερης δεκαετίας της ζωής του ατόμου (Leukefeld, & Gullotta, 2018) Έτσι, ο εγκέφαλος ενός εφήβου είναι άρρητα συνυφασμένος με την δυσκολία αυτο-ελέγχου καθώς και με την εξερεύνηση ριψοκίνδυνων εμπειριών και διεγέρσεων. Παρόλα αυτά, η αναζήτηση νέων και πρωτόγνωρων βιωμάτων αποτελεί προϋπόθεση τόσο για την ωρίμανση όσο και για την ανάπτυξη της ικανότητας του εγκεφάλου να λαμβάνει αποφάσεις συνυπολογίζοντας το ρίσκο (Magill, 2011).

Αξίζει, ωστόσο, να τονιστεί ότι η έναρξη της χρήσης ουσιών σε πολύ μικρή ηλικία αυξάνει τις πιθανότητες για εδραίωση της εξάρτησης σε επόμενα αναπτυξιακά στάδια της ζωής. Όπως προαναφέρθηκε, ο εφηβικός εγκέφαλος είναι ιδιαίτερα ευάλωτος, καθώς διαχέεται από πλήθος σημαντικών αλλαγών προκειμένου να ωριμάσει. Η διαδικασία αυτή συνεχίζεται μέχρι και την αναδυόμενη ενηλικίωση. Έτσι, οποιαδήποτε πρώιμη χρήση ουσιών μπορεί να ασκεί μακράς διάρκειας επιδράσεις σε έναν εγκέφαλο που βρίσκεται ακόμη υπό κατασκευή (Magill, 2011). Ταυτόχρονα, έρευνες αναφέρουν ότι οι έφηβοι που έχουν ωριμάσει βιολογικά νωρίτερα από τους συνομηλίκους τους έχουν περισσότερες πιθανότητες να δοκιμάσουν κάποια ουσία και να εξαρτηθούν στην πορεία (Biehl, Natsuaki, & Ge, 2007. Downing & Bellis, 2009. Ge, και συν., 2006. Hayatbakhsh, και συν., 2009). Η αντίληψη αυτή συνάδει με την υπόθεση της ωρίμανσης, η οποία αναφέρει ότι όσοι έφηβοι χαρακτηρίζονται από έναν αργό ρυθμό βιολογικής ανάπτυξης σε σχέση με τους συνομηλίκους τους τείνουν να βιώνουν μεγαλύτερη συναισθηματική δυσφορία και να επιδίδονται πιο συχνά σε συμπεριφορές χρήσης ουσιών (Tschann, Adler, Irwin, Millstein,Turner, & Kegeles, 1994. Westling, Andrews, Hampson, & Peterson, 2008).

Εκτός από τους παραπάνω παράγοντες, η έναρξη της χρήσης ουσιών στην εφηβεία μπορεί να δρομολογηθεί και από την επιρροή που ασκεί η παρέα των συνομηλίκων, η οποία προωθεί την στάση ότι η χρήση είναι μία συμπεριφορά κοινά αποδεκτή μεταξύ των εφήβων.

Συγκεκριμένα, οι ίδιοι οι έφηβοι τείνουν να λαμβάνουν αποφάσεις που θα τους επιφέρουν άμεσα οφέλη και αγνοούν το πιθανό ρίσκο. Επίσης, εξακολουθούν να βρίσκονται σε μια διαδικασία κατά την οποία μαθαίνουν να ελέγχουν τις παρορμήσεις τους, να σκέφτονται με γνώμονα το μέλλον και να αντιστέκονται σε πιέσεις που τους ασκεί το οικείο περιβάλλον τους. Έτσι, η θετικά διακείμενη στάση μιας παρέας συνομηλίκων ή και ενός ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου αναφορικά με την χρήση μπορεί να φέρουν τον έφηβο ένα βήμα πιο κοντά στον πειραματισμό με την χρήση ουσιών (Magill, 2011).

Ενώ παράλληλα, η χαμηλή σχολική επίδοση και ένα μη ισορροπημένο οικογενειακό περιβάλλον ενδέχεται να αποτελούν εξίσου ενδείξεις για πιθανή χρήση ουσιών (Magill, 2011). Αναλυτικότερα, η χρήση ουσιών από τους εφήβους ευδοκιμεί όταν το οικογενειακό περιβάλλον είναι χαοτικό. Παρατηρούνται, δηλαδή, συνεχείς αψιμαχίες, απουσία επικοινωνίας μεταξύ των μελών, έλλειψη ποιοτικού χρόνου και ενδιαφέροντος εκ μέρους των γονέων για τις δραστηριότητες των εφήβων καθώς και συμπεριφορές χρήσης ουσιών από τα μέλη ή και ενασχόληση με παράνομες ενέργειες (Ruiz & Strain, 2014). Στον αντίποδα, η επιτυχής εικόνα στο σχολείο, η υψηλή αυτοπεποίθηση, η ικανότητα για σύναψη στενών δεσμών με ενήλικες, εκτός του οικογενειακού πλαισίου, οι οποίοι δεν εμπλέκονται με συμπεριφορές χρήσης, αλλά και ένα υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από σαφείς κανόνες, γονεϊκή επίβλεψη και απουσία παράνομων συμπεριφορών μπορεί να αποτελέσουν αποτρεπτικοί παράγοντες για τον πειραματισμό των εφήβων με την χρήση ουσιών (Magill, 2011). Γίνεται αντιληπτό ότι ένας παράγοντας μπορεί να έχει δύο όψεις. Μπορεί δηλαδή να δράσει υπό τις κατάλληλες συνθήκες είτε ως παράγοντας προστασίας είτε ως παράγοντας επικινδυνότητας για χρήση ουσιών στους εφήβους. Εντούτοις η χρήση ουσιών στους εφήβους αποτελεί ένα συχνό φαινόμενο (Magill, 2011. Ruiz & Strain, 2014).

Αναλυτικότερα, οι Ευρωπαίοι έφηβοι ηλικίας 15-16 ετών φαίνεται να παρουσιάζουν διαφορετική εικόνα σχετικά με την χρήση παράνομων και μη ουσιών. Από την μία, παρατηρείται μια καθοδική πορεία αναφορικά με την χρήση οινοπνευματωδών ποτών και καπνού. Ενώ από την άλλη, η εμφάνιση «νέων» ψυχοδραστικών ουσιών, όπως τα κανναβινοειδή και οι καθινόνες, και η αύξηση των περιπτώσεων ενασχόλησης με τον τζόγο και το διαδίκτυο αποτελούν το νέο επίκεντρο ανησυχίας. Η Ελλάδα διαφοροποιείται ελαφρώς σε σχέση με τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χάρτη. Συγκεκριμένα, η χρήση ουσιών που εντοπίζεται στους Έλληνες εφήβους ηλικίας 15-16 ετών αφορά κυρίως την κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών, η οποία τείνει να αυξάνεται συγκριτικά με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ενώ, το ποσοστό των ατόμων που αναφέρουν ότι καπνίζουν καθημερινά εμπίπτει στα

επίπεδα του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Κάτι ανάλογο δεν σημειώνεται με την δοκιμή του πρώτου τσιγάρου και της έναρξης του συστηματικού καπνίσματος. Η Ελλάδα, δηλαδή, τοποθετείται σε χαμηλότερο σκαλοπάτι ανάμεσα στις άλλες χώρες. Επιπλέον, η χρήση παράνομων ψυχοδραστικών ουσιών καθώς και η ηλικία έναρξης και πρόσβασης σε αυτές τις ουσίες παρουσιάζει μείωση σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Εξαίρεση αποτελεί η χρήση της κάνναβης, η οποία αυξάνεται στον ελληνικό χώρο, ενώ παραμένει σε σταθερά επίπεδα στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Τέλος, η Ελλάδα κατατάσσεται στην τέταρτη θέση στην χρήση εισπνεόμενων ουσιών και στην πρώτη αναφορικά με την ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια (Κοκκέβη, Φωτίου, Καναβού, Σταύρου, & Richardson, 2016).

Πρόσφατα δεδομένα από τον ελληνικό χώρο δίνονται από την Πανευρωπαϊκή Έρευνα ESPAD 2019 και αφορούν προς το παρόν την χρήση παράνομων ουσιών από τους εφήβους 16-18 ετών. Αναλυτικότερα, τα μεγαλύτερα ποσοστά εντοπίζονται αναφορικά με την κάνναβη. Ειδικότερα, οι μισοί από τους εφήβους (50,8%) θεωρούν ότι η δοκιμή της κάνναβης είναι «ακίνδυνη», ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 33% και 11.4% έχει κάνει περιστασιακή και συστηματική χρήση κάνναβης, αντίστοιχα. Επίσης, δύο στους πέντε εφήβους που έχουν κάνει πρόσφατα χρήση της κάνναβης έχουν περισσότερες πιθανότητες να εξαρτηθούν στην πορεία. Παράλληλα, περισσότεροι από το ένα τέταρτο των εφήβων (27.6%) αναφέρουν ότι η συγκεκριμένη ουσία είναι «εύκολη» στην πρόσβαση, ενώ το 30.8% πιστεύει ότι έστω και ένα άτομο από την παρέα του κάνει χρήση της κάνναβης. Μικρότερα ποσοστά παρατηρούνται στην χρήση άλλων ψυχοδραστικών ουσιών. Ειδικότερα, σχεδόν το 10% των συμμετεχόντων του δείγματος ανέφερε ότι έχει κάνει χρήση κάποιας παράνομης ουσίας έστω και μία φορά στην διάρκεια της ζωής του. Παραδείγματα αποτελούν η χρήση της κοκαΐνης, η οποία ανέρχεται στο 1.5% του δείγματος, των εισπνεόμενων ουσιών που αγγίζει το 13.1% και των μη συνταγογραφούμενων παυσίπονων που αντιπροσωπεύουν το 5% των συμμετεχόντων (Φωτίου, Καναβού, Σταύρου, & Κοκκέβη, 2020).

Από την άλλη, μία εικόνα για την χρήση των νόμιμων ουσιών από τους εφήβους, όπως το αλκοόλ και ο καπνός, δίνει η προηγούμενη Πανευρωπαϊκή Έρευνα του ESPAD 2015. Σύμφωνα με την έρευνα η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ παρουσιάζει μείωση, ιδιαίτερα στα αγόρια. Παρόλα αυτά, ένα σημαντικό μέρος του δείγματος υιοθετεί συμπεριφορές υψηλού κινδύνου, οι οποίες σχετίζονται με την κατανάλωση αλκοόλ, όπως η οδήγηση οχήματος υπό την επήρεια (9.7%) και η σεξουαλική επαφή χωρίς την χρήση προφυλακτικού (7.3%). Μείωση παρατηρείται και στην χρήση καπνού και στα δύο φύλα. Εντούτοις, η χρήση ηλεκτρονικού τσιγάρου σημειώνει άνοδο-κυρίως στα αγόρια- σε ποσοστό 19.1% (Κοκκέβη και συν., 2016).

Γενικότερα, η χρήση αλκοόλ και καπνού από τους εφήβους παρουσιάζει μια πτωτική τάση τα τελευταία 15 χρόνια (Κοκκέβη και συν., 2016), ενώ η χρήση παράνομων ουσιών ακολουθεί μια σταθερή πορεία, παρά την σημαντική αύξηση που σημειώθηκε την δεκαετία του ’80 έως και το 2000. Εξίσου σταθεροί παραμένουν και οι δείκτες που αναφέρονται στην πρώτη δοκιμή ή την έναρξη της χρήσης κάνναβης σε ηλικία μικρότερη των 13 ετών. Από την άλλη, αυξάνεται σημαντικά το ποσοστό των εφήβων που θεωρούν ότι η δοκιμή της κάνναβης δεν ενέχει κάποιο ρίσκο και η πρόσβαση της είναι εύκολη. Τέλος, η περιστασιακή και συστηματική χρήση της κάνναβης παρουσιάζει αντίστοιχα ανοδική πορεία στο πέρασμα των χρόνων (Φωτίου και συν., 2020).

1.1.4. Χρήση ουσιών στην μετεφηβεία

Η αναδυόμενη ενηλικίωση αποτελεί ένα μεταβατικό στάδιο της εφηβείας κατά το οποίο συντελούνται μια πληθώρα βιολογικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών διαδικασιών. Αναφορικά με το βιολογικό υπόστρωμα, όπως προαναφέρθηκε, ο προμετωπιαίος φλοιός, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο των παρορμήσεων και των αναστολών καθώς και για την κριτική ικανότητα στην λήψη αποφάσεων, βρίσκεται ακόμη υπό διαμόρφωση στο αναπτυξιακό αυτό στάδιο. Έτσι, οι νεαροί ενήλικες, όπως και οι έφηβοι, είναι συχνά επιρρεπείς σε συμπεριφορές που προϋποθέτουν την λήψη ρίσκου και ελλοχεύουν τον κίνδυνο. Παραδείγματα αποτελούν η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, η παραβατικότητα (Magill, 2011).

Εκτός, όμως, από τον ρόλο που διαδραματίζει το βιολογικό υπόβαθρο των νεαρών ενηλίκων στην χρήση και εξάρτηση μετέπειτα από τις ουσίες, εξίσου σημαντική είναι και η συμβολή μια σειράς κοινωνικών και περιβαλλοντικών αλλαγών που συντελούνται. Οι κοινωνικοί ρόλοι αλλάζουν, οι υποχρεώσεις αυξάνονται, ο τρόπος ζωής διαφοροποιείται. Η μετεφηβεία αποτελεί συχνά εκείνο το χρονικό σημείο κατά το οποίο συνήθως η πλειονότητα των ατόμων εγκαταλείπουν από την μία το πατρικό τους σπίτι για να συνεχίσουν τις σπουδές τους ή να αναζητήσουν κάποια θέση εργασίας. Από την άλλη, ένα μέρος των νεαρών ενηλίκων μπορεί να εξακολουθεί να μένει με την οικογένειά του και να συνεισφέρει στο οικογενειακό εισόδημα. Παράλληλα, μπορεί να βρουν συντρόφους, να παντρευτούν ή ακόμη και να ξεκινήσουν την δική τους οικογένεια. Η ανεμελιά των εφηβικών χρόνων αρχίζει να ξεθωριάζει και οι μετέφηβοι έρχονται πιο κοντά στην πραγματικότητα της ενήλικης ζωής

(Bachman, O'Maley, Schuleberg, Johnston, Bryant, & Merline, 2012. Galambos & Leadbeater, 2000. McGee, Williams, Poulton, & Moffitt, 2000).

Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή η αναδυόμενη ενηλικίωση είναι συχνά συνώνυμη της ανεξαρτησίας και των ελευθεριών που επιφέρει η ενήλικη ζωή. Οι περισσότεροι νεαροί ενήλικες αποκτούν την φοιτητική ιδιότητα σε αυτό το διάστημα της ζωής τους, μένουν μόνοι τους ή με το οικείο οικογενειακό τους περιβάλλον, αναπτύσσουν νέες κοινωνικές επαφές, συμμετέχουν σε πολιτικές και κοινωνικές εκδηλώσεις, ενώ αρκετοί είναι και εκείνοι που καταλαμβάνουν για πρώτη φορά μια θέση στον εργασιακό στίβο (Bachman και συν., 2012). Έτσι, το πιθανό άγχος λόγω των υψηλών ακαδημαϊκών υποχρεώσεων και των καθηκόντων που επιφέρει η ανάληψη μιας θέσης εργασίας, η εύκολη πρόσβαση και διαθεσιμότητα μιας ουσίας, όπως μπορεί να παρατηρείται στον χώρο της σχολής ή στο πλαίσιο φοιτητικών εκδηλώσεων, η πίεση που μπορεί να προκύψει λόγω των θετικά διακείμενων απόψεων και αντιλήψεων των ομότιμων για την χρήση (Kollath-Cattano, Hatteberg, & Kooper, 2020), η ελλιπής γονεϊκή επίβλεψη ή ακόμη και η χρήση ουσιών από τα ίδια τα μέλη μιας οικογένειας, μπορούν να αποτελέσουν παράγοντες κινδύνου και να οδηγήσουν τα άτομα στον πειραματισμό με ποικίλες-και κυρίως παράνομες- ψυχοδραστικές ουσίες (Bachman και συν., 2012. Kollath-Cattano και συν., 2020. Taremian, Yaghubi, Pairavi, Hosseini, Zafar, & Moloodi, 2018).

Η χρήση, έτσι, ουσιών φαίνεται να βρίσκεται στην κορύφωσή της κατά την νεαρή ενηλικίωση σε σχέση με την εφηβεία. Συγκεκριμένα αυξάνεται στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας και μειώνεται προς τα τέλη της (Arnett, 2013). Ειδικότερα, η κατανάλωση αλκοόλ και η χρήση παράνομων ουσιών παρουσιάζει ανοδική πορεία μεταξύ των νεαρών ενηλίκων, οι οποίοι διαθέτουν και την φοιτητική ιδιότητα (Arria, Vincent, & Caldeira, 2009). Γενικότερα, όμως, οι φοιτητές ακολουθούν συχνά ριψοκίνδυνες συμπεριφορές που θέτουν σε κίνδυνο την υγεία τους και επηρεάζουν σημαντικά την ακαδημαϊκή τους επίδοση και εικόνα (Scott-Sheldon, Carey, K. B., & Carey, M. P., 2007). Συνεπώς, οι περισσότερες έρευνες που εξετάζουν το συγκεκριμένο αναπτυξιακό στάδιο επικεντρώνονται ως επί το πλείστον σε δείγματα φοιτητών (Kollath-Cattano και συν., 2020) στα οποία και η χρήση ουσιών φαίνεται να σχετίζεται συχνά με το αρσενικό φύλο (Hall, Irwin, Bowman, Frankenberger, & Jewett, 2005. Kasperski, Vincent, Caldeira, Garnier-Dykstra, O'Grady, & Arria, 2011. McCabe και συν., 2005. McCabe και συν., 2014. Evans-Polce, Lanza, & Maggs, 2016).

Αναλυτικότερα, η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών από τους Αμερικανούς συγκεκριμένα φοιτητές παρουσιάζει μια ανοδική πορεία τις τελευταίες δύο δεκαετίες (Schulenberg, Johnston, O'Malley, Bachman, Miech, & Patrick, 2018). Η τάση αυτή μπορεί

να οφείλεται από την μία στην συνεχώς αυξανόμενη μη ιατρική χρήση συνταγογραφούμενων διεγερτικών (McCabe, West, & Teter, 2014) και από την άλλη στην αύξηση της χρήση της κοκαΐνης από το 2014 και έπειτα (Kollath-Cattano και συν., 2020). Στον αντίποδα, η χρήση των υπόλοιπων παράνομων ουσιών, όπως τα οπιοειδή, η έκσταση, έχει γενικότερα μειωθεί με την πάροδο των χρόνων (McCabe και συν., 2014. Schulenberg και συν., 2018).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πλειονότητα των εφήβων θα κάνει χρήση τουλάχιστον μίας ουσίας πριν την ηλικία των 19 ετών (King, McGee, Winters, & DuPont, 2019). Η μεγάλη διαθεσιμότητα των ουσιών και η εύκολη πρόσβαση τους δίνει αρχικά την ευκαιρία στους φοιτητές για πειραματισμό με την χρήση διαφόρων ουσιών, ενώ προοδευτικά μπορεί να λάβει και τα χαρακτηριστικά της καθημερινής χρήσης και κατά επέκταση της εξάρτησης από τις συγκεκριμένες ουσίες (Schulenberg και συν., 2018). Έτσι, οποιαδήποτε χρήση μιας ψυχοδραστικής ουσίας μπορεί να ενέχει πλήθος αρνητικών επιπτώσεων. Ειδικότερα, έρευνες υποστηρίζουν ότι η έναρξη της χρήσης κάνναβης μπορεί να οδηγήσει στην συνέχεια στην χρήση και άλλων παράνομων ουσιών (Fergusson & Horwood, 2000. Lynskey, Vink, & Boomsma, 2006). Το ενδιαφέρον, όμως, της επιστημονικής κοινότητας εντοπίζεται κυρίως στην μελέτη εκείνων των ουσιών που αποτελούν πιο συχνά αντικείμενο χρήσης από τον φοιτητικό πληθυσμό, όπως η χρήση κάνναβης και η κατανάλωση αλκοόλ και δευτερευόντως η χρήση διεγερτικών ουσιών (Schulenberg και συν., 2018).

Δεδομένα για τον ελληνικό φοιτητικό πληθυσμό προκύπτουν κατά βάση από την μελέτη ελληνικών φοιτητικών οργανώσεων και αδελφοτήτων του εξωτερικού (Cashin και συν., 1998. McCabe, Schulenberg, Johnston, O'Malley, Bachman, & Kloska, 2005. Scott-Sheldon και συν., 2007. Wechsler, Kuh, & Davenport, 1996). Συγκεκριμένα, οι Έλληνες φοιτητές φαίνεται να εμπλέκονται πιο συχνά σε ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, όπως η χρήση αλκοόλ, καπνού και παράνομων ουσιών, η εναλλαγή πολλών ερωτικών συντρόφων και η χρήση ουσιών κατά την σεξουαλική επαφή (Scott-Sheldon και συν., 2007). Τέλος, σύμφωνα και με την έρευνα του EMCDDA (2019) για την χρήση παράνομων ουσιών στην Ελλάδα παρατηρείται ότι η πλειονότητα των νεαρών ενηλίκων κάνει πρωτίστως χρήση κάνναβης (5%), κοκαΐνης (0,6%) και MDMA (0.4%).

1.2. Ο ρόλος της αναζήτησης συγκινήσεων στην χρήση ουσιών

1.2.1. Αναζήτηση συγκινήσεων

Ο προβληματισμός γύρω από την θεωρητική πλαισίωση της αναζήτησης συγκινήσεων ξεκίνησε ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα. Το 1950 αναπτύχθηκαν τρεις κύριες γραμμές θεωρητικής ανάπτυξης, οι οποίες άρχισαν να συγκλίνουν προς μία κοινή κατεύθυνση, την μελέτη των παρορμήσεων. Η πρώτη διατύπωνε την αντίληψη ότι η περιέργεια του ατόμου να εξερευνήσει αποτελεί ένα πρωταρχικό ένστικτο ή μια κύρια παρόρμηση, παρά μία υποδεέστερη ανάγκη που προκύπτει από κάποια άλλη παρόρμηση, όπως η πείνα ή το σεξ. Η δεύτερη υποστήριζε ότι η επίδραση ενός πρωταρχικού ερεθίσματος εξαρτάται από το κατά πόσο αυτό αποκλίνει, ποσοτικά ή ποιοτικά, από ένα βέλτιστο επίπεδο διέγερσης. Έτσι, το ερέθισμα, το οποίο προσεγγίζει το βέλτιστο επίπεδο διέγερσης φέρνει στο άτομο ευχαρίστηση. Ενώ, όσο απομακρύνεται από αυτό προκαλείται πόνος, φόβος και αποφυγή. Η ανάπτυξη αυτής της θεωρίας βασίστηκε στους φυσιολογικούς μηχανισμούς διέγερσης. Από την άλλη, η τελευταία γραμμή εξέτασε τις τάσεις της συμπεριφοράς σε σχέση με τις ατομικές διαφορές. Ειδικότερα, δόθηκε έμφαση στην ισορροπία που προκύπτει μεταξύ των χαρακτηριστικών διέγερσης και της αναστολής των εγκεφαλικών σημάτων. Στην γραμμή αυτή συμπεριλαμβάνονται οι θεωρίες των Pavlov, Hull, Cattell, Eysenck και Gray. Γίνεται αντιληπτό ότι οι παραπάνω θεωρητικές γραμμές συναντώνται συχνά σε τομείς όπως ο συμπεριφορισμός και η ψυχανάλυση (Zuckerman, 1979).

Η πιο πρόσφατη απόπειρα θεωρητικής τεκμηρίωσης της αναζήτησης συγκινήσεων συναντάται από τον Marvin Zuckerman προς τα τέλη της δεκαετίας του ’70, ο οποίος βασίστηκε επίσης στην θεωρία της βέλτιστης διέγερσης (‘‘optimal level theory’’). Σύμφωνα με την θεωρία, το κάθε άτομο έχει ένα προτιμώμενο επίπεδο ερεθισμού, το οποίο απαιτείται για να επέλθει η διέγερση και να φτάσει έτσι στο μέγιστο της συναισθηματικής, κινητικής, και γνωστικής του λειτουργίας. Αποτελεί, δηλαδή, ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας που έχει βιολογική βάση (Dubey & Arora, 2008. Zuckerman, 1979). Όσο υψηλότερα είναι τα επίπεδα της αναζήτησης συγκινήσεων που παρουσιάζει κάποιος, τόσο πιθανότερο είναι να προτιμά ουσίες, οι οποίες θα προκαλούν την διέγερση σε σχέση με άλλες που θα την καταστέλλουν (Zuckerman, 1979).

Έτσι, σύμφωνα με τον Zuckerman (1979, σ.10) *«η αναζήτηση συγκινήσεων είναι ένα χαρακτηριστικό που ορίζεται από την ανάγκη για ποικίλες, καινοτόμες και πολύπλοκες*

αισθήσεις και εμπειρίες και από την προθυμία κάποιου να αναλάβει το ρίσκο των σωματικών και κοινωνικών κινδύνων για χάρη μιας τέτοιας εμπειρίας». Η ανάγκη του ατόμου για αλλαγή αντικατοπτρίζεται μέσα από την συνεχή αναζήτηση *«ποικίλων»* εμπειριών, προκειμένου να αποφευχθεί η ανία που συνοδεύει την ρουτίνα της καθημερινότητας. Παράλληλα, η *«καινοτομία»* αναφέρεται στο βίωμα μοναδικών, ανεπανάληπτων και κυρίως απρόβλεπτων γεγονότων. Ενώ, η «*πολυπλοκότητα»* αυτών των γεγονότων έγκειται στην πληθώρα των ερεθισμάτων που προσλαμβάνει το άτομο και στον τρόπο που τα διαχειρίζεται. Τέλος, η έννοια του *«σωματικού και κοινωνικού ρίσκου»* εμπεριέχει την εκτίμηση του ατόμου για την απουσία μίας ενδεχόμενης αρνητικής έκβασης. Στην πρώτη περίπτωση παράδειγμα αποτελεί η πιθανότητα του ατόμου να έχει κάποιο ατύχημα, με αποτέλεσμα να θέσει σε κίνδυνο την σωματική του ακεραιότητα, και στην δεύτερη να βρεθεί σε μια κοινωνική περίσταση, όπου θα νιώσει ντροπή, ενοχή και θα βιώσει τον εξευτελισμό και την απώλεια της εκτίμησης του κοινωνικού του περίγυρου (Zuckerman, 1979).

Γίνεται αντιληπτό ότι η αναζήτηση συγκινήσεων αποτελεί ένα από τα καίρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου που έχει απασχολήσει με την πάροδο του χρόνου πολλούς θεωρητικούς και ερευνητές και έχει συνδεθεί με ένα πλήθος ριψοκίνδυνων συμπεριφορών, όπως η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών. Ως χαρακτηριστικό μπορεί να αναφέρεται στην τάση του ατόμου να ακολουθεί μια συγκεκριμένη συμπεριφορά σε κάθε ανάλογη περίσταση. Ενώ παράλληλα μπορεί να ερμηνευθεί και ως «κατάσταση» κατά την οποία κυριαρχεί η ροπή του ατόμου για εξερεύνηση πρωτοποριακών και διεγερτικών συνθηκών, οι οποίες θα του επιφέρουν έντονα θετικά συναισθήματα (Zuckerman, 1979). Αξίζει, ακόμη, να σημειωθεί ότι ο Zuckerman και οι συνεργάτες του (1964) κατά την προσπάθειά τους να κατασκευάσουν το αντίστοιχο ψυχομετρικό εργαλείο κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αναζήτηση συγκινήσεων μπορεί να αποτελείται από τέσσερις συνιστώσες: την αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας, την μη αναστολή, την αναζήτηση νέων εμπειριών και την ευαισθησία στην πλήξη.

Αναλυτικότερα, η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας χαρακτηρίζεται από την επιθυμία των ατόμων να συμμετάσχουν σε σωματικές δραστηριότητες που συνεπάγονται ταχύτητα ή κίνδυνο, όπως το σκι, η ελεύθερη πτώση, η αναρρίχηση ή οι καταδύσεις από γκρεμούς. Αντίθετα, η αναζήτηση νέων εμπειριών αντικατοπτρίζει την ανάγκη για νέες προσωπικές ή εσωτερικές εμπειρίες, όπως τα ταξίδια σε εξωτικούς προορισμούς, η αλληλεπίδραση με ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών ή η μάθηση νέων φιλοσοφιών. Το συγκεκριμένο γνώρισμα φαίνεται να αποτυπώνει και πλησιέστερα την κυρίαρχη ιδέα που περικλείει η αναζήτηση συγκινήσεων ˙ την επιθυμία, δηλαδή, του ατόμου να ζήσει πολλές

και διαφορετικές εμπειρίες είτε μέσω της αναζήτησης εξωτερικών ερεθισμάτων στη μουσική, την τέχνη και τα ταξίδια είτε μέσω της ικανοποίησης των εσωτερικών του αισθήσεων, όπως με την χρήση ψυχοτρόπων ουσιών (Zuckerman, 1979. Zuckerman, Kolin, & Zoob, 1964).

Η τρίτη συνιστώσα της αναζήτησης συγκινήσεων, η μη αναστολή, αναφέρεται στην μειωμένη έκφραση κοινωνικής αυτοσυγκράτησης. Τα άτομα περιορίζονται λιγότερο από τους κοινωνικούς κανόνες και τις προσδοκίες και επομένως πειραματίζονται περισσότερο όσον αφορά την συμπεριφορά τους. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι τα άτομα με υψηλή μη αναστολή συχνά αναφέρουν ότι έχουν πολλούς σεξουαλικούς συντρόφους, είναι πιο επιθετικά και υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να ασχοληθούν με τον τζόγο και να κάνουν χρήση παράνομων ουσιών (Zuckerman, 1979. Zuckerman και συν., 1964). Η τελευταία συνιστώσα που απαρτίζει την αναζήτηση συγκινήσεων, η ευαισθησία στην πλήξη, εντοπίζεται όταν ένα άτομο συχνά αναφέρει την απογοήτευση για κάτι που θεωρεί ρουτίνα ή προβλέψιμο (Zuckerman, 1979. Zuckerman, Kolin, & Zoob, 1964). Το άτομο επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί, ωστόσο αδυνατεί να αλληλοεπιδράσει με το περιβάλλον ή να εμπλακεί σε δραστηριότητες που θα του προσφέρουν ικανοποίηση (Eastwood, Frischen, Fenske, & Smilek, 2012). Έτσι, μπορεί να αισθάνεται εξάντληση, μη ικανοποίηση και ανησυχία (Elpidorou, 2014). Εντούτοις, η τάση αυτή των ατόμων προς την πλήξη συχνά αντισταθμίζεται με την αναζήτηση νέων εμπειριών και νέων ανθρώπων με τους οποίους θα μοιραστούν τις ανάλογες εμπειρίες (Zuckerman, 1979. Zuckerman, Kolin, & Zoob, 1964).

Γενικότερα, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας έχουν από παλιότερα συνδεθεί με συμπεριφορές που παρουσιάζουν άρση των αναστολών και απουσία ελέγχου, όπως παρατηρείται στην χρήση ουσιών από τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες (Cooper, Wood, Orcutt, & Albino, 2003. Krueger, Hicks, Patrick, Carlson, Iacono, & McGue, 2002. Sher & Trull, 1994). Επίσης, αποτελεί την βάση για πολλές εκφράσεις της αντικοινωνικής συμπεριφοράς καθώς και μιας ποικιλίας διαταραχών της συμπεριφοράς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η εγκληματικότητα (Mann, Paul, Tackett, Tucker-Drob, & Harden, 2017. Zuckerman, 1979), ο παθολογικός τζόγος (Fortune & Goodie, 2009. Zuckerman, 1979), η επιθετική συμπεριφορά (Perez Fuentes, Molero Jurado, Carrion Martinez, Mercader Rubio, & Gazquez, 2016), η αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας (Okuda και συν., 2018. Zuckerman, 1979). Παρόλα αυτά, σε διαχρονική έρευνα της Okuda και των συνεργατών της (2018) αναφέρεται ότι τα άτομα με υψηλά επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων μπορεί να μετριάσουν την εμφάνιση αυτών των αντικοινωνικών συμπεριφορών μέσα από τα υψηλά επίπεδα γονεϊκής επίβλεψης.

Ωστόσο, μέχρι και σήμερα δεν έχει αποτυπωθεί μια σαφής εικόνα για την δομή μιας ανάλογης προσωπικότητας. Η επιστημονική κοινότητα βρίσκεται σε ασυμφωνία μεταξύ της (Block & Block, 2006. Kirby & Finch, 2010. Whiteside & Lynam, 2001. Zuckerman, Kuhlman, Joireman, Teta, & Kraft, 1993). Οι κυρίαρχες θέσεις καταδεικνύουν την παρορμητικότητα και την αναζήτηση συγκινήσεων ως τα πιο σημαντικά γνωρίσματα μιας ανεξέλεγκτης συμπεριφοράς. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά διακρίνονται τόσο εμπειρικά όσο και θεωρητικά. Συγκεκριμένα, η παρορμητικότητα αναφέρεται στην τάση των ατόμων να ενεργούν χωρίς να λαμβάνουν υπόψιν τις συνέπειες, ενώ η αναζήτηση συγκινήσεων στην προτίμηση σε ποικίλες, νέες και συναρπαστικές εμπειρίες (Dawe, Gullo, & Loxton, 2004. Gullo, Ward, Dawe, Powell, & Jackson, 2011. Kirby & Finch, 2010. Magid, MacLean, & Colder, 2007). Ακόμη, η παρορμητικότητα σχετίζεται αρνητικά με την συνείδηση και την συναισθηματική σταθερότητα των Πέντε Διαστάσεων της προσωπικότητας. Από την άλλη, η αναζήτηση συγκινήσεων έχει βρεθεί ότι σχετίζεται θετικά με την εξωστρέφεια, την δεκτικότητα (Harden & Tucker-Drob, 2011) και την περιέργεια. Η περιέργεια αναφέρεται συγκεκριμένα στην εξερεύνηση νέων καταστάσεων και έχει συνδεθεί με την χρήση ουσιών και ειδικότερα την χρήση αλκοόλ (Lindgren, Mullins, Neighbors, & Blayney, 2010).

Τα χαρακτηριστικά, όμως, γνωρίσματα της προσωπικότητας μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των ατόμων λόγω των φυσιολογικών αλλαγών της ωρίμανσης που συντελούνται με την πάροδο του χρόνου (Roberts & DelVecchio, 2000). Στην πραγματικότητα δηλαδή όλες οι διαστάσεις της προσωπικότητας παρουσιάζουν ατομικές διαφορές κατά την μετάβαση από την εφηβεία στην αναδυόμενη ενηλικίωση (Donnellan, Conger, & Burzette, 2007. Neyer & Lehnart, 2007. Vaidya, Gray, Haig, Mroczek, & Watson, 2008). Η διαφοροποίηση μπορεί να οφείλεται είτε στις εγγενείς διαφορές είτε στις εμπειρίες ζωής. Στα αναπτυξιακά αυτά στάδια συντελούνται μια σειρά από σημαντικές μεταβάσεις κοινωνικού ρόλου, όπως η αποχώρηση από το πατρικό σπίτι, η είσοδος στην αγορά εργασίας, η σύναψη ρομαντικών δεσμών. Οι αλλαγές της προσωπικότητας καθώς και οι υποχρεώσεις των νέων ρόλων που αναλαμβάνει το άτομο έχει παρατηρηθεί ότι έχουν αμφίδρομη ενισχυτική δράση μέσω των διπλών διαδικασιών επιλογής και κοινωνικοποίησης του κοινωνικού περιβάλλοντος (Neyer & Lehnart, 2007. Roberts & Bogg, 2004. Roberts, Walton, Bogg, & Caspi, 2006. Vaidya, Gray, Haig, & Watson, 2002).

Επιπρόσθετα, η αλλαγή της προσωπικότητας κατά τη διάρκεια της εφηβείας μπορεί να εξηγηθεί και σύμφωνα με το μοντέλο διπλών συστημάτων και το μοντέλο της μη ισορροπημένης ωριμότητας (‘‘maturational imbalance model’’), το οποίο υποδηλώνει ότι η ανάπτυξη της συμπεριφοράς των εφήβων διαμορφώνεται από ένα «χάσμα ωριμότητας»

μεταξύ των νευροβιολογικών συστημάτων (Casey, 2015. Shulman, Harden, Cheivn, & Steinberg, 2016). Από την άλλη, το μοντέλο διπλών συστημάτων διακρίνεται στο γνωστικό σύστημα ελέγχου ή «από πάνω προς τα κάτω» σύστημα και στο κοινωνικο-συναισθηματικό ή «από κάτω προς τα πάνω» σύστημα. Το πρώτο περιλαμβάνει φλοιώδεις περιοχές που ρυθμίζουν τον έλεγχο των παλμών, ενώ το δεύτερο αποτελείται από υποφλοιώδεις περιοχές (π.χ. το κοιλιακό ραβδωτό σώμα και την αμυγδαλή), οι οποίες εμπλέκονται στη ρύθμιση των αποκρίσεων, στα συναισθήματα και τα κίνητρα. Και τα δύο ακολουθούν διαφορετικό ρυθμό εξέλιξης κατά την εφηβεία. Το γνωστικό σύστημα ελέγχου έχει μια παρατεταμένη πορεία ωριμότητας σε όλη την εφηβεία, με αποτέλεσμα τα άτομα να αποκτούν αργά και σταθερά τον έλεγχο της παρορμητικότητας. Αντίθετα, το κοινωνικο-συναισθηματικό σύστημα αναπτύσσεται ταχέως στην αρχή της εφηβείας, με αποτέλεσμα να επιταχύνεται η ανάγκη για αναζήτηση συγκινήσεων. Η αναπτυξιακή αυτή ασυμμετρία μεταξύ των συστημάτων θεωρείται ότι κατέχει σημαντικό ρόλο στην άνοδο των συμπεριφορών που ενέχουν την ανάληψη ρίσκου στην εφηβεία, συμπεριλαμβανομένων και των αντικοινωνικών μορφών έκφρασής τους (Mann και συν., 2017).

Ακόμη, η έρευνα των Harden και Tucker-Drob (2011) επιβεβαιώνει ότι η μεταβλητότητα τόσο της παρορμητικότητας όσο και της αναζήτησης συγκινήσεων διαφέρει από την εφηβεία μέχρι και την αναδυόμενη ενηλικίωση. Συγκεκριμένα, μερικοί έφηβοι μπορεί να εμφανίσουν μια ραγδαία καθοδική πορεία στην παρορμητικότητα και την αναζήτηση συγκινήσεων, ενώ αντίστοιχα κάποιοι άλλοι να ακολουθήσουν ένα πιο αργό ρυθμό μεταβολής. Η κατανόηση των ατομικών αυτών διαφορών στην αναζήτηση συγκινήσεων είναι καίρια για να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν τα κατάλληλα προγράμματα πρόληψης για την προώθηση της ψυχικής υγείας (Donohew, Zimmerman, Cupp, Novak, Colon, & Abell, 2000).

Οι διαφορές που παρατηρούνται στα επίπεδα της αναζήτησης συγκινήσεων ανάμεσα στους εφήβους και στους νεαρούς ενήλικες εντοπίζονται και μεταξύ των δύο φύλων. Οι άντρες χαρακτηρίζονται από υψηλότερα επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων σε σχέση με τις γυναίκες στο βάθος του χρόνου (Cross, Cyrenne, & Brown, 2013. Keyes, Jager, Hamilton, O'Malley, Miech, & Schulenberg, 2015. Nielsen, Ho, Bahl, Varma, Kellogg, Borg, & Kreek, 2012. Nolen-Hoeksema, 2004. Steinberg, 2008)˙ κάτι που έχει παρατηρηθεί και σε διάφορους πληθυσμούς και κουλτούρες (Cross και συν., 2013. Hwang & Park, 2015). Ειδικότερα, οι άντρες εμφανίζουν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα στην αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας καθώς και στην μη αναστολή σε σχέση με τις γυναίκες. Αντίθετα, σημαντικές διαφορές δεν παρατηρούνται στην αναζήτηση νέων εμπειριών και στην

ευαισθησία στην πλήξη (Cross και συν., 2013. Zuckerman, 1979). Γενικότερα, όμως, και τα δύο φύλα παρουσιάζουν εξίσου μείωση στα επίπεδα της αναζήτησης συγκινήσεων κατά την αναδυόμενη ενηλικίωση (Steinberg, 2008).

Οι εξελικτικοί ψυχολόγοι εξηγούν ότι η διαφορά αυτή στα επίπεδα της αναζήτησης συγκινήσεων καθώς και στις συμπεριφορές που προϋποθέτουν την ανάληψη κινδύνου οφείλεται στις πιέσεις που είχε δεχτεί το κάθε φύλο κατά την διαδικασία της φυσικής επιλογής ήδη από τα προϊστορικά χρόνια (Macdonald, 2008). Η φυσική, δηλαδή, επιλογή φαίνεται ότι ευνοούσε τα αρσενικά, τα οποία ακολουθούσαν επικίνδυνες και περιπετειώδεις στρατηγικές, προκειμένου να αποκτήσουν περισσότερους πόρους ή ευκαιρίες για αναπαραγωγή (Archer, 2009). Αντίθετα, τα υψηλά επίπεδα γονικής μέριμνας είχαν προστατευτικό ρόλο στην περίπτωση των γυναικών, καθώς η δική τους εμπλοκή μειωνόταν σε ριψοκίνδυνες συνθήκες (Campbell, 1999). Ορισμένες τέλος έρευνες φαίνεται να συνδέουν τα επίπεδα της τεστοστερόνης με το υψηλό σκορ στην κλίμακα της αναζήτησης συγκινήσεων (Aluja & Torrubia, 2004).

Άλλοι ερευνητές έχουν δώσει έμφαση στον τρόπο με τον οποίο οι διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των αντρών και των γυναικών σε τομείς, όπως η προσωπικότητα, η συμπεριφορά και οι προτιμήσεις, μπορεί να επηρεαστούν και να διαμορφωθούν από τους ρόλους του κάθε φύλου και τα σεξουαλικά στερεότυπα, τα οποία ενδέχεται να υποστούν αλλαγές με το πέρασμα των ετών (Wood & Eagly, 2012). Ειδικότερα, η σταθερή διαφορά στα επίπεδα της μη αναστολής μπορεί να αποδίδεται στην τάση των αντρών- εν αντιθέσει με αυτή των γυναικών- να εμπλέκονται σε απερίσκεπτες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και να αποφεύγουν την επανάληψη δραστηριοτήτων και εμπειριών που έχουν βιώσει στο παρελθόν. Ακόμη, έχουν αναφερθεί και διαφορές φύλου σε σχετικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Οι άντρες, δηλαδή, είναι πιο τολμηροί, ενώ οι γυναίκες συνηθίζουν να αποφεύγουν καταστάσεις που ενδέχεται να βλάψουν τον εαυτό τους (Cross, Copping, & Campbell, 2011).

Από την άλλη, οι διαφορές μεταξύ των φύλων σε άλλες ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, όπως οι περιστασιακές και χωρίς προφυλάξεις σεξουαλικές επαφές καθώς και η εναλλαγή πολλών συντρόφων, φαίνεται να έχουν επίσης μειωθεί με την πάροδο του χρόνου (Petersen, & Hyde, 2010). Συγκεκριμένα, οι γυναίκες αναφέρουν μεγαλύτερη σεξουαλική δραστηριότητα και εκφράζουν συχνότερα σε σχέση με το παρελθόν μια πιο ελεύθερη σεξουαλική στάση. Έτσι, η ψαλίδα που παρατηρούνταν στις αρχές ανάμεσα στην ανδρική και γυναικεία σεξουαλικότητα αρχίζει να μειώνεται (Wells & Twenge, 2005). Η εξέλιξη της κοινωνίας και οι αλλαγές των στερεοτύπων των φύλων συνέβαλαν αισθητά προς αυτήν την πορεία (Twenge, 2001. Wood & Eagly, 2012).

Η χρήση ουσιών και η απερίσκεπτη σεξουαλική δραστηριότητα αποτελούν μερικά μόνο παραδείγματα ριψοκίνδυνων συμπεριφορών που έχουν συνδεθεί με το χαρακτηριστικό γνώρισμα της αναζήτησης συγκινήσεων. Άλλες περιπτώσεις που συνδέονται επίσης θετικά με υψηλά επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων (Lemarie, Bellavance, & Chebat, 2019) είναι η οδήγηση κάποιου οχήματος χωρίς δίπλωμα οδήγησης, το αυξημένο όριο ταχύτητας (Haque, Chin, & Lim, 2010), η οδήγηση καθώς και η επιβίβαση σε όχημα χωρίς κράνος και ζώνη ασφαλείας (Gamble & Walker, 2016), η συχνή παραβίαση των κανόνων οδικής κυκλοφορίας (Dula & Geller, 2003), η οδήγηση μεταφορικού μέσου υπό την επήρεια ουσιών, και ειδικότερα αλκοόλ (Haque και συν., 2010. Kim, J.-H., & Kim, K. S., 2012). Ακόμη, έρευνες αναφέρουν ότι το ανδρικό φύλο και η μικρή ηλικία μπορούν να αυξήσουν τις πιθανότητες για εμφάνιση ανάλογων ριψοκίνδυνων συμπεριφορών (Constantinou, Panayiotou, Konstantinou, Loutsiou-Ladd, & Kapardis, 2011). Ο Oppenheim και οι συνεργάτες του (2016) αποδίδουν τα ευρήματα αυτά στους ρόλους των δύο φύλων και συγκεκριμένα σε στοιχεία «θηλυκότητας» και «αρρενωπότητας». Τα πρώτα έχουν συνδεθεί με μια συγκαταβατική, θερμή και ήσυχη συμπεριφορά, ενώ τα δεύτερα με πιο έντονες και ριψοκίνδυνες συμπεριφορές (Oppenheim και συν., 2016).

Η απουσία, δηλαδή, μέτρων προσωπικής ασφάλειας φαίνεται να σχετίζεται, τόσο με τα υψηλά επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων (Qu, Zhang, & Ge, 2020) όσο και με την παρορμητικότητα και την επιθετικότητα (Dahlen, Martin, Ragan, & Kuhlman, 2005. Oppenheim, Oron- Gilad, Parmet, & Shinar, 2016). Ειδικότερα, η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας, η οποία αποτελεί μία από τις συνιστώσες της αναζήτησης συγκινήσεων, παρουσιάζει ρυθμιστικό ρόλο ανάμεσα στον αντιλαμβανόμενο κίνδυνο και την ριψοκίνδυνη οδήγηση (Hatfield, Fernandes, & Job, 2014). Παράλληλα, φαίνεται να είναι και το πιο συχνά επικρατές χαρακτηριστικό της αναζήτησης συγκινήσεων αναφορικά με την ριψοκίνδυνη οδήγηση (Gianfranchi, Tagliabue, Spoto, & Vidotto, 2017. Rosenbloom & Wolf, 2002). Επίσης, το φύλο έχει αντίστοιχα ρυθμιστικό ρόλο στην σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων καθώς και της ευαισθησίας στην ευχαρίστηση με την ριψοκίνδυνη συμπεριφορά οδήγησης, κυρίως σε αρχάριους οδηγούς. Συγκεκριμένα, οι άντρες φαίνεται να έχουν σημαντικό ρυθμιστικό ρόλο (Scott-Parker, Watson, King, & Hyde, 2013).

Εν κατακλείδι, το ανδρικό φύλο καθώς και η μικρή ηλικία των συμμετεχόντων φαίνεται από την μία να συνδέονται με υψηλά επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων (Cooper και συν., 2003. Keyes και συν., 2015. Krueger και συν., 2002) και από την άλλη να σχετίζονται θετικά με ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, όπως η χρήση ουσιών (Quinn & Harden, 2012), η

απουσία προστατευτικών μέτρων (Constantinou και συν., 2011) και η απερίσκεπτη σεξουαλική δραστηριότητα (Cross και συν., 2013. Keyes και συν., 2015).

1.2.2. Αναζήτηση συγκινήσεων και χρήση ουσιών

Έρευνες έχουν συσχετίσει θετικά την χρήση ουσιών με την αναζήτηση συγκινήσεων, παρόλο που κάθε ουσία μπορεί να χαρακτηρίζεται από διαφορετική χημική σύσταση και δράση και να απευθύνεται σε διαφορετικό προφίλ χρήστη (Donohew, & Hoyle, 2002. Dubey & Arora, 2008. Zuckerman, 1979). Τα άτομα που παρουσιάζουν υψηλότερη αναζήτηση συγκινήσεων συνήθως κάνουν χρήση περισσότερων ψυχοδραστικών ουσιών συχνότερα και σε μεγαλύτερη ποσότητα, χαρακτηρίζονται από πρώιμη έναρξη χρήσης της πρώτης ουσίας και αναφέρουν ότι η περιέργεια ήταν το πρωταρχικό κίνητρο για την χρήση (Gerra και συν., 2004. Sutker, Archer, & Allain, 1978). Ειδικότερα, υψηλότερα επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων έχουν συνδεθεί με μεγαλύτερη πιθανότητα για χρήση ουσιών, όπως το αλκοόλ (Kaynak, Meyers, Caldeira, Vincent, Winters, & Arria, 2013. MacPherson, Magidson, Reynolds, Kahler, & Lejuez, 2010. Patrick & Schulenberg, 2010), το τσιγάρο (Malmberg και συν., 2012), η κάνναβη (Crawford, Pentz, Chou, Li, & Dwyer, 2003. Keyes και συν., 2015. Miles και συν., 2001), το MDMA (Bobes και συν., 2002), τα οπιοειδή και άλλες παράνομες ουσίες (Dom, Hulstijn & Sabbe, 2006. Stoops, Lile, & Robbins, 2006. Horvath, Milich, Lynam, Leukefeld, & Clayton, 2004).

Αναλυτικότερα, τα άτομα με υψηλή αναζήτηση συγκινήσεων τείνουν να προτιμούν την χρήση διεγερτικών, εν αντιθέσει με όσους παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα και συνηθίζουν να κάνουν χρήση καταθλιπτικών. Και στις δύο περιπτώσεις τα φάρμακα έχουν σχεδιαστεί με σκοπό να αυξάνουν ή να μειώνουν το μέγιστο επίπεδο διέγερσης. Αναφορικά με τους χρήστες ηρωίνης παρατηρούνται χαμηλότερα επίπεδα μη αναστολής και αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας σε σύγκριση με τα άτομα που κάνουν παράλληλη χρήση πολλών ουσιών. Η διαφορά στα επίπεδα της μη αναστολής εντοπίζεται και στους χρήστες κάνναβης. Ακόμη, τα άτομα που κάνουν χρήση ηρωίνης είναι πιθανόν να προτιμούν ουσίες που επιβραδύνουν την ικανότητα αντίληψης, την εγρήγορση και τις γνωστικές λειτουργίες, καθώς με αυτόν τον τρόπο κατευνάζονται τα έντονα και ανεπιθύμητα για τους ίδιους περιβαλλοντικά ερεθίσματα. Παράλληλα, παρουσιάζουν υψηλό σκορ στην υποκλίμακα της

ευαισθησίας στην πλήξη, διότι δεν μπορούν ίσως να υπομείνουν την ανία και επιθυμούν την αλλαγή (Dubey & Arora, 2008).

Από την άλλη, οι χρήστες κάνναβης ξεκινούν σε μικρότερη ηλικία την χρήση της κύριας ουσίας σε σχέση με τους χρήστες των υπολοίπων ουσιών και εμφανίζουν, όπως και οι πολυχρήστες, υψηλά επίπεδα αναζήτησης νέων εμπειριών σε σχέση με τους χρήστες αλκοόλ και ηρωίνης. Επίσης, τα άτομα που κάνουν παράλληλη χρήση πολλών ουσιών παρουσιάζουν μεγαλύτερη συχνότητα χρήσης στην καθημερινότητά τους. Επιπλέον, όσοι αντιμετωπίζουν πρόβλημα εξάρτησης από το αλκοόλ χαρακτηρίζονται από πλουσιότερο ιστορικό κατανάλωσης αλκοόλ και από χαμηλό σκορ στην υποκλίμακα της ευαισθησίας στην πλήξη σε αντιδιαστολή με τους χρήστες κάνναβης και ηρωίνης (Dubey & Arora, 2008).

Οι άμεσες επιδράσεις της αναζήτησης συγκινήσεων στην χρήση και κατάχρηση ουσιών φαίνεται ότι μπορεί να οφείλονται στα χαμηλά επίπεδα σεροτονίνης και στην υπερδραστηριότητα του ντοπαμινεργικού συστήματος. Έτσι, τα άτομα με υψηλά επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων είναι πιο ευαίσθητα στην θετική ενίσχυση που προκαλούν τα ευχάριστα ερεθίσματα, όπως είναι οι δράσεις των ψυχοδραστικών ουσιών (Gillispie, Cloninger, Heath, & Martin, 2003. Zuckerman, 2003). Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι τα υψηλότερα βαθμολογικά σκορ στην κλίμακα της αναζήτησης συγκινήσεων και τις υποκλίμακες της φαίνεται πως σημειώνουν τα κλινικά δείγματα σε σχέση με τις ομάδες ελέγχου (Bobes και συν., 2002. Dubey & Arora, 2008. Gonzalez-Gallo & Rueda-Fernadez, 2019. Saiz και συν., 2003). Συγκεκριμένα, οι ήδη χρήστες, και ειδικότερα όσοι βρίσκονται στην εφηβεία και κάνουν παράλληλη χρήση πολλών ουσιών, χαρακτηρίζονται από υψηλότερη συνολικά αναζήτηση συγκινήσεων, αναζήτηση νέων εμπειριών, μη αναστολή καθώς και αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας από τα άτομα που δεν έχουν δοκιμάσει κάποια ψυχοδραστική ουσία (Dubey & Arora, 2008. Gonzalez-Gallo & Rueda-Fernadez, 2019).

Στην διαχρονική, ακόμη, έρευνα της Martinez-Vispo και των συνεργατών της (2019) σε δείγμα χρηστών τσιγάρου που επιθυμούν να διακόψουν την χρήση, φάνηκε πως ο παράγοντας της ευαισθησίας στην πλήξη παίζει σημαντικό ρόλο στην δυσκολία διακοπής της χρήσης τσιγάρου καθώς και στην μειωμένη αντίληψη για τα ερεθίσματα ανταμοιβής που προέρχονται από το περιβάλλον. Ενώ, δεν βρέθηκαν σημαντικές σχέσεις αναφορικά με τα καταθλιπτικά συμπτώματα. Ειδικότερα, τα άτομα με υψηλή βαθμολογία στην ευαισθησία στην πλήξη μπορεί επίσης να χρειάζονται υψηλότερα επίπεδα περιβαλλοντικής διέγερσης, προκειμένου να φτάσουν στο αντίστοιχο επίπεδο διέγερσης με τα άτομα που παρουσιάζουν χαμηλότερο σκορ στον συγκεκριμένο παράγοντα. Έτσι, η συνθήκη αυτή μπορεί να

επηρεάσει τον βαθμό επιτυχίας μιας προσπάθειας αποχής από την χρήση ή να ενισχύσει την ήδη υπάρχουσα συμπεριφορά (Pettiford, Kozink, Lutz, Kollins, Rose, & McClernon, 2007). Μια άλλη μελέτη, που διεξήχθη από την Balevich και τις συνεργάτες της (2013), κατέληξε εξίσου στο συμπέρασμα ότι η ευαισθησία στην πλήξη, όπως και οι υπόλοιποι παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων, εμφανίζει υψηλότερα βαθμολογικά σκορ στην περίπτωση των συμμετεχόντων που κάνουν ήδη χρήση τσιγάρου σε σχέση με εκείνους που δεν έχουν δοκιμάσει την συγκεκριμένη ουσία.

Σύμφωνα, επίσης, με τον Perkins και τους συνεργάτες του (2017) ένα άτομο που παρουσιάζει χαμηλά επίπεδα ανταμοιβής είναι πιθανόν να κάνει χρήση τσιγάρου, διότι η προσδοκία της ευχαρίστησης που θα επιφέρει το κάπνισμα προκαλεί θετική ενίσχυση. Αντίστοιχα, οι van Tilburg και Igou (2012) αναφέρουν ότι το χαρακτηριστικό της ευαισθησίας στην πλήξη οδηγεί στην αναζήτηση διέγερσης και την διατήρηση ή την αντικατάσταση σημαντικών δραστηριοτήτων. Ωστόσο, η ίδια η χρήση τσιγάρου είναι για τους περισσότερους καπνιστές μια σημαντική δραστηριότητα που παρέχει την απαιτούμενη διέγερση (Fagerstrom, 2011). Επομένως, η αποχή από την χρήση τσιγάρου συνεπάγεται τόσο διακοπή των ερεθισμάτων ανταμοιβής όσο και της διεγερτικής επίδρασης της ουσίας. Έτσι, τα άτομα με υψηλή βαθμολογία στον συγκεκριμένο παράγοντα είναι πιθανόν να συναντήσουν δυσκολίες στην προσπάθεια τους να διακόψουν την χρήση ή να υποτροπιάσουν σε περίπτωση που δεν λαμβάνουν ερεθίσματα ανταμοιβής ή δεν επιδίδονται σε δραστηριότητες που μπορεί να τους επιφέρουν το επιθυμητό για τους ίδιους επίπεδο διέγερσης (Martinez-Vispo, Senra, Lopez-Duran, Fernandez del Rio, & Becona ,2019).

Επιπλέον, οι διάφορες συμπεριφορές χρήσης τσιγάρου, όπως η περιστασιακή, πειραματική χρήση, συνδέονται περισσότερο με την μη αναστολή, παρά με την αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας (Hwang & Park, 2015). Ωστόσο, σε έρευνα της Rezvanfard και των συνεργατών της (2010) κατά την οποία εξέτασε τους παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων σε σχέση με την αυξημένη, περιστασιακή και μηδαμινή χρήση τσιγάρου, κατέληξε σε διαφορετικά αποτελέσματα για την αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας. Συγκεκριμένα, η αναζήτηση διέγερσης, όπως και η αναζήτηση νέων εμπειριών και η αναστολή, σχετίζονταν τελικά θετικά με την χρήση τσιγάρου, και ειδικότερα με την αυξημένη χρήση. Ενώ, στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα δεν βρέθηκε για τον παράγοντα της ευαισθησίας στην πλήξη. Επομένως, η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας σε σχέση με την χρήση τσιγάρου παρουσιάζει αμφίρροπα αποτελέσματα (Hwang & Park, 2015). Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε συμφωνία και με πλήθος παλαιότερων ερευνών (Kopstein και συν., 2001. Newcomb & McGee, 1991. Pedersen, 1991. Zuckerman, 2007).

Μία πιθανή εξήγηση αποτελεί το γεγονός ότι όσοι έχουν υψηλά επίπεδα αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας τείνουν να ασχολούνται με θετικές δραστηριότητες υψηλού κινδύνου, όπως είναι η αναρρίχηση, το ράφτινγκ και οι καταδύσεις, οι οποίες είναι κοινωνικά αποδεκτές και νόμιμες (Hansen & Breivik, 2001. Suranyi, Hitchcock, Hitter, Vargha, & Urban, 2013. Zuckerman, 1971). Ωστόσο, η βιβλιογραφία χαρακτηρίζει αρκετά συχνά ασθενή την σχέση ανάμεσα στην αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας και την χρήση, με αποτέλεσμα να καθίστανται αναγκαία η περαιτέρω έρευνα (Hansen & Breivik, 2001). Αντίθετα, τα άτομα με υψηλά επίπεδα μη αναστολής συνηθίζουν να εμπλέκονται σε αρνητικές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου, όπως είναι η χρήση ουσιών, οι κλοπές (Hansen & Breivik, 2001. Suranyi και συν., 2013. Zuckerman, 1971). Επιπλέον, η μη αναστολή αποτελεί την μοναδική συνιστώσα της αναζήτησης συγκινήσεων σε σχέση με τις άλλες τρεις, η οποία δεν επηρεάζεται από πολιτισμικές διαφορές (Zuckerman, Eysenck, S. B., & Eysenck, H., 1978).

Τα άτομα, επίσης, που χαρακτηρίζονται από δεκτικότητα σε νέες εμπειρίες και από την τάση να βρίσκονται σε μια αρνητική συναισθηματική κατάσταση μπορεί να αναλαμβάνουν ευκολότερα το ρίσκο για την υγεία τους και να πειραματίζονται με την χρήση ουσιών, όπως το τσιγάρο. Ωστόσο, η ανάγκη για ρύθμιση των συναισθημάτων τους μπορεί να μην είναι ο πρωταρχικός λόγος για χρήση. Οι ίδιοι, δηλαδή, μπορεί να διαθέτουν τα κατάλληλα εφόδια για να ανταπεξέλθουν σε καταστάσεις άγχους και δυσφορίας. Επομένως, το κίνητρο για παράδειγμα της χρήσης τσιγάρου μπορεί να είναι περισσότερο διερευνητικό και η χρήση του να μετριαστεί στην πορεία (Zvolensky, Taha, Bono, & Goodwin, 2015).

Σύμφωνα, τέλος, με την Martin και τους συνεργάτες της (2002) τα υψηλά επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων συσχετίζονται με την χρήση τσιγάρου και κάνναβης στους άντρες και με την χρήση αλκοόλ και στα δύο φύλα. Αντίθετα, η χρήση καπνού δεν βρέθηκε να έχει στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα σε σχέση με την αναζήτηση συγκινήσεων στους άντρες και τις γυναίκες (Dubey & Arora, 2008). Από την άλλη, διαφορές μεταξύ των δύο φύλων παρατηρήθηκαν επίσης σε έρευνα του Nielsen και των συνεργατών του (2012) σε δύο κλινικά δείγματα με πρώην χρήστες ηρωίνης, οι οποίοι βρίσκονταν σε πρόγραμμα απεξάρτησης με υποκατάστατη ουσία την μεθαδόνη. Ειδικότερα, οι άντρες της ομάδας με την συννοσηρότητα χρήσης κοκαΐνης παρουσίασαν γενικότερα υψηλότερη αναζήτηση συγκινήσεων, αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας και μη αναστολή, σε σχέση με εκείνους που δεν είχαν ιστορικό συννοσηρότητας. Γίνεται αντιληπτό ότι διαφορετικά μοτίβα και αφηγήσεις για την χρήση παρατηρούνται στις διάφορες ομάδες χρηστών (Dubey & Arora,

2008). Έτσι, η επιλογή μιας συγκεκριμένης ουσίας έχει απασχολήσει ήδη από το παρελθόν πλήθος ερευνητών, οι οποίοι αναφέρουν ότι η επιλογή αποτελεί προϊόν προσωπικής προτίμησης του κάθε χρήστη και δεν υπόκειται σε τυχαίους παράγοντες (Dorus & Senay, 1980. Khantzian & Treece, 1985).

1.2.3. Αναζήτηση συγκινήσεων και χρήση ουσιών στην εφηβική και μετεφηβική ηλικία

Η αναζήτηση συγκινήσεων συνδέεται στενά με την χρήση ουσιών σε όλη την διάρκεια της ζωής ενός ατόμου. Έτσι, μπορεί να παρατηρηθεί τόσο σε εφήβους (Chomsri, Aramrattana, Siviroj, & Likhitsathian, 2018), φοιτητές (Cicognani & Zani, 2014), όσο και σε ενήλικες (Nielsen και συν., 2012). Σήμερα πλήθος ερευνών εξετάζει την αναζήτηση συγκινήσεων σε σχέση με το αναπτυξιακό στάδιο της εφηβείας (Kong και συν., 2013. Lydon-Stenley & Geier, 2017. Quinn & Harden, 2012). Αντίθετα, παλαιότερα το επιστημονικό ενδιαφέρον ήταν περιορισμένο (Martin και συν., 2002), καθώς η μεγαλύτερη προσοχή ήταν στραμμένη στο γυναικείο φύλο λόγω της πρώιμης έναρξης της ήβης (Dick, Rose, & Viken, 2000. Wilson και συν., 1994).

Η εφηβεία, όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηρίζεται ως ορόσημο της έναρξης των ριψοκίνδυνων συμπεριφορών σε σχέση με άλλα αναπτυξιακά στάδια (Geier & Luna, 2009). Αποτελεί δηλαδή μια κρίσιμη αναπτυξιακή περίοδο κατά την οποία ελλοχεύει ο κίνδυνος του πειραματισμού με την χρήση ουσιών. Συγκεκριμένα, η χρήση φαίνεται να αυξάνεται με την ηλικία. Έτσι, παρατηρείται αρχικά μια άνοδος του φαινομένου από την εφηβεία μέχρι και την αναδυόμενη ενηλικίωση, ενώ στην συνέχεια επέρχεται η κάθοδος (Chen & Jacobson, 2012). Η παρατήρηση αυτή έρχεται σε αντίθεση με την πορεία που παρουσιάζει η αναζήτηση συγκινήσεων. Ειδικότερα, η χρήση ουσιών συνεχίζει να ακολουθεί αυξητική τάση μέχρι και την μετεφηβεία, ενώ η αναζήτηση συγκινήσεων όπως και η παρορμητικότητα τείνουν να μειώνονται. Η έναρξη, δηλαδή, της χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών μπορεί να συμπίπτει κατά το σημείο κορύφωσης αυτών των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της προσωπικότητας. Ακολούθως η χρήση διατηρεί ανοδική πορεία, ενώ η παρορμητικότητα και η αναζήτηση συγκινήσεων παρουσιάζουν πτώση των τιμών τους (Harden & Tucker-Drob, 2011. Quin & Harden, 2012. Romer & Hennessy, 2007. Steinberg, Albert, Cauffman, Banich, Graham, & Woolard, 2008). Ωστόσο, αν και τα ποσοστά χρήσης ουσιών σε σχέση με άλλες ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, κυριαρχούν στους εφήβους συγκριτικά με τους ενήλικες, μόνο

μια ομάδα των εφήβων παρουσιάζει συνήθως εμπλοκή σε συμπεριφορές χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών (Romer, 2010). Οι αιτιολογικές έτσι θεωρίες βρέθηκαν αντιμέτωπες με την παραπάνω πρόκληση (Steinberg, 2008, 2010).

Εντούτοις, η διαπίστωση ότι τα άτομα διαφέρουν τόσο στα αρχικά όσο και στα μετέπειτα επίπεδα της αναζήτησης συγκινήσεων και παρορμητικότητας, δίνει την δυνατότητα για μια πληρέστερη εικόνα της επίδρασης που μπορεί να ασκήσει η προσωπικότητα και τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα στα διάφορα μοτίβα χρήσης ουσιών. Για παράδειγμα, τα διαχρονικά δεδομένα της έρευνας των Quinn και Harden (2012) σε δείγμα 5.632 συμμετεχόντων ηλικίας 15-26 ετών αναφέρουν ότι γενικότερα τα άτομα, τα οποία παρουσιάζουν υψηλότερη αναζήτηση συγκινήσεων προβλέπεται ότι θα εμφανίσουν μεγαλύτερη χρήση ουσιών, και ειδικότερα χρήση του αλκοόλ, της κάνναβης και του τσιγάρου. Η κορύφωση της αναζήτησης συγκινήσεων εντοπίζεται κυρίως στην ομάδα των συμμετεχόντων ηλικίας 15-16 ετών. Αντιθέτως, χαμηλότερα επίπεδα παρατηρούνται στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, όπως η ομάδα των ατόμων ηλικίας 25-26 ετών. Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι ο κίνδυνος για μεγαλύτερη χρήση μπορεί να είναι υψηλότερος μεταξύ εκείνων που εμφανίζουν σταδιακή μείωση των επιπέδων της αναζήτησης συγκινήσεων. Έτσι, η απόκλιση των τιμών κάποιων ατόμων από τον μέσο όρο των τάσεων του αντίστοιχου αναπτυξιακού σταδίου στο οποίο ανήκουν μπορεί να αποτελέσει σημείο επαγρύπνησης για την αποφυγή ενδεχόμενων συμπεριφορών χρήσης ουσιών (Quin & Harden, 2012).

Αντίστοιχα, η Martin και οι συνεργάτες της (2002) επιχείρησαν να εξετάσουν διαχρονικά την σχέση ανάμεσα στην εφηβική ανάπτυξη και την χρήση ουσιών αξιοποιώντας την αναζήτηση συγκινήσεων ως διαμεσολαβητική μεταβλητή. Τα ευρήματα που προέκυψαν αναφέρουν ότι η αναζήτηση συγκινήσεων διαμεσολαβεί την σχέση ανάμεσα στα αναπτυξιακά στάδια και την χρήση ουσιών στο ανδρικό και γυναικείο φύλο. Εξαίρεση αποτέλεσε η χρήση καπνού από τους άντρες. Στον γυναικείο πληθυσμό η αναζήτηση συγκινήσεων είχε διαμεσολαβητικό ρόλο στα αναπτυξιακά στάδια και την χρήση αλκοόλ. Ο διαμεσολαβητικός αυτός ρόλος της αναζήτησης συγκινήσεων βασίζεται αρχικά στην τεκμηριωμένη σχέση που υπάρχει μεταξύ της ίδιας και των αναπτυξιακών αυτών σταδίων (Martin, 2002. Quin & Harden, 2012).

Από την άλλη, η έρευνα της Doumas και των συνεργατών της (2019) επιβεβαίωσε την υπόθεση ότι η πρώιμη ηλικία έναρξης παρουσιάζει ρυθμιστικό ρόλο στην σχέση της αυξημένης χρήσης αλκοόλ και της αναζήτησης συγκινήσεων σε δείγμα τελειόφοιτων εφήβων μαθητών. Επίσης, η διαχρονική έρευνα του Holman και των συνεργατών του (2013) για την

χρήση τσιγάρου αναφέρει ότι η αναζήτηση συγκινήσεων, και συγκεκριμένα η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας, προβλέπει την πρώιμη έναρξη της χρήσης στους νεαρούς ενήλικες άντρες.

Άλλη διαχρονική έρευνα με δείγμα ατόμων ηλικίας 17-24 ετών αξιοποίησε ως διαμεσολάβηση την εβδομαδιαία χρήση ουσιών στην σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων και του αντιλαμβανόμενου ρίσκου για χρήση. Τα ευρήματα αναφέρουν ότι η αναζήτηση συγκινήσεων παρουσίασε στατιστικά σημαντική σχέση με τον αντιλαμβανόμενο κίνδυνο, ειδικότερα σε περιπτώσεις που υπήρχε υψηλή συννοσηρότητα με χρήση κοκαΐνης ή ηρωίνης. Ακόμη, η αναζήτηση συγκινήσεων φάνηκε να σχετίζεται πάντα θετικά με τις διαμεσολαβητικές μεταβλητές της εβδομαδιαίας χρήσης κάνναβης, τσιγάρου και αλκοόλ. Ενώ, είχε και έμμεσες, παρά άμεσες, επιδράσεις στον αντιλαμβανόμενο κίνδυνο για χρήση ουσιών (Hittner, Warner, & Swickert, 2016).

Επιπλέον, σε διαχρονική έρευνα της Puete και των συνεργατών της (2008) η αναζήτηση συγκινήσεων χρησιμοποιήθηκε ως ρυθμιστική μεταβλητή στην σχέση ανάμεσα στην θετική στάση για χρήση και την χρήση αλκοόλ και MDMA από τους εφήβους. Σύμφωνα με τα ευρήματα η αναζήτηση συγκινήσεων παρουσίασε ρυθμιστικό ρόλο στην προβλεπτική σχέση της θετικής στάσης για χρήση ουσιών και της χρήσης MDMA στον εφηβικό πληθυσμό, ενώ κάτι ανάλογο δεν βρέθηκε για την κατανάλωση αλκοόλ. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε εφήβους επίσης για την χρήση MDMA σε συνάρτηση με την αναζήτηση συγκινήσεων προέκυψε πως όσοι ήταν ήδη χρήστες παρουσιάζουν μεγαλύτερη αναζήτηση συγκινήσεων σε σχέση με τους συμμετέχοντες που δεν είχαν κάνει ποτέ χρήση. Παράλληλα, βρέθηκε ότι οι γυναίκες χαρακτηρίζονταν από υψηλότερες τιμές στην συνολική κλίμακα της αναζήτησης συγκινήσεων καθώς και στους παράγοντές της. Ειδικότερα, οι γυναίκες που έκαναν πιο συχνή χρήση είχαν υψηλότερα βαθμολογικά σκορ στην μη αναστολή και στην συνολική κλίμακα της αναζήτησης συγκινήσεων σε σχέση με εκείνες που έκαναν περιστασιακά χρήση του MDMA (Saiz και συν., 2003).

Από την άλλη, η έρευνα της Evans-Polce και των συνεργατών της (2017) σε εφήβους συμμετέχοντες, για την εξέταση της αναζήτησης συγκινήσεων σε σχέση με την χρήση της κάνναβης, του αλκοόλ και του τσιγάρου, τονίζει εξίσου την διαφορά που παρατηρείται μεταξύ των δύο φύλων. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι το μέγεθος της συσχέτισης της αναζήτησης συγκινήσεων και της υπερβολικής κατανάλωσης αλκοόλ είναι υψηλότερο στο γυναικείο φύλο στα τέλη της δεύτερης δεκαετίας σε σχέση με τους άντρες. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με το εύρημα ότι η συσχέτιση μεταξύ της αναζήτησης συγκινήσεων και της γενικότερης χρήσης ουσιών είναι χαμηλότερη στις γυναίκες. Ακόμη, στο δείγμα των

γυναικών προέκυψε ότι η σχέση μεταξύ της χρήσης κάνναβης και της αναζήτησης συγκινήσεων μειώνεται από τα 20 έτη και έπειτα (Evans-Polce και συν., 2017).

Προηγούμενες μελέτες που έχουν εξετάσει τις διαφορές μεταξύ των φύλων στις αντίστοιχες συσχετίσεις απέδωσαν μικτά ευρήματα. Κάποιες δηλαδή έρευνες βρίσκουν ισχυρότερη σύνδεση για την χρήση αλκοόλ μεταξύ των ανδρών (Nolen-Hoeksema, 2004), ενώ άλλες μελέτες καταδεικνύουν την υπεροχή του γυναικείου φύλου στην κατανάλωση αλκοόλ και την χρήση άλλων ουσιών (Keyes και συν., 2015). Επιπλέον, η πρόσφατη έρευνα της Carroll και των συνεργατών της (2019) σε δείγμα μετεφήβων, αφού επικεντρώθηκε αρχικά στη μελέτη του φύλου ως ρυθμιστική μεταβλητή στην σχέση ανάμεσα στην χρήση αλκοόλ και άλλων ψυχολογικών παραγόντων κινδύνου, όπως η αναζήτηση συγκινήσεων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι παρατηρούνται ελάχιστες διαφορές μεταξύ των αντρών και των γυναικών στην κατανάλωση αλκοόλ και των συνεπαγόμενων αρνητικών συνεπειών. Επομένως, η χρήση αλκοόλ σε συνάρτηση με την αναζήτηση συγκινήσεων συνδέεται γενικότερα με τους συμμετέχοντες κάθε φύλου (Carroll και συν., 2019).

Επιπρόσθετα, η διαχρονική έρευνα του Pedersen (1991) σε δείγμα εφήβων ηλικίας 16-18 ετών εξέτασε την ικανότητα των παραγόντων της αναζήτησης συγκινήσεων να προβλέψουν την χρήση ουσιών στα δύο φύλα. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδείκνυαν ότι ο κάθε παράγοντας συνδέονταν περισσότερο με την χρήση μιας συγκεκριμένης ψυχοδραστικής ουσίας. Η αναζήτηση, δηλαδή, διέγερσης και περιπέτειας προέβλεπε μία μέτρια χρήση αλκοόλ, κυρίως στα αγόρια, η αναζήτηση νέων εμπειριών αποτέλεσε ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα για την χρήση κάνναβης ιδιαίτερα στα κορίτσια, ενώ η μη αναστολή συνδέθηκε και στα δύο φύλα με την χρήση γενικότερα κάθε ουσίας, όπως η κάνναβη, το αλκοόλ, οι βενζοδιαζεπίνες (Pedersen, 1991). Ενώ και σε μετέπειτα έρευνες επιβεβαιώθηκε ότι η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας συνδέεται με την χρήση αλκοόλ (Carlson, Johnson, & Jacobs, 2010. Franken & Muris, 2006). Από την άλλη, στην έρευνα του Pedersen (1991) η ευαισθησία στην πλήξη δεν παρουσίασε στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα. Το εύρημα αυτό συμφωνεί με τις μελέτες του Zuckerman που αναφέρουν ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας είναι ο πιο αδύναμος συγκριτικά με τους υπόλοιπους (Pedersen, 1991).

Σύμφωνα με τον Pedersen (1991) η μη αναστολή αποτελεί τον πιο συχνό παράγοντα της αναζήτησης συγκινήσεων που σχετίζεται με την χρήση ουσιών, διότι πιθανόν ένας από τους κύριους λόγους που χρησιμοποιούν τα άτομα τις ουσίες είναι για να μπορέσουν να άρουν τις κοινωνικές αναστολές. Αντιθέτως, η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας φαίνεται να συνδέεται συχνότερα με την κατανάλωση αλκοόλ, καθώς τα άτομα που κάνουν χρήση της συγκεκριμένης ουσίας είναι συνήθως ενεργητικοί, δραστήριοι και ασχολούνται με

ριψοκίνδυνα αθλήματα και δραστηριότητες. Ακόμη, τα άτομα που εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά της μη αναστολής και της αναζήτησης νέων εμπειριών φαίνεται να προσελκύονται από ένα περιβάλλον στο οποίο κυριαρχεί μια κουλτούρα χρήσης της κάνναβης. Στο πλαίσιο της επιρροής της παρέας των συνομηλίκων είναι ακόμη πιο δύσκολο να αρνηθούν την δοκιμή και στην συνέχεια την συστηματική χρήση της κάνναβης (Pedersen, 1991). Ο Zuckerman, όπως αναφέρεται από τον Carlson και τους συνεργάτες του (2010), σημειώνει, επίσης, ότι τα άτομα, τα οποία παρουσιάζουν υψηλό σκορ στον παράγοντα της ευαισθησίας στην πλήξη αναζητούν καταστάσεις που θα τους φέρουν σε εγρήγορση, ενώ ταυτόχρονα αποφεύγουν τις ανιαρές και ήσυχες παρέες. Έτσι, τα συγκεκριμένα άτομα επιδιώκουν συνήθως τις επαφές με συνομηλίκους που κάνουν χρήση αλκοόλ σε κοινωνικές περιστάσεις, διότι θεωρούν ότι έχουν περισσότερο ενδιαφέρον (Carlson, και συν., 2010).

Εκτός, όμως, από τις παραπάνω μεταβλητές, έρευνες έχουν μελετήσει την σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων και της χρήσης ουσιών σε συνάρτηση με πλήθος άλλων παραγόντων, όπως το κοινωνικο-οικογενειακό περιβάλλον (Jensen και συν., 2011. Kaynak, Meyers, Caldeira, Vincent, Winters, & Arria, 2013. Rioux και συν., 2019), η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας (Kim, J.-H. & Kim, K.-S, 2012), η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά (Oshri, Tubman, Morgan-Lopez, Saavedra, & Csizmadia, 2013). Χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς αποτελεί ο μεγάλος αριθμός σεξουαλικών συντρόφων και η μη χρήση προφυλακτικού (Quinn, & Fromme, 2010), τα οποία στην διαχρονική έρευνα της Brook και των συνεργατών της (2004) φαίνεται ότι προβλέπουν την χρήση παράνομων ουσιών, όπως η κάνναβη, στους νέους. Σε μια άλλη, ωστόσο, διαχρονική έρευνα σε δείγμα επίσης νεαρών ενηλίκων προέκυψε το αντίθετο εύρημα. Η χρήση, δηλαδή, ουσιών μπορεί να οδηγήσει σε μια ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά (Guo, Chung, Hill, Hwakins, Catalano, & Abbott, 2002).

Η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά μπορεί να εξηγηθεί κυρίως από τον ρόλο της αναζήτησης συγκινήσεων (Yi, Poudel, Yasuoka, Palmer, Yi, & Jimba, 2010. Zuckerman, 1979). Ωστόσο, πιθανές εξηγήσεις είναι και η επιρροή της παρέας των συνομηλίκων, οι κοινωνικές νόρμες, τα χαμηλά επίπεδα οικογενειακής υποστήριξης καθώς και η ίδια η χρήση ουσιών (Yi και συν., 2010). Η σύνδεση με άτομα που αποτελούν υγιή πρότυπα μπορεί να συμβάλλει στην αποφυγή ανάλογων συμπεριφορών (Brook και συν., 2004). Επίσης, η χρήση προφυλακτικού μπορεί να διακρίνει τα σεξουαλικά ενεργά άτομα που δεν έχουν δοκιμάσει την χρήση ουσιών σε σχέση με εκείνα που κάνουν χρήση, διότι η χρήση προφυλακτικού πιθανόν να αποτελεί μια ένδειξη υπεύθυνης συμπεριφοράς. Τα άτομα, δηλαδή, μπορεί να

σκέφτονται τις συνέπειες μιας συμπεριφοράς που ενέχει την ανάληψη ρίσκου (Brook και συν., 2004).

Σύμφωνα, ακόμη, με την έρευνα του Oshri και των συνεργατών του (2013) η σχέση ανάμεσα στην σεξουαλική δραστηριότητα με ταυτόχρονη χρήση αλκοόλ και την σεξουαλική επαφή χωρίς προφυλάξεις ρυθμίζεται από το φύλο. Συγκεκριμένα, φαίνεται πως τα κορίτσια στην εφηβεία εμφανίζουν στατιστικά σημαντικό ρυθμιστικό ρόλο. Παρόλα αυτά, φαίνεται πως οι έρευνες βρίσκονται σε ασυμφωνία μεταξύ τους για τον ρόλο του φύλου. Έτσι, αρκετές έρευνες δεν αναφέρουν σημαντικές διαφορές (Hendershot, Stoner, George, & Norris, 2007), ενώ κάποιες άλλες παρουσιάζουν παρόμοια αποτελέσματα και στα δύο φύλα, με τις γυναίκες να εμφανίζουν ισχυρότερες συσχετίσεις μεταξύ της αναζήτησης συγκινήσεων μέσω της σεξουαλικής επαφής (sexual sensation seeking) και της ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς (Gaither, Sellbom, & Meier, 2003). Αντίθετα, στην διαχρονική έρευνα του Turchik και των συνεργατών του (2010) σε ένα δείγμα φοιτητών προέκυψε ότι μόνο στις γυναίκες η αναζήτηση συγκινήσεων είχε διαμεσολαβητικό ρόλο στην αντίστοιχη σχέση.

Από την άλλη, αναφορικά με την απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, όπως μελετήθηκε στην έρευνα για την επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ, η αναζήτηση συγκινήσεων βρέθηκε να σχετίζεται σημαντικά στους άντρες νεαρούς ενήλικες (Cartwright & Asbridge, 2011). Αντίστοιχα, σε μια έρευνα με εφήβους συμμετέχοντες εξετάστηκε η ριψοκίνδυνη συμπεριφορά οδήγησης σε σχέση με την χρήση αλκοόλ. Το εύρημα ήταν επίσης στατικά σημαντικό για το ανδρικό φύλο. Ειδικότερα, τα αγόρια φάνηκε ότι συνηθίζουν να οδηγούν μετά τα μεσάνυχτα, σε στιγμές κατά τις οποίες νιώθουν υπνηλία, κάνουν ανάγνωση και γράφουν μηνύματα καθώς και πραγματοποιούν τηλεφωνικές κλήσεις (Li, Simons-Morton, & Hingson, 2013). Ακόμη, η Bina και οι συνεργάτες της (2006) διεξήγαγαν επίσης έρευνα σε εφήβους για την ριψοκίνδυνη οδήγηση, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από το αυξημένο όριο ταχύτητας, την οδήγηση χωρίς δίπλωμα οδήγησης καθώς και άλλων συνθηκών παραβίασης του κώδικα οδικής κυκλοφορίας. Τα ευρήματα υποδείκνυαν ότι η ριψοκίνδυνη οδήγηση συνδέεται θετικά πρωτίστως με την χρήση τσιγάρου και έπειτα με την χρήση αλκοόλ και κάνναβης. Ενώ παράλληλα, η χρήση αυτών των ουσιών, και ειδικότερα του τσιγάρου, συνδέονταν θετικά τόσο με την επιρροή της παρέας των συνομηλίκων όσο και με άλλες αντικοινωνικές συμπεριφορές.

Σε έρευνα, επίσης, των Cartwright και Asbridge (2011) προέκυψε ότι οι μικρότερες ηλικιακά ομάδες, όπως οι έφηβοι και οι νεαροί ενήλικες, ήταν πιο πιθανόν να επιβιβαστούν σε όχημα που οδηγεί κάποιος υπό την επήρεια αλκοόλ ή κάνναβης. Κάποιοι πιθανοί λόγοι είναι η επιρροή της παρέας των συνομηλίκων, η μίμηση της συμπεριφοράς των μεγαλύτερων

ηλικιακών ατόμων που αποτελούν πρότυπα, η χρήση ουσιών, κάποια χαρακτηριστικά προσωπικότητας που συνδέονται με την ανάληψη ρίσκου, η απουσία του μεταφορικού μέσου ή και της άδειας οδήγησης λόγω ηλικίας (Cartwright & Asbridge, 2011. Poulin, Boudreau, & Asbridge, 2007). Επίσης, σε περίπτωση που έχουν οδηγήσει οι ίδιοι υπό την επήρεια κάποιας ουσίας είναι πιο πιθανόν να είναι επιβάτες και σε αντίστοιχους οδηγούς, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να υπερεκτιμούν και την ικανότητα των οδηγών να τους μεταφέρουν με ασφάλεια στον επιθυμητό προορισμό (Cartwright & Asbridge, 2011).

Επιπλέον, σε έρευνα που εξετάστηκαν οι συμπεριφορές οδήγησης στους νεαρούς ενήλικές σε σχέση με την χρήση αλκοόλ, προέκυψε ότι η πλειονότητα (73.4%) που είχαν κάνει χρήση αλκοόλ είχε επιβιβαστεί επίσης σε όχημα με οδηγό που ήταν υπό την επήρεια αλκοόλ, ενώ το 89.2% των νεαρών ενηλίκων που είχε καταναλώσει αλκοόλ οδηγούσε χωρίς να έχει αποκτήσει το δίπλωμα οδήγησης. Οι άντρες αποτελούσαν το κυρίαρχο φύλο σε κάθε περίπτωση. Οι συμμετέχοντες επίσης αναφέρουν ότι θεωρούν ότι υπάρχουν λίγες πιθανότητες να εμπλακούν σε κάποιο ατύχημα, να τους αφαιρεθεί το δίπλωμα, να στους σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο καθώς και να τους επιβάλει χρηματικό πρόστιμο ή ποινή φυλάκισης (Nuntsu, 2004).

Τέλος, ένα παράδειγμα μελέτης ενός κοινωνικού παράγοντα αποτελεί η διαχρονική έρευνα της Jensen και των συνεργατών της (2011), η οποία επικεντρώθηκε στην μελέτη του ρυθμιστικού ρόλου των μειονεκτημάτων της γειτονιάς στην σχέση της έναρξης της χρήσης αλκοόλ, τσιγάρου και κάνναβης και της αναζήτησης συγκινήσεων σε δείγμα εφήβων. Τα μειονεκτήματα της γειτονιάς φαίνεται πως είχαν ρόλο ρυθμιστή στην συνάρτηση της χρήσης και των τριών ουσιών με την αναζήτηση συγκινήσεων. Από την άλλη, έρευνες αναφέρουν πως και οι προνομιούχες γειτονιές μπορούν να δράσουν ως παράγοντας κινδύνου για την χρήση ουσιών (Fagan, Wright, & Pinchevsky, 2015. Snedker, Herting, & Walton, 2009).

Εν κατακλείδι, οι διαφορές που παρατηρούνται στην πορεία της αλλαγής της προσωπικότητας σε σχέση με την χρήση ουσιών έχουν εμπλακεί σε μια σειρά σημαντικών αποτελεσμάτων για την ζωή του ατόμου (Mroczek & Spiro, 2007. Roberts & Mroczek, 2008). Έτσι, η σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων με την χρήση ουσιών έχει μελετηθεί κατά καιρούς από πολλούς ερευνητές με διαφορετικό κάθε φορά πειραματικό σχεδιασμό. Ωστόσο, λίγες παραμένουν οι έρευνες που εξετάζουν την σχέση μεταξύ των διαφόρων συμπεριφορών χρήσης ουσιών και της αναζήτησης συγκινήσεων κατά την διάρκεια της εφηβείας μέχρι και την νεαρή ενήλικη ζωή (Quinn & Harden, 2012). Ενώ, αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι παρατηρείται ένα βιβλιογραφικό κενό αναφορικά με την αναζήτηση

συγκινήσεων και την χρήση ουσιών σε πληθυσμό εφηβικής και μετεφηβικής ηλικία στην Ελλάδα.

1.3. Σκοπός και ερευνητικές υποθέσεις της παρούσας έρευνας

1.3.1. Σκοπός της έρευνας

Η αναζήτηση συγκινήσεων αποτελεί ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας που συνδέεται με την εμπλοκή του ατόμου σε ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, όπως η χρήση ουσιών κατά την εφηβεία και νεαρή ενήλικη ζωή. Έτσι, έχει απασχολήσει κατά καιρούς πλήθος ερευνητών, οι οποίοι έχουν εξετάσει τόσο τους παράγοντες της, δηλαδή την αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας, την αναζήτηση νέων εμπειριών, την μη αναστολή και την ευαισθησία στην πλήξη, όσο και κάποιες ευρύτερες παραμέτρους της, όπως η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, σε σχέση με την χρήση διαφόρων ψυχοδραστικών ουσιών. Εντούτοις παρά την πληθώρα των ερευνητικών δεδομένων φαίνεται να υπάρχει ένα κενό για την εικόνα που παρουσιάζει ο ελληνικός πληθυσμός στα αντίστοιχα ερευνητικά ερωτήματα. Η παρούσα έρευνα καλείται να καλύψει αυτό το κενό και να συνεισφέρει στην απόκτηση ερευνητικών δεδομένων για την Ελλάδα στο συγκεκριμένο πεδίο, το οποίο μέχρι πρότινος φαίνεται να μην έχει διερευνηθεί. Σκοπός, δηλαδή, της έρευνας είναι να μελετήσει την σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων και της χρήσης ουσιών σε πληθυσμό εφηβικής και μετεφηβικής ηλικίας στην Ελλάδα.

1.3.2. Ερευνητικές υποθέσεις

Δεδομένου ότι τα διαθέσιμα ερευνητικά στοιχεία για τη σχέση των προαναφερθέντων μεταβλητών παρουσιάζουν μια σύνθετη εικόνα, επιμέρους στόχοι της συγκεκριμένης έρευνας είναι οι εξής:

1. Να διερευνήσει την σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων- όπως εκτιμάται από τους παράγοντες της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας, της αναζήτησης νέων εμπειριών, της μη αναστολής και της ευαισθησίας στην πλήξη- με την χρήση ουσιών στους εφήβους και νεαρούς ενήλικες.

Υπόθεση 1.1.: Η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών.

Υπόθεση 1.2.: Η αναζήτηση νέων εμπειριών σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών.

Υπόθεση 1.3.: Η μη αναστολή σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών.

Υπόθεση 1.4.: Η ευαισθησία στην πλήξη σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών.

2. Να διερευνήσει την σχέση της ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς, όπως εκτιμάται από την εναλλαγή πολλών συντρόφων και την απουσία χρήσης προφυλακτικού, με την χρήση ουσιών στους εφήβους και νεαρούς ενήλικες.

Υπόθεση 2.1.: Η εναλλαγή πολλών ερωτικών συντρόφων σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών.

Υπόθεση 2.2.: Η απουσία χρήσης προφυλακτικού σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών.

3. Να διερευνήσει την σχέση της απουσίας μέτρων προσωπικής ασφάλειας, όπως εκτιμάται από την οδήγηση κάποιου οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης και την μη ασφαλή επιβίβαση σε όχημα, με την χρήση ουσιών στους εφήβους και νεαρούς ενήλικες.

Υπόθεση 3.1.: Η οδήγηση κάποιου οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης σχετίζεται για μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών.

Υπόθεση 3.2.: Η μη ασφαλής επιβίβασης σε όχημα σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών.

4. Να διερευνήσει την σχέση των παραπάνω μεταβλητών ανεξαρτήτως συγχυτικών παραγόντων.

Υπόθεση 4.1.: Η αναζήτηση συγκινήσεων, όπως εκτιμάται από τους παράγοντες της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας, της αναζήτησης νέων εμπειριών, της μη αναστολής και της ευαισθησίας στην πλήξη- σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών, ανεξαρτήτως του φύλου, της ηλικιακής ομάδας και των άλλων κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων.

Υπόθεση 4.2.: Η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, όπως εκτιμάται από την εναλλαγή πολλών συντρόφων και την απουσία χρήσης προφυλακτικού, σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών, ανεξαρτήτως του φύλου, της ηλικιακής ομάδας και των άλλων κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων.

Υπόθεση 4.3.: Η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, όπως εκτιμάται από την οδήγηση κάποιου οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης και την μη ασφαλή επιβίβαση σε όχημα, σχετίζεται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση ουσιών, ανεξαρτήτως του φύλου, της ηλικιακής ομάδας και των άλλων κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων.

1.3.3. Συμβολή της παρούσας έρευνας

Οι υπάρχουσες έρευνες για την χρήση ουσιών από τους εφήβους στην Ελλάδα αναφέρουν κυρίως επιδημιολογικά στοιχεία της χρήσης. Έτσι, η παρούσα έρευνα έχει εξαιρετικά οφέλη, καθώς αποτελεί μία προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης της χρήσης ουσιών με άλλους πιθανούς παράγοντες κινδύνου σε εφηβικό πληθυσμό στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, θα προσπαθήσει να δώσει αρχικά μια εικόνα για την σχέση των υπό μελέτη μεταβλητών σύμφωνα με τα ελληνικά δεδομένα και στην συνέχεια να διερευνήσει κατά πόσα αυτή συμφωνεί ή παρεκκλίνει από την διεθνή βιβλιογραφία. Καλείται, δηλαδή, να επιβεβαιώσει εμπειρικά την σχέση ανάμεσα στην αναζήτηση συγκινήσεων και την χρήση ουσιών, σε πληθυσμό εφηβικής και μετεφηβικής ηλικίας στην Ελλάδα. Η συγκεκριμένη διερεύνηση είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς σύμφωνα με τα επιδημιολογικά στοιχεία οι έφηβοι στην Ελλάδα διαφοροποιούνται από τους συνομηλίκους των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών στην χρήση ουσιών. Ειδικότερα, παρουσιάζουν μεγαλύτερη χρήση οινοπνευματωδών ποτών και αύξηση του ποσοστού της χρήσης κάνναβης (Κοκκέβη και συν., 2016). Αξίζει, ακόμη, να τονιστεί η σημασία της κουλτούρας ενός τόπου στα διάφορα αυτά μοτίβα χρήσης ουσιών. Παράδειγμα αποτελεί η κουλτούρα της Κρήτης κατά την οποία η χρήση αλκοόλ είναι συχνή μεταξύ των εφήβων ως μέσο κοινωνικοποίησης (Koutra, Kritsotakis, Orfanos, Ratsika, Kokkevi, & Philalithis, 2014. Koutra, Papadovassilaki, Kalpoutzaki, Kargatzi, Roumeliotaki, & Koukouli, 2011). Ένας, επιπλέον, παράγοντας που χρειάζεται να ληφθεί υπόψη, καθώς το δείγμα των εφήβων της έρευνας προέρχεται από πόλη της Κρήτης.

Ακόμη, σε αντίθεση με προηγούμενες έρευνες που εξέτασαν την χρήση ουσιών με μία μόνο μεταβλητή (π.χ. την αναζήτηση συγκινήσεων, την ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά ή την απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας), η συγκεκριμένη μελέτη θα προσπαθήσει να ερευνήσει την σχέση της χρήσης ουσιών με παραπάνω από μία μεταβλητές. Έτσι, όσον αναφορά το επιστημονικό ενδιαφέρον, τα αποτελέσματα μπορούν να αποτελέσουν εφαλτήριο για περαιτέρω μελέτη με σκοπό την εξέλιξη στον τομέα της πρόληψης, της διάγνωσης και της παρέμβασης σε θέματα εξάρτησης ουσιών στην εφηβεία. Τα ευρήματα, επίσης, μπορούν να βοηθήσουν τους επαγγελματίες υγείας να παρέχουν ουσιαστική εκπαίδευση και εμπειρικά τεκμηριωμένες πληροφορίες για τα υπό μελέτη ζητήματα τόσο στους γονείς και τους νέους όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Τέλος, η μελέτη αποκτά κοινωνικό ενδιαφέρον, καθώς μπορεί να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει μία ευρεία ομάδα ατόμων, όπως τους γονείς, τους μαθητές, τους νέους, τους εκπαιδευτικούς, για την ανάγκη εξερεύνησης θετικών δραστηριοτήτων, οι οποίες θα

επιφέρουν το επιθυμητό επίπεδο διέγερσης και θα αποτρέψουν τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες από το να καταφύγουν σε παράνομες και επιβλαβείς για την υγεία τους συμπεριφορές, όπως η χρήση ουσιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΜΕΘΟΔΟΣ

2.1. Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν αρχικά 500 άτομα. Ωστόσο, στο τελικό δείγμα δεν συμπεριλήφθηκαν 63 άτομα, διότι παρουσίασαν ελλιπή δεδομένα στις ερωτήσεις των υπό εξεταζόμενων μεταβλητών. Έτσι, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 1 η παρούσα έρευνα αποτελούνταν συνολικά από 437 άτομα ηλικίας 15-25 ετών (Μ.Ο.= 19.3, Τ.Α.= 1.38). Το συνολικό αυτό δείγμα της έρευνας μπορεί να διακριθεί και σύμφωνα με το αναπτυξιακό στάδιο στο οποίο ανήκουν οι συμμετέχοντες. Τα άτομα ηλικίας 15-18 ετών τοποθετήθηκαν στην ηλικιακή ομάδα των εφήβων, ενώ τα άτομα ηλικίας 19-25 ετών στην ηλικιακή ομάδα των νεαρών ενηλίκων (Arnett, 2004. Chown και συν., 2008. Tanner & Arnett, 2009). Έτσι, η ηλικιακή ομάδα των έφηβων αποτελούνταν από 125 άτομα ηλικίας 15-18 ετών (Μ.Ο.= 17.13, Τ.Α.= 0.87) και η ηλικιακή ομάδα των νεαρών ενηλίκων συμπεριλάμβανε 312 άτομα ηλικίας 19-25 ετών (Μ.Ο.= 21.47, Τ.Α.= 1.89).

Αναλυτικότερα, οι γυναίκες (74.4%, N=325) σε σχέση με τους άντρες (25.6%, N= 112) κυριαρχούσαν στο σύνολο των συμμετεχόντων. Αντίστοιχα, όμως, παρατηρείται να συμβαίνει και στους εφήβους και νεαρούς ενήλικες. Συγκεκριμένα, οι νεαροί ενήλικες διακρίνονταν σε 231 (74%) γυναίκες και 81 (26%) άντρες και οι έφηβοι σε 94 γυναίκες (75.2%) και 31 άντρες (24.8%). Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης, περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες του συνολικού δείγματος (56.5%, N=247) ήταν φοιτητές σε κάποιο Πανεπιστημιακό (ΑΕΙ) ίδρυμα. Ακολούθως το 15.6% (N=68) σπούδαζε σε κάποια δημόσια ή ιδιωτική σχολή, το 11.9% (N=52) και 6.8% (N=30) ήταν μαθητές της Γ΄ και Β΄ Λυκείου, αντίστοιχα, το 6.2% (N=27) ήταν φοιτητές σε κάποιο Τεχνολογικό Ίδρυμα (ΤΕΙ) και το 3.0% (N=13) ήταν μαθητές της Α΄ Λυκείου. Και πιο συγκεκριμένα, οι 217 (62.3%) και οι 27 (8.5%) νεαροί ενήλικες ήταν φοιτητές σε κάποιο Πανεπιστημιακό (ΑΕΙ) και Τεχνολογικό Ίδρυμα (ΤΕΙ), αντίστοιχα. Ενώ, οι 68 (29.2%) νεαροί ενήλικες σπούδαζαν σε κάποια δημόσια ή ιδιωτική σχολή. Στο δείγμα των εφήβων τα 52 (41.5%) άτομα ήταν μαθητές της Γ΄ Λυκείου και τα 13 (10.5%) άτομα βρίσκονταν στην πρώτη τάξη του Λυκείου. Ακόμη, τόσο οι μαθητές της Β΄ Λυκείου όσο και οι φοιτητές στο πρώτος έτος των σπουδών τους χαρακτηρίζονταν από τον ίδιο αριθμό ατόμων (24%, N=30).

Επιπλέον, οι 408 (93.5%) συμμετέχοντες του δείγματος ήταν Έλληνες, ενώ μόλις 16 (3.7%) και 12 (2.8%) συμμετέχοντες ανέφεραν ως χώρα καταγωγής τους την Αλβανία και την Κύπρο, αντιστοίχως. Ειδικότερα, το 3.5% (N=4) των εφήβων και το 3.9% (N=12) των

νεαρών ενηλίκων ανέφερε ότι καταγόταν από την Αλβανία και ένα ποσοστό της τάξεως του 4.5% (N=6) στους εφήβους και του 1.9% (N=6) στους μετεφήβους δήλωσε την κυπριακή καταγωγή. Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, προκύπτει ότι η μητέρα και ο πατέρας των περισσότερων συμμετεχόντων, ανεξαρτήτως ηλικιακής ομάδας, διαθέτει απολυτήριο Λυκείου. Συγκεκριμένα, η μητέρα 153 (35.0%) συμμετεχόντων έχει τελειώσει την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αντίστοιχα, και ο πατέρας 145 (33.2%) συμμετεχόντων. Ακολουθεί, η απόκτηση πτυχίου ΑΕΙ/ΤΕΙ με ποσοστό 30.4% (N=133) στην περίπτωση της μητέρας και 31.6% (N=138) στην περίπτωση του πατέρα των συμμετεχόντων του δείγματος.

Ακόμη, από τον Πίνακα 1 φαίνεται πως σχεδόν οι μισές οικογένειες των συμμετεχόντων είναι τετραμελείς (48.1%, N= 210), τόσο στην περίπτωση του δείγματος των εφήβων όσο και στο δείγμα των νεαρών ενηλίκων. Ένα μεγάλο ποσοστό των οικογενειών του συνόλου το δείγματος αποτελείται από δύο βιολογικούς γονείς (87.4%, N=382). Ανάλογα ποσοστά παρατηρούνται και στα επί μέρους δείγματα. Οι μισοί συμμετέχοντες αναφέρουν ότι η οικογένειά τους απαρτίζεται από δύο παιδιά (50.6%, N=221) και ακολούθως το ένα τέταρτο αναφέρει ότι η οικογένειά του αποτελείται από τρία παιδιά (24.9%, N=109). Ειδικότερα, 68 (54.4%) έφηβοι και 153 (49%) μετέφηβοι αναφέρουν ότι την πρώτη κατηγορία, ενώ 33 (26.4%) έφηβοι και 76 (24.4%) νεαροί ενήλικες ότι ανήκουν στην δεύτερη, στις οικογένειες δηλαδή που έχουν τρία παιδιά.

Τέλος, το 51.0% (N=223) των συμμετεχόντων αναφέρει ότι είναι το πρωτότοκο παιδί της οικογένειας, τόσο στην περίπτωση των εφήβων (44.0%, N=55) όσο και των νεαρών ενηλίκων (53.8%, N=168). Από την άλλη, παρατηρείται ότι αρκετοί συμμετέχοντες (34,1%, N=149) είναι τα δεύτερα, με την σειρά γέννησης, παιδιά στην οικογένεια. Ενώ, μόλις το 3.9% (N=17) των συμμετεχόντων αναφέρει ότι είναι το τέταρτο ή μικρότερο παιδί. Οι 11 (3.5%) εκ των οποίων είναι νεαροί ενήλικες και οι 6 (4.8%) είναι έφηβοι.

Πίνακας 1

Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά	Σύνολο (N=437)			Έφηβοι (N=125)			Νεαροί Ενήλικες (N=312)		
	N		***%***	***N***		***%***	***N***		***%***
Φύλο									
Άντρες	112		25.6	31		24.8	81		26
Γυναίκες	325		74.4	94		75.2	231		74
Επίπεδο εκπαίδ. συμμετ.									
Α΄ Λυκείου	13		3.0	13		10.5			
Β΄ Λυκείου	30		6.8	30		24			
Γ΄ Λυκείου	52		11.9	52		41.5			
ΑΕΙ	247		56.5	30		24	217		62.3
ΤΕΙ	27		6.2				27		8.5
Δημόσια/Ιδιωτική Σχολή	68		15.6				68		29.2
Χώρα καταγωγής									
Ελλάδα	408		93.5	115		92	293		94
Αλβανία	16		3.7	4		3.5	12		3.9
Κύπρος	12		2.8	6		4.5	6		1.9
Επίπεδο εκπαιδ. μητέρας									
Καμία εκπαίδευση	5		1.1	1		.8	4		1.3
Απολυτήριο Δημοτικού	26		5.9	5		4.0	21		6.7
Απολυτήριο Γυμνασίου	35		8.0	10		8.0	25		8.0
Απολυτήριο Λυκείου	153		35.0	50		40	103		33.0
Δίπλωμα ΙΕΚ	47		10.8	15		12.0	32		10.3
Πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ	133		30.4	28		23.2	104		33.3
Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	26		5.9	9		7.2	17		5.4
Διδακτορικό	10		2.3	4		3.2	6		1.9
Επίπεδο εκπαιδ. πατέρα									
Καμία εκπαίδευση	9		2.1	2		1.6	7		2.2
Απολυτήριο Δημοτικού	25		5.7	9		7.2	16		5.1
Απολυτήριο Γυμνασίου	56		12.8	14		11.2	42		13.5
Απολυτήριο Λυκείου	145		33.2	47		37.6	98		31.4
Δίπλωμα ΙΕΚ	22		5.0	5		4.0	17		5.4
Πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ	138		31.6	36		28.8	102		32.7
Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	26		5.9	6		4.8	20		6.4
Διδακτορικό	10		2.3	1		.8	9		2.9
Αριθμ. οικογ. μελών									
1	1		.2	1		.8			
2	12		2.7	2		1.6	10		3.2
3	67		15.3	11		8.8	56		17.9
4	210		48.1	61		48.8	149		47.8
5	101		23.1	34		27.2	67		21.5
6	37		8.5	13		10.4	24		7.7
7	7		1.6	3		2.4	4		1.3
Δομή οικογένειας									
2 γονείς (βιολογικοί)	382		87.4	114		91.2	268		85.9
2 γονείς (θετοί)	3		.7	1		.8	2		.6
1 γονέας (μονογονεϊκή)	39		8.9	5		4.0	34		10.9
1 βιολογικός και 1 θετός γονέας	10		2.3	4		3.2	6		1.9
Αριθμ. παιδιών οικογ.									
1	56		12.8	8		6.4	48		15.4
2	221		50.6	68		54.4	153		49
3	109		24.9	33		26.4	76		24.4
4	39		8.9	13		10.4	26		8.3
5	7		1.6	3		2.4	4		1.3
Σειρά γέννησης στην οικ.									
1ο παιδί	223		51.0	55		44.0	168		53.8
2ο παιδί	149		34.1	54		43.2	95		30.4
3ο παιδί	47		10.8	10		8.0	37		11.9
4ο ή μικρότερο παιδί	17		3.9	6		4.8	11		3.5
	Μ.Ο.	***Τ.Α.***	***Min-Max***	***Μ.Ο.***	***Τ.Α.***	***Min-Max***	***Μ.Ο.***	***Τ.Α.***	***Min-Max***
Ηλικία	19.3	1.38	15-25	17.13	0.87	15-18	21.47	1.89	19-25

2.2. Εργαλεία

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας συμπληρώθηκε από τους εφήβους σε έντυπη μορφή και από τους νεαρούς ενήλικες τόσο σε έντυπη όσο και σε ηλεκτρονική μορφή. Περιλάμβανε την Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων (Sensation Seeking Scale- SSS, Zuckerman και συν., 1964) και το Ερωτηματολόγιο Εκτίμησης Παραγόντων Κινδύνου και Προστασίας στους Νέους (Youth Risk and Resiliency Survey-YRRS, Green, Penalza, & FitzGerald, 2016).

2.2.1. Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων (Sensation Seeking Scale – SSS, Zuckerman και συν., 1964)

Η Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων αποτελεί ένα ψυχομετρικό εργαλείο αυτοαναφοράς, το οποίο εκτιμά την τάση του ατόμου να προσεγγίζει νέα ερεθίσματα. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε η πέμπτη έκδοση του εργαλείου, η οποία περιλαμβάνει 40 διχοτομικές διατυπώσεις με δυνατότητα επιλογής μίας εκ των δύο (Zuckerman, 1979). Ακόμη, αποτελείται από τέσσερις υποκλίμακες. Η πρώτη υποκλίμακα μετρά την Αναζήτηση Διέγερσης και Περιπέτειας (Thrill and Adventure Seeking-TAS), η δεύτερη αναφέρεται ως Αναζήτηση νέων Εμπειριών (Experience Seeking-ES), η τρίτη παρουσιάζεται ως μη-Αναστολή (Disinhibition-Dis), και η τέταρτη χαρακτηρίζεται ως Ευαισθησία στην Πλήξη (Boredom Susceptibility-BS). Κάθε παράγοντας υπολογίζεται με πρόσθεση 10 απαντήσεων. Ειδικότερα, η Αναζήτηση Διέγερσης και Περιπέτειας υπολογίζεται σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτήσεων: 3, 11, 16, 17, 20, 21, 23, 28, 38 και 40. Από την άλλη, η Αναζήτηση Νέων Εμπειριών και η μη-Αναστολή προκύπτουν μέσα από τις απαντήσεις των ερωτήσεων 4, 6, 9, 10, 14, 18, 19, 22, 26, 37 και 1, 12, 13, 25, 29, 30, 32, 33, 35, 36, αντίστοιχα. Τέλος, οι ανάλογες απαντήσεις στις ερωτήσεις 2, 5, 7, 8, 15, 24, 27, 31, 34, και 39 αναφέρονται στην Ευαισθησία στην Πλήξη. Στην παρούσα έρευνα δεν χρησιμοποιήθηκε η συνολική βαθμολογία της Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων. Αντίθετα, αξιοποιήθηκαν τα σκορ των τεσσάρων υποκλιμάκων της. Η εν λόγω διαδικασία εφαρμογής και χρήσης του εργαλείου έχει παρατηρηθεί και σε άλλες έρευνες, όπως αυτή της Narborne (2009).

Ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach's alpha της συγκεκριμένης κλίμακας είναι a=0.84. Αναλυτικότερα, ο δείκτης αξιοπιστίας για την Αναζήτηση Διέγερσης και Περιπέτειας είναι a=0.77, για την Αναζήτηση Νέων Εμπειριών είναι a=0.61, για την μη-Αναστολή ισοδυναμεί

με a=0.74, ενώ για την Ευαισθησία στην Πλήξη παρουσιάζει την χαμηλότερη τιμή με a=0.57. Στην παρούσα έρευνα ο δείκτης αξιοπιστίας για την Αναζήτηση Διέγερσης και Περιπέτειας ήταν a=0.79, για την Αναζήτηση Νέων Εμπειριών ήταν a= 0.65, για την μη-Αναστολή είχε τιμή a= 0.68 και για την Ευαισθησία στην Πλήξη ισοδυναμούσε μόλις με a=0.45. Ο παράγοντας της Ευαισθησίας στην Πλήξη λόγω του χαμηλού δείκτη αξιοπιστίας δεν αξιοποιήθηκε στη παρούσα έρευνα (Bonett & Wright, 2015). Τέλος, η Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων έχει μεταφραστεί στα ελληνικά από την ερευνητική ομάδα στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

2.2.2. Ερωτηματολόγιο Εκτίμησης Παραγόντων Κινδύνου και Προστασίας στους Νέους (Youth Risk and Resiliency Survey- YRRS, Green, Penalza, & FitzGerald, 2016)

Το Ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 160 ερωτήσεις, οι οποίες αναφέρονται αρχικά σε βασικά κοινωνικό-δημογραφικά δεδομένα των συμμετεχόντων, όπως είναι για παράδειγμα το φύλο, η ηλικία, ο τόπος διαμονής, και σε παράγοντες κινδύνου και προστασίας. Αναλυτικότερα, οι προστατευτικοί παράγοντες εντοπίζονται σε 33 ερωτήσεις, μερικές από τις οποίες σχετίζονται με την σωματική άσκηση και διατροφή, την ψυχική ανθεκτικότητα, την υποστήριξη από το κοινωνικό περιβάλλον και τις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Στους παράγοντες κινδύνου περιλαμβάνονται 112 ερωτήσεις που αφορούν διάφορες καταστάσεις και συμπεριφορές που έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην ζωή του ατόμου. Μερικά παραδείγματα αποτελούν η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, η εκδήλωση βίας και επιθετικότητας, ο εκφοβισμός, οι ακούσιοι ή εκούσιοι τραυματισμοί, η διερεύνηση αυτοκτονικού ιδεασμού, η χρήση και κατάχρηση ουσιών, η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά. Το ερωτηματολόγιο έχει μεταφραστεί στα ελληνικά από την ερευνητική ομάδα.

Στο πλαίσιο, ωστόσο, της παρούσας μελέτης αξιοποιήθηκαν οι ερωτήσεις που αφορούσαν την χρήση καπνού, αλκοόλ, μαριχουάνας και άλλων ουσιών. Επίσης, επιλέχθηκαν συγκεκριμένες ψυχοκοινωνικές μεταβλητές που πλαισιώνουν την αναζήτηση συγκινήσεων, όπως ερωτήσεις που αφορούν την ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και οδήγηση (Fullerton, FitzGerald, Hall, Green, DeBruyn, & Penaloza, 2019). Η επιλογή των ερωτήσεων που πλαισιώνουν την ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και την απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας έγινε βάση της βιβλιογραφική επισκόπησης. Επίσης, οι

απαντήσεις σε κάποιες από αυτές τις ερωτήσεις μετατράπηκαν σε αντίστοιχες διχοτομικές («Ναι/Όχι») λόγω του μικρού εύρους των απαντήσεων των συμμετεχόντων.

Συγκεκριμένα, για την μη ασφαλή οδήγηση χρησιμοποιήθηκαν δύο ερωτήσεις. Η πρώτη ήταν «Έχεις οδηγήσει μηχανάκι ή αυτοκίνητο χωρίς άδεια οδήγησης;», η οποία είχε δίτιμη απάντηση («Ναι/Όχι») και η δεύτερη ήταν «Τις τελευταίες 30 ημέρες, πόσες φορές βρέθηκες σε αυτοκίνητο ή άλλο όχημα (π.χ. μηχανάκι) που οδηγούσε κάποιος υπό την επήρεια αλκοόλ;». Οι πιθανές απαντήσεις των συμμετεχόντων δίνονταν σε μια κλίμακα πέντε βαθμών, όπου 1= 0 φορές, 2= 1 φορά, 3= 2 ή 3 φορές, 4= 4 ή 5 φορές και 5= 6 ή περισσότερες φορές. Οι συγκεκριμένες απαντήσεις μετατράπηκαν σε δίτιμες («Ναι/Όχι»). Οι απαντήσεις από το 2 μέχρι και το 5 τοποθετήθηκαν στο «Ναι» και η απάντηση 1 στο «Όχι».

Αναφορικά με την ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά επιλέχθηκαν αντίστοιχα δύο σχετικές ερωτήσεις. Η πρώτη ήταν «Στην διάρκεια της ζωής σου, με πόσα άτομα έχεις κάνει σεξ;». Η ερώτηση έδινε την δυνατότητα επιλογής μίας εκ των εφτά απαντήσεων. Συγκεκριμένα, οι πιθανές απαντήσεις ήταν 1= Δεν έχω κάνει ποτέ σεξ, 2= Με 1 άτομο, 3= Με 2 άτομα, 4= Με 3 άτομα, 5= Με 4 άτομα, 6= Με 5 άτομα και 7= Με 6 άτομα ή περισσότερα. Ωστόσο, οι απαντήσεις 5, 6 και 7 τοποθετήθηκαν στο «Ναι», ενώ οι απαντήσεις 1 μέχρι και 4 στο «Όχι». Όσα άτομα δεν είχαν κάνει σεξ συμπεριλήφθηκαν επίσης στην ομάδα όσων δεν είχαν σεξουαλικές επαφές με 4 ή/και περισσότερα άτομα, καθώς η απάντηση και στις δύο περιπτώσεις ήταν «Όχι».

Ακόμη, αξιοποιήθηκε η ερώτηση «Την τελευταία φορά που έκανες σεξ χρησιμοποίησες προφυλακτικό με τον/την σύντροφό σου;». Οι απαντήσεις ήταν 1=Δεν έχω κάνει ποτέ σεξ, 2=Ναι και 3=Όχι. Όπως γίνεται αντιληπτό οι απαντήσεις αφορούν τρεις κατηγορίες μεταβλητών, οι οποίες μετατράπηκαν σε ψευδομεταβλητές, διότι αξιοποιήθηκαν αργότερα ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Έτσι, δημιουργήθηκαν τρεις ψευδομεταβλητές στις οποίες κάθε άτομο έπαιρνε την τιμή 1 στην κατηγορία που ανήκε και 0 στις υπόλοιπες (Field, 2016. Ρούσσος & Τσαούσης, 2011). Αναλυτικότερα, η μία αντιπροσώπευε όσους δεν είχαν κάνει σεξ (“Nosex”), η άλλη όσους είχαν χρησιμοποίησαν προφυλακτικό την τελευταία φορά που είχαν συνευρεθεί (“Condom”) και η τρίτη ψευδομεταβλητή αναφερόταν σε όσους δεν είχαν χρησιμοποιήσει προφυλακτικό κατά την τελευταία σεξουαλική επαφή (“NoCondom”). Η ψευδομεταβλητή αυτή επιλέχθηκε και ως σημείο αναφοράς, καθώς αποτελούσε τον παράγοντα κινδύνου. Έτσι, προέκυψαν τα ζευγάρια “Nosex vs NoCondom” και “Condom vs NoCondom”.

Οι ερωτήσεις, τέλος, που χρησιμοποιήθηκαν από τις ενότητες της χρήσης καπνού, αλκοόλ και άλλων ουσιών επιλέχθηκαν σύμφωνα με τα ποσοστά των απαντήσεων των

συμμετεχόντων και αναφέρονται ως κατανάλωση ενός ποτού τουλάχιστον τις 10 μέρες του τελευταίου μήνα (αναφέρεται ως συχνότητα αλκοόλ), την κατανάλωση τουλάχιστον 5 ή/και περισσότερων ποτών τον περασμένο μήνα (αναφέρεται ως ποσότητα αλκοόλ), την καθημερινή χρήση τσιγάρου καθώς και την δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης. Σε κάθε ερώτηση οι απαντήσεις ομαδοποιήθηκαν μεταξύ τους αντίστοιχα ανάλογα με τα ποσοστά απαντήσεων σε δίτιμες (0=Όχι, 1=Ναι).

Αναλυτικότερα, η κατανάλωση ενός ποτού τουλάχιστον τις 10 μέρες του τελευταίου μήνα προέκυψε από την ερώτηση «Τις τελευταίες 30 ημέρες, πόσες ημέρες κατανάλωσες τουλάχιστον ένα ποτό;». Οι αρχικές απαντήσεις της ερώτησης κυμαίνονταν από 1= 0 ημέρες, 2= 1 ή 2 ημέρες, 3= 3 έως 5 ημέρες, 4= 6 έως 9 ημέρες, 5= 10 έως 19 ημέρες, 6= 20 έως 29 ημέρες έως και 7= 30 ημέρες. Ωστόσο, οι απαντήσεις 1 έως 4 καθώς και οι 5 έως 7 ομαδοποιήθηκαν, παίρνοντας τιμές 0 και 1 αντίστοιχα. Προέκυψε έτσι μια κατηγορική δίτιμη μεταβλητή που αναφέρεται στην κατανάλωση ενός ποτού τουλάχιστον 10 μέρες τον περασμένο μήνα. Η ερώτηση «Τις τελευταίες 30 ημέρες, όταν κάπνισες, πόσα τσιγάρα κάπνισες την ημέρα;» χρησιμοποιήθηκε για την καθημερινή χρήση τσιγάρου. Οι απαντήσεις ήταν 1=Δεν κάπνισα τσιγάρο τις τελευταίες 30 ημέρες, 2= Λιγότερο από 1 τσιγάρο την ημέρα, 3= 1 τσιγάρο την ημέρα, 4= 2 έως 5 τσιγάρα, 5= 6 έως 10 τσιγάρα την ημέρα, 6= 11 έως 20 τσιγάρα την ημέρα και 7= περισσότερα από 20 τσιγάρα την ημέρα. Στην συγκεκριμένη ερώτηση ομαδοποιήθηκαν οι δύο πρώτες απαντήσεις, οι οποίες έλαβαν τιμή 0 και οι υπόλοιπες 1. Η τελική, δηλαδή, κατηγορική μεταβλητή αφορούσε αν κάποιος καπνίζει καθημερινά έστω και ένα τσιγάρο ή όχι. Ακόμη, η ερώτηση για την δοκιμή του τσιγάρου ήταν «Έχεις δοκιμάσεις ποτέ να καπνίσεις τσιγάρο, έστω μία ή δύο ρουφηξιές» με δίτιμη απάντηση «Ναι/όχι».

Από την άλλη, η ερώτηση για την κατανάλωση 5 ή/και περισσότερων ποτών τον τελευταίο μήνα ήταν αντίστοιχα «Τις τελευταίες 30 ημέρες, ποιος είναι ο μεγαλύτερος αριθμός ποτών αλκοόλ που κατανάλωσες;». Οι απαντήσεις ποίκιλαν από 1= δεν κατανάλωσα αλκοόλ τις τελευταίες 30 ημέρες, 2= 1 ή 2 ποτά, 3= 3 ποτά, 4= 4 ποτά, 5= 5 ποτά, 6= 6 ή 7 ποτά, 7= 8 ή 9 ποτά έως και 8= 10 ή περισσότερα ποτά. Ομαδοποιήθηκαν οι ερωτήσεις 1 έως 4 λαμβάνοντας τιμή 0 και οι ερωτήσεις 5 έως 8 λαμβάνοντας τιμή 1. Προέκυψε έτσι μια δίτιμη κατηγορική μεταβλητή για το αν οι συμμετέχοντες έχουν καταναλώσει 5 ή/και περισσότερα ποτά τον τελευταίο μήνα.

Τέλος, η ερώτηση για την δοκιμή της κάνναβης ήταν «Πόσο χρονών ήσουν όταν δοκίμασες μαριχουάνα για πρώτη φορά;». Οι πιθανές απαντήσεις ήταν 1= Δεν έχω δοκιμάσει μαριχουάνα, 2= 8 χρονών ή μικρότερος, 3= 9 ή 10 χρονών, 4= 11 ή 12 χρονών, 5= 13 ή 14

χρονών, 6= 15 ή 16 χρονών και 7= 17 χρονών ή μεγαλύτερος/η. Οι απαντήσεις μετατράπηκαν σε «Ναι/Όχι». Στην κατηγορία «Ναι» συμπεριλήφθηκαν οι απαντήσεις 2 έως και 7, ενώ στην κατηγορία «Όχι» η απάντηση 1.

2.3. Διαδικασία

Η μελέτη ήταν περιγραφική, με συγχρονικό σχεδιασμό και πραγματοποιήθηκε τόσο μέσω της χορήγησης έντυπων ερωτηματολογίων όσο και με την προώθηση ηλεκτρονικού συνδέσμου του ερωτηματολογίου. Τα κριτήρια συμμετοχής στην έρευνα ήταν η ηλικία (15-25 ετών) και η καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας. Τέλος, το κριτήριο της γλώσσας δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν οι συμμετέχοντες ήταν στην ελληνική. Τα άτομα που δεν πληρούσαν αυτά τα κριτήρια αποκλείστηκαν από τη μελέτη.

Κατά την διεξαγωγή της έρευνας οι συμμετέχοντες δεν εκτέθηκαν σε σωματικό, ψυχικό ή άλλου είδους κίνδυνο. Επίσης, δεν χρησιμοποιήθηκε παραπλάνηση των συμμετεχόντων, ενώ ταυτόχρονα δεν υπήρχαν κίνητρα ή αποζημιώσεις για την προσέλκυση ή/και διατήρηση πιθανών συμμετεχόντων. Τα ερωτηματολόγια ήταν ατομικά, ανώνυμα και απόρρητα. Επιπλέον, τονιζόταν- τόσο προφορικά όσο και γραπτά-ηλεκτρονικά- ότι η συμμετοχή στην έρευνα ήταν απολύτως εθελοντική και οποιαδήποτε στιγμή οι συμμετέχοντες είχαν το δικαίωμα να διακόψουν τη συμμετοχή τους.

Σε όλους τους τύπους του ερωτηματολογίου αναγράφονταν ότι η παρούσα μελέτη έχει εγκριθεί από τον Οργανισμό κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ) (αρ. πρωτ. 16431 22/4/2019) και την Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης (αρ. πρωτ. 113/20/6/2019).

2.3.1. Έντυπο ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε σε έντυπη μορφή στις δημόσιες και ιδιωτικές σχολές και στα κέντρα μέσης εκπαίδευσης του Ρεθύμνου, Κρήτης, για την συλλογή δεδομένων για το δείγμα των νεαρών ενηλίκων και των εφήβων, αντίστοιχα. Και στις δύο περιπτώσεις υπήρχε αρχικά προσωπική επικοινωνία με τους υπευθύνους των σχολών και κέντρων μέσης εκπαίδευσης για την φύση και τους σκοπούς της έρευνας. Έπειτα παραχωρήθηκε από τους

ίδιους άδεια για ενημέρωση και χορήγηση των ερωτηματολογίων στους υποψήφιους συμμετέχοντες. Τόσο στους εφήβους όσο και στους νεαρούς ενήλικες παρουσιάστηκε εν συντομία το θέμα και οι ερευνητικοί σκοποί και έγινε επισήμανση ορισμένων γενικών οδηγιών για τη συμμετοχή τους σε αυτή.

Ειδικότερα, στην περίπτωση των εφήβων, παράλληλα με την προσωπική τους ενημέρωση, δόθηκε και ένα έντυπο ενημέρωσης και συγκατάθεσης του γονέα/κηδεμόνα, καθώς πρόκειται για ανήλικο πληθυσμό. Οι έφηβοι επέστρεψαν το έντυπο ενημέρωσης και συγκατάθεσης και στην συνέχεια τους παραχωρήθηκε το ερωτηματολόγιο προς συμπλήρωση. Σε δεύτερο χρόνο έγινε η συλλογή των ερωτηματολογίων. Αντίθετα, οι νεαροί ενήλικες, αφού έδωσαν την ενυπόγραφη συγκατάθεση τους, συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο σε διδακτική ώρα που παραχώρησαν ο υπεύθυνος και οι διδάσκοντες των σχολών.

2.3.2. Ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας κατασκευάστηκε και σε ηλεκτρονική μορφή, μέσω της πλατφόρμας google docs, και κοινοποιήθηκε σε σελίδες απευθυνόμενες σε διάφορες ομάδες στο Facebook, όπως ομάδες ανάγνωσης βιβλίων, ταινιών, ομάδες με φοιτητές δημόσιων ή ιδιωτικών ΙΕΚ, στις οποίες μπορούσε κάθε ενδιαφερόμενος να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο. Στην αρχική σελίδα αναγράφονταν οι σχετικές πληροφορίες για την διεξαγωγή της έρευνας όπως επίσης και το πιο βασικό κριτήριο συμμετοχής, η ηλικία. Οι συμμετέχοντες, δηλαδή, χρειαζόταν να ανήκουν ηλικιακά στην ομάδα 19-25 ετών. Τέλος, έπρεπε να τσεκάρουν και το αντίστοιχο πλαίσιο που αφορούσε την παραχώρηση της συγκατάθεσης τους, προκειμένου να προχωρήσουν στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

2.4. Στατιστική ανάλυση

Όλες οι στατιστικές αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση του στατιστικού πακέτου IMB SPSS Statistics (Version 25) και αφορούσαν συνολικά το δείγμα των 437 συμμετεχόντων της έρευνας. Τα χαρακτηριστικά του δείγματος προσδιορίστηκαν με τη χρήση δεικτών περιγραφικής στατιστικής (*descriptive statistics*). Συγκεκριμένα, για τα ποιοτικά δεδομένα υπολογίστηκαν οι απόλυτες (*absolute frequencies*) και οι σχετικές

συχνότητες (*relative frequencies*), ενώ για τα ποσοτικά δεδομένα υπολογίστηκε ο μέσος όρος (*mean*) και η τυπική απόκλιση (*standard deviation*). Οι αναλύσεις αυτές πραγματοποιήθηκαν τόσο για τις βαθμολογίες των συμμετεχόντων στην *Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων* (Zuckerman και συν., 1964) όσο και για τις απαντήσεις των ερωτήσεων που αξιοποιήθηκαν από *το Ερωτηματολόγιο Εκτίμησης Παραγόντων Κινδύνου και Προστασίας στους Νέους* (Youth Risk and Resiliency Survey-YRRS, Green, Penalza, & FitzGerald, 2016). Επίσης, αξιολογήθηκε η αξιοπιστία της Κλίμακας της Αναζήτησης Συγκινήσεων με την εφαρμογή του δείκτη αξιοπιστίας Cronbach's Alpha, ο οποίος εκτιμά την εσωτερική συνοχή των ψυχομετρικών κλιμάκων. Στην περίπτωση των ερωτήσεων με διχοτομικές απαντήσεις παρουσιάζεται ως δείκτης *Kuder-Richardson.* Ωστόσο, οι τιμές του ταυτίζονται με εκείνες του Cronbach's Alpha και παρουσιάζονται αντιστοίχως στις αναλύσεις (Feldt, 1969. Zuckerman, 1979).

Αναφορικά με τις συγκρίσεις χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο Kolmogorov-Smirnov, προκειμένου να γίνει έλεγχος της κανονικότητας της κατανομής. Σύμφωνα με το κριτήριο η ασυμμετρία που παρατηρείται είναι σχετικά μεγάλη, καθώς οι τιμές απομακρύνονται από την τιμή 1.00, η οποία αναφέρεται σε μία κανονική κατανομή των δεδομένων (Ρούσσος & Τσαούσης, 2011). Συγκεκριμένα, η ασυμμετρία εντοπίζεται στους παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων, την αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας, την αναζήτηση νέων εμπειριών και την μη αναστολή. Ειδικότερα, η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας είναι ασύμμετρη αριστερά, ενώ οι υπόλοιπες μεταβλητές είναι ασύμμετρες δεξιά.

Έτσι, σε αυτές τις περιπτώσεις έλλειψης κανονικής κατανομής εφαρμόστηκαν μη παραμετρικές αναλύσεις, όπως το κριτήριο Mann Whitney για τις συγκρίσεις μεταξύ των δύο φύλων και των δύο ηλικιακών ομάδων. Σκοπός ήταν να εξεταστεί η πιθανότητα να υπάρχουν διαφορές στους μέσους όρους των αντρών και γυναικών καθώς και των εφήβων και νεαρών ενηλίκων του δείγματος στις υποκλίμακες της αναζήτησης συγκινήσεων. Ακόμη, χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο χ^2 για την μέτρηση των διαφορών των συχνοτήτων για τις μεταβλητές που αναφέρονταν στην ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και την απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας καθώς και για την καθημερινή χρήση τσιγάρου, την δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης, την συχνότητα αλκοόλ (1 ποτό τουλάχιστον 10 μέρες τον τελευταίο μήνα) και την ποσότητα αλκοόλ (5 ή/και περισσότερα ποτά των τελευταίο μήνα) τόσο ανάμεσα στα δύο φύλα όσο και ανάμεσα στις δύο ηλικιακές ομάδες του συνόλου του δείγματος. Το κριτήριο αυτό αξιοποιήθηκε και για την εντόπιση διαφορών στην συχνότητα και ποσότητα αλκοόλ, την καθημερινή χρήση και δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης ανάλογα με τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, όπως η χώρα καταγωγής,

το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων τους, ο αριθμός των μελών και παιδιών στην οικογένεια, η δομή της οικογένειας και η σειρά γέννησης τους στην οικογένεια.

Αξιοποιήθηκε, επίσης, η λογιστική παλινδρόμηση (*logistic regression*) για τις ποιοτικές εξαρτημένες μεταβλητές, προκειμένου να εξεταστεί ο λόγος πιθανοτήτων, η πιθανότητα δηλαδή να καταναλώσει κάποιος ένα ποτό τουλάχιστον τις 10 μέρες τον περασμένο μήνα, να καταναλώσει 5 ή/και περισσότερα ποτά τον τελευταίο μήνα, να κάνει καθημερινή χρήση τσιγάρου και να δοκιμάσει κάνναβη και τσιγάρο σε σχέση με την πιθανότητα να μην προβεί στις αντίστοιχες συμπεριφορές. Η ερμηνεία της λογιστικής παλινδρόμησης έγινε λαμβάνοντας υπόψιν τον λογάριθμο του λόγου πιθανοτήτων (OR), τα διαστήματα εμπιστοσύνης (95% CI) και το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας sig (p-value). Τέλος, στην περίπτωση της λογιστικής παλινδρόμησης, το φύλο, η ηλικιακή ομάδα, το εκπαιδευτικού επίπεδο των συμμετεχόντων και η δομή της οικογένειας αξιοποιήθηκαν ως συγχυτικές μεταβλητές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

3.1. Περιγραφικά στοιχεία των μεταβλητών της έρευνας

Στους Πίνακες 2, 3 και 4 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι (Μ.Ο.) και οι τυπικές αποκλίσεις (Τ.Α.) για τις ποσοτικές μεταβλητές καθώς και οι απόλυτες (N) και σχετικές (%) συχνότητες για τις ποιοτικές μεταβλητές τόσο για το σύνολο του δείγματος όσο και στις επιμέρους ομάδες του βάση του φύλου και της ηλικιακής ομάδας. Αναφορικά με το φύλο, φαίνεται πως οι άντρες παρουσιάζουν μεγαλύτερο μέσο όρο στους παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων σε σχέση με τις γυναίκες. Ενώ, στην περίπτωση της ηλικιακής ομάδας οι νεαροί ενήλικες σημειώνουν υψηλότερους μέσους όρους σε όλες τις ποσοτικές μεταβλητές σε σχέση με τους εφήβους. Παρόμοια είναι η εικόνα που διαμορφώνεται σύμφωνα με τις σχετικές συχνότητες. Μεγαλύτερο δηλαδή είναι το ποσοστό ανάμεσα στις γυναίκες σε σχέση με τον πληθυσμό των αντρών που είχαν σεξουαλική επαφή με τέσσερα ή/και περισσότερα άτομα στην διάρκεια της ζωής τους (22.5%, N=23). Στις υπόλοιπες μεταβλητές υπερισχύουν οι άντρες. Αντίστοιχα, οι έφηβοι φαίνεται πως σημειώνουν υψηλότερα ποσοστά έναντι των νεαρών ενηλίκων μόνο στις μεταβλητές που αναφέρονται στην οδήγηση κάποιου οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης (37.6%, N=47) και στην χρήση προφυλακτικού κατά την τελευταία σεξουαλική επαφή (75%, N=30).

Επιπλέον, σύμφωνα με τους Πίνακες 3 και 4 πραγματοποιήθηκε και έλεγχος των διαφορών των μέσων όρων μεταξύ τόσο των φύλων όσο και των ηλικιακών ομάδων στις υπό μελέτη ποσοτικές μεταβλητές. Οι άντρες και οι γυναίκες δεν διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά μόνο στα επίπεδα της αναζήτησης νέων εμπειριών (U= 16455.000, z= -1.527, p= .127) και της μη αναστολής (U=15170.500, z= -.252, p= .008). Ενώ, οι έφηβοι και οι νεαροί ενήλικες δεν διαφέρουν σημαντικά μόνο στα επίπεδα αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας (U= 19495.50, z= -.004, p= .997).

Επομένως, οι άντρες και οι γυναίκες παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική διαφορά στα επίπεδα της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας (U=14491.000, z=-3, p= .001) και της μη αναστολής (U=15170.500, z= -2.648, p= .008). Από την άλλη, οι έφηβοι και νεαροί ενήλικες διαφέρουν σημαντικά στα επίπεδα της αναζήτησης νέων εμπειριών (U= 16956.00, z= -.215, p= .032) και της μη αναστολής (U= 16936.00, z= -2.165, p= .030). Σύμφωνα, τέλος, με τους Πίνακες 3 και 4 πραγματοποιήθηκε έλεγχος των διαφορών των συχνοτήτων

μεταξύ τόσο των φύλων όσο και των αναπτυξιακών σταδίων στις ποιοτικές μεταβλητές. Στην περίπτωση του φύλου, οι άντρες και οι γυναίκες διαφέρουν σημαντικά μόνο στις μεταβλητές της οδήγησης χωρίς άδεια οδήγησης, χ^2 (1)= 32.113 , p= .000, στην κατανάλωση 5 ή/και περισσότερων ποτών τον τελευταίο μήνα, χ^2 (1)= 5.651 , p= .017, και την δοκιμή κάνναβης, χ^2 (1)= 8.915, p= .003. Τα δύο φύλα δεν παρουσίασαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις υπόλοιπες μεταβλητές.

Στην περίπτωση των ηλικιακών ομάδων, οι έφηβοι και οι νεαροί ενήλικες διαφέρουν στατιστικώς σημαντικά σε περισσότερες μεταβλητές. Συγκεκριμένα, διαφορές σημειώνονται στις μεταβλητές που αναφέρονται στα άτομα που είχαν σεξουαλική επαφή με τέσσερα ή/και περισσότερα άτομα κατά την διάρκεια της ζωής, χ^2 (1)= 35.976, p= .000, στα άτομα που την τελευταία φορά που έκαναν σεξ χρησιμοποίησαν προφυλακτικό σε σχέση με εκείνους που δεν χρησιμοποίησαν, χ^2 (1)= 25.840, p= .000, σε εκείνους που είναι σεξουαλικά μη ενεργοί συγκριτικά με τα άτομα που είναι σεξουαλικά δραστήρια και δεν έλαβαν κάποια προφύλαξη την τελευταία φορά που είχαν κάποια σεξουαλική επαφή, χ^2 (1)= 105.730, p= .000, όπως επίσης και στη δοκιμή τσιγάρου, χ^2 (1)= 28.615, p= .000, και κάνναβης, χ^2 (1)= 32.373, p= .000, και στην καθημερινή χρήσης τσιγάρου, χ^2 (1)= 14.418, p= .000, Δεν παρατηρούνται περαιτέρω στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ηλικιακών ομάδων. Γίνεται αντιληπτό ότι βάση κυρίως της ηλικιακής ομάδας προκύπτουν διαφορές στις απαντήσεις των περισσότερων μεταβλητών, ενώ το φύλο φαίνεται πως παίζει ρόλο σε λιγότερες μεταβλητές.

Πίνακας 2

Συνοπτικός πίνακας μέσων όρων και τυπικών αποκλίσεων του δείγματος (N=437)

Μεταβλητές της έρευνας	Σύνολο (N=437)	
	Μ.Ο.	***Τ.Α.***
Αναζήτηση συγκινήσεων		
Αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας	5.17	2.90
Αναζήτηση νέων εμπειριών	5.30	2.26
Μη αναστολή	4.10	2.35

	N	***%***
Οδήγηση οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης	150	34.3
Επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ	94	21.5
Σεξουαλική επαφή με 4 άτομα και άνω κατά την διάρκεια της ζωής	96	22.0
Χρήση προφυλακτικού κατά την τελευταία σεξουαλική επαφή		
NoCondom	110	25.2
Condom vs NoCondom	188	43.0
Nosex vs NoCondom	139	31.8
Κατανάλωση ενός ποτού τουλάχιστον 10 μέρες τον τελευταίο μήνα (συχνότητα αλκοόλ)	71	16.3
Κατανάλωση τουλάχιστον 5 ή/και περισσότερων ποτών τον τελευταίο μήνα (ποσότητα αλκοόλ)	122	27.9
Δοκιμή Τσιγάρου	286	65.4
Δοκιμή Κάνναβης	127	29.1
Καθημερινή χρήση Τσιγάρου	142	32.5

Πίνακας 3

Συνοπτικός πίνακας αναλύσεων Mann Whitney U test και χ^2 βάση του φύλου (N=437)

Μεταβλητές της έρευνας	Άντρες (N=112)		Γυναίκες (N=325)			
	M.O.	***T.A.***	***M.O.***	***T.A.***	***U***	***p-value*** [a]
Αναζήτηση συγκινήσεων						
Αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας	5.94	2.79	4.90	2.90	14491.000	**.001**
Αναζήτηση νέων εμπειριών	5.57	2.46	5.21	2.18	16455.000	.127
Μη αναστολή	4.61	3.37	3.92	2.32	15170.500	**.008**
	N	***%***	***N***	***%***	***χ^2***	***p-value*** [b]
Οδήγηση οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης	63	56.3	87	26.8	32.113	**.000**
Επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ	27	24.1	67	20.6	.602	.129
Σεξουαλική επαφή με 4 άτομα και άνω κατά την διάρκεια της ζωής	23	20.5	73	22.5	.180	.671
Χρήση προφυλακτικού κατά την τελευταία σεξουαλική επαφή						
NoCondom	27	24.1	83	25.6		
Condom vs NoCondom	49	43.8	139	41.9	.033	.857
Nosex vs NoCondom	36	32.2	103	31.7	.008	.930
Κατανάλωση ενός ποτού τουλάχιστον 10 μέρες τον τελευταίο μήνα	24	21.4	47	14.5	3.112	.078
Κατανάλωση τουλάχιστον 5 ή/και περισσότερων ποτών τον τελευταίο μήνα	41	36.6	81	24.9	5.651	**.017**
Δοκιμή Τσιγάρου	76	67.9	210	64.6	.341	.559
Δοκιμή Κάνναβης	45	40.2	82	25.2	8.915	**.003**
Καθημερινή χρήση Τσιγάρου	34	30.4	108	33.3	.275	.600

Σημείωση: Οι έντονες τιμές αναφέρονται στην στατιστική σημαντικότητα (p< .05)

[a] *προέκυψαν από την σύγκριση των ανεξάρτητων δειγμάτων σύμφωνα με το Mann Whitney για τις συνεχείς μεταβλητές*

[b] *προέκυψαν από την σύγκριση των ανεξάρτητων δειγμάτων σύμφωνα με το χ^2 για τις κατηγορικές μεταβλητές*

Πίνακας 4

Συνοπτικός πίνακας αναλύσεων Mann Whitney U test και χ^2 βάση της ηλικιακής ομάδας (N=437)

Μεταβλητές της έρευνας	Έφηβοι (N=125)		Νεαροί Ενήλικες (N=312)			
	M.O.	***T.A.***	***M.O.***	***T.A.***	***U***	***p-value*** [a]
Αναζήτηση συγκινήσεων						
Αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας	5.16	2.93	5.17	2.89	19495.50	.997
Αναζήτηση νέων εμπειριών	4.91	1.96	5.46	2.36	16956.00	**.032**
Μη αναστολή	3.71	2.22	4.25	2.39	16936.00	**.030**
	N	***%***	***N***	***%***	χ^2	***p-value*** [b]
Οδήγηση οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης	47	37.6	103	33.0	.833	.361
Επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ	21	16.8	73	23.4	2.301	.129
Σεξουαλική επαφή με 4 άτομα και άνω κατά την διάρκεια της ζωής	4	3.2	92	29.5	35.976	**.000**
Χρήση προφυλακτικού κατά την τελευταία σεξουαλική επαφή						
NoCondom	10	25.0	100	38.8		
Condom vs NoCondom	30	75.0	158	61.2	25.840	**.000**
Nosex vs NoCondom	85	68.0	54	17.3	105.730	**.000**
Κατανάλωση ενός ποτού τουλάχιστον 10 μέρες τον τελ. μήνα	14	11.3	57	18.3	3.170	.075
Κατανάλωση τουλάχιστον 5 ή/και περισσότερων ποτών τον τελ. μήνα	29	23.2	93	29.8	1.936	.164
Δοκιμή Τσιγάρου	58	46.4	228	73.1	28.615	**.000**
Δοκιμή Κάνναβης	12	9.6	115	36.9	32.373	**.000**
Καθημερινή χρήση Τσιγάρου	24	19.2	118	37.8	14.418	**.000**

Σημείωση: Οι έντονες τιμές αναφέρονται στην στατιστική σημαντικότητα (p< .05)

[a] *προέκυψαν από την σύγκριση των ανεξάρτητων δειγμάτων σύμφωνα με το Mann Whitney για τις συνεχείς μεταβλητές*

[b] *προέκυψαν από την σύγκριση των ανεξάρτητων δειγμάτων σύμφωνα με το χ^2 για τις κατηγορικές μεταβλητές*

Σύμφωνα με τον Πίνακα 5, πραγματοποιήθηκε έλεγχος των διαφορών των συχνοτήτων μεταξύ των κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών και της κατανάλωσης τουλάχιστον ενός ποτού πάνω από 10 μέρες τον τελευταίο μήνα, της κατανάλωσης 5 ή/και περισσότερων ποτών τον τελευταίο μήνα και της δοκιμής τσιγάρου και κάνναβης. Έτσι, προέκυψε ότι οι συμμετέχοντες ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο και την δομή της οικογένειά τους διαφέρουν στην δοκιμή τσιγάρου [$\chi^2(5)$= 34.812, p= .000, και $\chi^2(4)$= 10.637 p= .031, αντίστοιχα] και κάνναβης [$\chi^2(5)$= 34.854, p= .000, και $\chi^2(4)$= 9.537, p= .049,],

αντίστοιχα. Επίσης, ανάλογα με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο διαφέρουν στην καθημερινή χρήση τσιγάρου $\chi^2(5)= 25.856$, p= .001. Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψιν και τα τυποποιημένα κατάλοιπα (standardized residuals) προκύπτει ότι η Γ΄ Λυκείου φαίνεται να συνεισφέρει περισσότερο στην στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου και δοκιμής τσιγάρου και κάνναβης, ενώ η Β΄ Λυκείου στην στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου και καθημερινής χρήσης τσιγάρου. Επίσης, τα επίπεδα που αναφέρονται σε οικογένειες που απαρτίζονται από έναν βιολογικό και έναν θετό γονέα καθώς και στις μονογονεϊκές οικογένειες συνεισφέρουν περισσότερο στην στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην δομή της οικογένειας και της δοκιμής τσιγάρου και της κάνναβης, αντίστοιχα. Σε κάθε, δηλαδή, περίπτωση η τιμή είναι μεγαλύτερη από ±1.96. Τέλος, δεν παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των υπόλοιπων κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών και της κατανάλωσης ενός ποτού τουλάχιστον 10 μέρες τον μήνα (συνοπτικά ως συχνότητα αλκοόλ), της κατανάλωσης τουλάχιστον 5 ή/και περισσότερων ποτών τον μήνα (συνοπτικά ως ποσότητα αλκοόλ) και δοκιμής τσιγάρου και κάνναβης (σε κάθε περίπτωση p> .05)

Πίνακας 5

Συνοπτικός πίνακας χ^2 βάση των κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών (N=437)

Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά	Συχνότητα Αλκοόλ		Ποσότητα Αλκοόλ		Δοκιμή Τσιγάρου		Καθημερινή χρήση Τσιγάρου		Δοκιμή Κάνναβης	
	χ²	***p-valu***	***χ²***	***p-value***	***χ²***	***p-value***	***χ²***	***p-value***	***χ²***	***p-value***
Χώρα καταγωγής	.510	.775	2.367	.306	4.329	.115	5.673	.059	4.574	.102
Επίπεδο εκπαίδ. συμμ.	11.963	.153	14.33	.073	34.81	**.000**	25.856	**.001**	34.854	**.000**
Επίπεδο εκπαίδ. μητ.	8.843	.264	8.818	.266	8.968	.255	3.232	.863	13.266	.066
Επίπεδο εκπαίδ. πατ.	8.424	.297	2.519	.926	5.976	.543	9.953	.191	7.641	.365
Αριθμός μελών οικογ.	2.114	.833	1.748	.883	2.222	.818	4.390	.495	1.979	.852
Δομή οικογένειας	2.647	.618	4.991	.288	10.63	**.031**	2.184	.702	9.537	**.049**
Αριθμός παιδιών οικογ.	6.071	.299	2.495	.777	8.253	.143	3.275	.658	4.945	.423
Σειρά γέννησης οικογ.	6.048	.109	2.287	.515	1.003	.801	3.798	.284	3.540	.316

Σημείωση: Οι έντονες τιμές αναφέρονται στην στατιστική σημαντικότητα (p<.05)

3.2. Λογιστικές Παλινδρομήσεις

Πραγματοποιήθηκαν απλές και πολλαπλές λογιστικές παλινδρομήσεις, προκειμένου να εξεταστεί η πιθανότητα των συμμετεχόντων να καταναλώσουν ένα ποτό τουλάχιστον τις 10 μέρες τον τελευταίο μήνα, να καταναλώσουν τουλάχιστον 5 ή περισσότερα ποτά τον περασμένο μήνα, να δοκιμάσουν τσιγάρο και κάνναβη σε σχέση με την πιθανότητα να μην προβούν στις αντίστοιχες συμπεριφορές. Οι παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων και οι μεταβλητές της ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς και της απουσίας μέτρων προσωπικής ασφάλειας λήφθηκαν υπόψιν ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Τέλος, το φύλο, η ηλικιακή ομάδα, το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων και η δομή της οικογένειας λήφθηκαν υπόψιν ως συγχυτικές μεταβλητές. Οι δύο τελευταίες μεταβλητές λόγω των πολλών επιπέδων τους μετατράπηκαν σε δίτιμες. Στην πρώτη περίπτωση οι φοιτητές έλαβαν την τιμή 1 και όλοι οι υπόλοιποι την τιμή 0. Ενώ, στην δεύτερη περίπτωση, τα άτομα που ανέφεραν δύο βιολογικούς γονείς έλαβαν την τιμή 1 και οι υπόλοιποι συμμετέχοντες την τιμή 0 (Ρούσσος & Τσαούσης, 2011).

3.2.1 Συχνότητα και Ποσότητα Αλκοόλ

Σύμφωνα με τον Πίνακα 6, οι θετικοί συντελεστές παλινδρόμησης για τους παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων υποδεικνύουν ότι με την αύξηση της μη αναστολής και της αναζήτησης νέων εμπειριών κατά 1 μονάδα οι πιθανότητες να έχουν καταναλώσει οι συμμετέχοντες ένα ποτό τουλάχιστον τις 10 μέρες του μήνα αυξάνονται κατά 1.185 φορές (OR=1.185, 95% CI=1.061, 1.323, p= .003) και κατά 1.132 φορές (OR=1.132, 95% CI=1.010, 1.270, p= .032**),** αντίστοιχα. Ενώ, η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας φαίνεται να μην παρουσιάζει στατιστικά σημαντική σχέση (p>.05). Από την άλλη, η αύξηση της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας, της μη αναστολής και της αναζήτησης νέων εμπειριών κατά 1 μονάδα συνδέεται επίσης με αύξηση των πιθανοτήτων για κατανάλωση 5 ή περισσότερων ποτών τον μήνα κατά 1.612 φορές (OR=1.612, 95% CI=1.011, 2.570, p= .045) , κατά 1.366 φορές (OR=1.366, 95% CI=1.235, 1.510, p= .000) και κατά 1.144 φορές (OR=1.444, 95% CI=1.040, 1.258, p= .006), αντιστοίχως.

Επιπλέον, όσοι έχουν επιβιβαστεί σε όχημα με οδηγό που οδηγούσε υπό την επήρεια αλκοόλ διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να καταναλώσουν ένα ποτό τουλάχιστον τις 10 μέρες του μήνα κατά 2.950 φορές (OR= 2.950, 95% CI= 1.710, 5.090, p= .000) και να

καταναλώσουν τουλάχιστον 5 ή περισσότερα ποτά τον μήνα κατά 2.794 φορές (OR= 2.794, 95% CI=1.728, 4.519, p= .000). Επίσης, οι συμμετέχοντες που είχαν σεξουαλικές επαφές με τέσσερα ή/και περισσότερα άτομα κατά την διάρκεια της ζωής τους διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να καταναλώσουν ένα ποτό τουλάχιστον τις 10 μέρες του μήνα κατά 2.250 φορές (OR= 2.250, 95% CI= 1.296, 3.907, p= .004), ενώ να καταναλώσουν τουλάχιστον 5 ή περισσότερα ποτά τον μήνα κατά 1.786 φορές (OR= 1.786, 95% CI= 1.122, 2.844, p= .003). Από την άλλη, τα άτομα που είναι σεξουαλικά μη ενεργά διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο να καταναλώσουν ένα ποτό τουλάχιστον τις 10 μέρες του μήνα κατά .512 φορές (OR= .512, 95% CI= .283, .958, p= .036) και να καταναλώσουν τουλάχιστον 5 ή περισσότερα ποτά τον μήνα κατά 1.775 φορές (OR= 1.775, 95% CI=1.113, 2.831, p= .001) σε σχέση με εκείνα που έχουν σεξουαλικές επαφές και την τελευταία φορά δεν χρησιμοποίησαν προφυλακτικό. Στην περίπτωση της κατανάλωσης τουλάχιστον 5 ή/και περισσότερων ποτών τον μήνα ο ρόλος του φύλου δεν φάνηκε να ήταν σημαντικός στην επιρροή της σημαντικότητας των αποτελεσμάτων. Τέλος, τα άτομα που έχουν επιβιβαστεί σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ φαίνεται πως διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο στις υπό μελέτη εξαρτημένες μεταβλητές.

3.2.2. Δοκιμή Τσιγάρου και Κάνναβης

Λαμβάνοντας υπόψιν τον Πίνακα 7, οι θετικοί συντελεστές παλινδρόμησης για τους παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων υποδεικνύουν ότι με την αύξηση της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας, της μη αναστολής και της αναζήτησης νέων εμπειριών κατά 1 μονάδα οι πιθανότητες να δοκιμάσουν τσιγάρο οι συμμετέχοντες αυξάνονται κατά 1.096 φορές (OR=1.096, 95% CI=1.019 1.179, p= .025), κατά 1.508 φορές (OR=1.508, 95% CI=1.352, 1.682, p= .000) και κατά 1.272 φορές (OR=1.272, 95% CI=1.151, 1.406, p= .000) αντίστοιχα. Ακόμη η αύξηση της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας, της μη αναστολής και της αναζήτησης νέων εμπειριών κατά 1 μονάδα συνδέεται επίσης με αύξηση των πιθανοτήτων για δοκιμή κάνναβης κατά 1.127 φορές (OR=1.127, 95% CI=1.041, 1.220, p= .005), κατά 1.353 φορές (OR=1.353, 95% CI=1.219 1.501, p= .000) και κατά 1.458 φορές (OR=1.458, 95% CI=1.302, 1.644, p= .000), αντιστοίχως.

Επιπλέον, τα άτομα που έχουν οδηγήσει χωρίς άδεια οδήγησης διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να δοκιμάσουν τσιγάρο κατά 2.364 φορές (OR= 2.364, 95% CI=1.454, 3.844, p= .000). Ακόμη όσοι έχουν επιβιβαστεί σε όχημα με οδηγό που οδηγούσε υπό την επήρεια αλκοόλ διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να δοκιμάσουν τσιγάρο κατά 3.482 φορές

(OR= 3.482, 95% CI= 1.890, 6.415, p= .000) και κάνναβη κατά 2.440 φορές (OR= 2.440, 95% CI=1.468, 4.055, p= .003). Επίσης, οι συμμετέχοντες που είχαν σεξουαλικές επαφές με τέσσερα ή/και περισσότερα άτομα κατά την διάρκεια της ζωής τους διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να δοκιμάσουν τσιγάρο κατά 10.578 φορές (OR= 10.578, 95% CI= 4.139, 27.033, p= .000), και κάνναβη κατά 3.789 φορές (OR= 3.789, 95% CI= 2.290, 6.270, p= .000). Από την άλλη, τα άτομα που είναι σεξουαλικά μη ενεργά διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο να δοκιμάσουν τσιγάρο κατά .203 φορές (OR= .203, 95% CI= .124, .333, p= .000) και κάνναβη κατά .557 φορές (OR= .557, 95% CI=.312, .994, p= .044) σε σχέση με εκείνα που έχουν σεξουαλικές επαφές και την τελευταία φορά δεν χρησιμοποίησαν προφυλακτικό.

Αξίζει να τονιστεί ότι τα στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα ήταν ανεξάρτητα του ρόλου των συγχυτικών μεταβλητών. Ακόμη, η μεταβλητή που αναφέρεται στα άτομα που χρησιμοποίησαν προφυλακτικό κατά την τελευταία σεξουαλική επαφή δεν σημειώνει στατιστικά σημαντική σχέση με την δοκιμή τσιγάρου (p= .127) και την δοκιμή κάνναβης (p= .058) συγκριτικά με εκείνα που δεν έλαβαν το αντίστοιχο μέτρο προφύλαξης. Ενώ και η οδήγηση χωρίς άδεια οδήγησης δεν εμφανίζει σημαντική σχέση με την δοκιμή κάνναβης (p= .219 και p= .053, αντίστοιχα).

3.2.3. Καθημερινή χρήση Τσιγάρου

Λαμβάνοντας υπόψιν τον Πίνακα 8, οι θετικοί συντελεστές παλινδρόμησης για τους παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων υποδεικνύουν ότι με την αύξηση της μη αναστολής και της αναζήτησης νέων εμπειριών κατά 1 μονάδα οι πιθανότητες να δοκιμάσουν οι συμμετέχοντες τσιγάρο αυξάνονται κατά 1.419 φορές (OR=1.419, 95% CI=1.283, 1.569, p= .000) και κατά 1.259 φορές (OR=1.259, 95% CI=1.134, 1.377, p= .000**),** αντίστοιχα. Επιπλέον, τα άτομα που έχουν οδηγήσει χωρίς άδεια οδήγησης διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να κάνουν καθημερινή χρήση τσιγάρου κατά 2.340 φορές (OR= 2.340, 95% CI=1.523, 3.596, p= .000).

Ακόμη όσοι έχουν επιβιβαστεί σε όχημα με οδηγό που οδηγούσε υπό την επήρεια αλκοόλ διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να κάνουν καθημερινή χρήση τσιγάρου κατά 2.743 φορές (OR= 2.743, 95% CI= 1.689, 4.431, p= .000). Επίσης, οι συμμετέχοντες που είχαν σεξουαλικές επαφές με τέσσερα ή/και περισσότερα άτομα κατά την διάρκεια της ζωής τους διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο για καθημερινή χρήση τσιγάρου κατά 4.052 φορές (OR= 4.052, 95% CI= 2.459, 6.679, p= .000), Από την άλλη, τα άτομα που είναι σεξουαλικά μη ενεργά διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο να κάνουν καθημερινή χρήση τσιγάρου κατά .267

φορές (OR= .267, 95% CI= .148, .482, p= .000) σε σχέση με εκείνα που έχουν σεξουαλικές επαφές και την τελευταία φορά δεν χρησιμοποίησαν προφυλακτικό. Τα παραπάνω αποτελέσματα ήταν ανεξαρτήτως του ρόλου των συγχυτικών μεταβλητών, του φύλου, δηλαδή, και του εκπαιδευτικού επιπέδου των συμμετεχόντων. Τέλος, η μεταβλητή που αναφέρεται στα άτομα που χρησιμοποίησαν προφυλακτικό κατά την τελευταία σεξουαλική επαφή συγκριτικά με εκείνα που δεν έλαβαν το αντίστοιχο μέτρο προφύλαξης καθώς και η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας φαίνεται πως δεν σημειώνουν στατιστικά σημαντική σχέση με την καθημερινή χρήση τσιγάρου (σε κάθε περίπτωση p> .05).

Εν κατακλείδι, η πλειονότητα των ανεξάρτητων μεταβλητών συμβάλλει στην πιθανότητα να καταναλώσει κάποιος ένα ποτό τουλάχιστον τις 10 μέρες του μήνα, τουλάχιστον 5 ή περισσότερα ποτά τον μήνα, όπως επίσης και να δοκιμάσει κάποιος τσιγάρο και κάνναβη. Εξαίρεση αποτελεί η μεταβλητή που αναφέρεται στα άτομα που δεν είναι σεξουαλικά ενεργά, τα οποία φαίνεται να διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο να προβούν σε αντίστοιχες συμπεριφορές σε σχέση με τα άτομα που έχουν σεξουαλικές επαφές και δεν χρησιμοποίησαν προφυλακτικό κατά την τελευταία τους σεξουαλική επαφή.

Πίνακας 6

Λογιστική παλινδρόμηση με εξαρτημένες μεταβλητές την συχνότητα (ένα ποτό τουλάχιστον τις 10 μέρες του μήνα) και ποσότητα (τουλάχιστον 5 ή/και περισσότερα ποτά τον μήνα) κατανάλωσης αλκοόλ τον τελευταίο μήνα (N=437)

	Συχνότητα Αλκοόλ		Ποσότητα Αλκοόλ			
	Απλή		Απλή		Πολλαπλή [a]	
	OR	***95% CI***	***OR***	***95% CI***	***OR***	***95% CI***
Αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας	1.075	.983, 1.175	1.095	**1.018, 1.179**	1.612	**1.011, 2.570**
Μη αναστολή	1.185	**1.061, 1.323**	1.377	**1.245, 1.521**	1.366	**1.235, 1.510**
Αναζήτηση νέων εμπειριών	1.132	**1.010, 1.270**	1.152	**1.048, 1.267**	1.144	**1.040, 1.258**
Οδήγηση οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης	1.410	.837, 2.374	1.355	.878, 2.089	1.192	.758, 1.875
Επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ	2.950	**1.710, 5.090**	2.818	**1.748, 4.541**	2.794	**1.728, 4.519**
Σεξουαλική επαφή με 4 άτομα ή/και άνω	2.250	**1.296, 3.907**	2.005	**1.243, 3.232**	1.786	**1.122, 2.844**
Condom vs NoCondom	1.273	.765, 2.120	1.232	.809, 1.875	1.738	1.097, 2.753
Nosex vs NoCondom	.512	**.283, .958**	.426	**.258, 704**	1.775	**1.113, 2.831**

Σημείωση: Οι έντονες τιμές αναφέρονται στην στατιστική σημαντικότητα (p< .05)

[a] *λήφθηκε υπόψιν ως συγχυτική μεταβλητή το φύλο*

Πίνακας 7

Λογιστικές παλινδρομήσεις με εξαρτημένες μεταβλητές την δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης (N=437)

	Δοκιμή Τσιγάρου				Δοκιμή Κάνναβης			
	Απλή		Πολλαπλή [a c d]		Απλή		Πολλαπλή [a c d]	
	OR	***95% CI***	***OR***	***95% CI***	***OR***	***95% CI***	***OR***	***95% CI***
Αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας	1.082	**1.010, 1.160**	1.096	**1.019, 1.179**[b]	1.121	**1.042, 1.206**	1.127	**1.041, 1.220**[b]
Μη αναστολή	1.500	**1.350, 1.665**	1.508	**1.352, 1.682**[b]	1.366	**1.238, 1.507**	1.353	**1.219, 1.501**[b]
Αναζήτηση νέων εμπειριών	1.284	**1.167, 1.413**	1.272	**1.151, 1.406**	1.490	**1.334, 1.664**	1.458	**1.302, 1.644**
Οδήγηση οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης	2.099	**1.347, 3.269**	2.364	**1.454, 3.844**[b]	1.423	.928, 2.183	1.303	.812, 2.092[b]
Επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ	3.435	**1.898, 6.215**	3.482	**1.890, 6.415**	2.303	**1.432, 3.704**	2.440	**1.468, 4.055**
Σεξουαλική επαφή με 4 άτομα ή/και άνω	13.316	**5.276, 33.608**	10.578	**4.139, 27.033**	4.993	**3.087, 8.076**	3.789	**2.290, 6.270**
Condom vs NoCondom	1.760	1.168, 2.652	1.446	.937, 2.231	.923	.608, 1.402	.677	.433, 1.058
Nosex vs NoCondom	.179	**.109, .263**	.203	**.124, .333**	.321	**.190, .540**	.557	**.312, .994**

Σημείωση: Οι έντονες τιμές αναφέρονται στην στατιστική σημαντικότητα (p< .05)

[a] *λήφθηκε υπόψιν ως συγχυτική μεταβλητή η ηλικιακή ομάδα*

[b] *λήφθηκε υπόψιν ως συγχυτική μεταβλητή το φύλο*

[c] *λήφθηκε υπόψιν ως συγχυτική μεταβλητή το επίπεδο εκπαίδευσης των συμμετεχόντων*

[d] *λήφθηκε υπόψιν ως συγχυτική μεταβλητή η δομή της οικογένειας*

Πίνακας 8

Λογιστικές παλινδρομήσεις με εξαρτημένη μεταβλητή την καθημερινή χρήση τσιγάρου (N=437)

	Καθημερινή χρήση Τσιγάρου			
	Απλή		Πολλαπλή [a b]	
	OR	***95% CI***	***OR***	***95% CI***
Αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας	1.046	.976, 1.121	1.053	.980, 1.131
Μη αναστολή	1.427	**1.292, 1.576**	1.419	**1.283, 1.569**
Αναζήτηση νέων εμπειριών	1.258	**1.144, 1.384**	1.259	**1.134, 1.377**
Οδήγηση οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης	2.197	**1.449, 3.332**	2.340	**1.523, 3.596**
Επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ	2.904	**1.815, 4.644**	2.743	**1.698, 4.431**
Σεξουαλική επαφή με 4 άτομα ή/και άνω	4.777	**2.955, 7.724**	4.052	**2.459, 6.679**
Condom vs NoCondom	1.270	.848, 1.901	1.054	.692, 1.604
Nosex vs NoCondom	.226	**.132, 386**	.267	**.148, .482**

Σημείωση: Οι έντονες τιμές αναφέρονται στην στατιστική σημαντικότητα (p< .05)
[a] *λήφθηκε υπόψιν ως συγχυτική μεταβλητή η ηλικιακή ομάδα*
[b] *λήφθηκε υπόψιν ως συγχυτική μεταβλητή το επίπεδο εκπαίδευσης των συμμετεχόντων*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στη μελέτη της αναζήτησης συγκινήσεων, όπως αυτή εκτιμήθηκε από τους παράγοντες της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας, της αναζήτησης νέων εμπειριών, την μη αναστολή και των ευρύτερων παραμέτρων της, όπως η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, και της πιθανής σύνδεσής τους με την χρήση ουσιών, όπως το τσιγάρο, το αλκοόλ και η κάνναβη. Σε αυτό το κεφάλαιο, θα γίνει μια προσπάθεια ερμηνείας των αποτελεσμάτων (4.1). Βάσει αυτών των ερμηνειών θα εξεταστεί, εάν οι προαναφερθείσες υποθέσεις επαληθεύονται ή καταρρίπτονται. Ακόμη, θα γίνει αναφορά στους περιορισμούς που εντοπίστηκαν στη διεξαγωγή της παρούσας μελέτης και θα προταθούν τρόποι αποφυγής τους στο μέλλον (4.2). Τέλος, θα αναδειχθεί η συνεισφορά των ευρημάτων (4.3).

4.1. Ερμηνεία αποτελεσμάτων

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει την σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων με την χρήση ουσιών σε εφηβικό και μετεφηβικό πληθυσμό στην Ελλάδα. Τα ευρήματα που προέκυψαν αναδεικνύουν την αναζήτηση συγκινήσεων και τις ευρύτερες παραμέτρους της, όπως η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, ως σημαντικούς παράγοντες κινδύνου για την συχνότητα και ποσότητα κατανάλωσης αλκοόλ, την δοκιμή χρήσης τσιγάρου και κάνναβης καθώς και την καθημερινή χρήση τσιγάρου.

Αναλυτικότερα, από τις εκτιμήσεις των μέσων όρων και συχνοτήτων φάνηκε πως οι άντρες υπερτερούν σε σχέση με τις γυναίκες σχεδόν σε όλες τις μεταβλητές της έρευνας. Δηλαδή, αν και το γυναικείο φύλο υπερίσχυε αριθμητικά στο δείγμα της έρευνας, από την σύγκριση των μέσων όρων και συχνοτήτων ανάμεσα στα δύο φύλα, προέκυψε ότι οι άντρες παρουσιάζουν μεγαλύτερο μέσο όρο στους παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων. Έρευνες επιβεβαιώνουν ότι οι άντρες χαρακτηρίζονται από υψηλότερα επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων σε σχέση με τις γυναίκες στο βάθος του χρόνου (Cross, Cyrenne, & Brown, 2013. Keyes και συν., 2015. Nielsen και συν., 2012. Nolen-Hoeksema, 2004. Steinberg, 2008) ˙ κάτι που έχει παρατηρηθεί και σε διάφορους πληθυσμούς και κουλτούρες (Cross και συν., 2013. Hwang & Park, 2015). Οι εξελικτικοί ψυχολόγοι εξηγούν ότι η διαφορά αυτή στα επίπεδα της αναζήτησης συγκινήσεων καθώς και στις συμπεριφορές που προϋποθέτουν την

ανάληψη ρίσκου υπόκεινται στις πιέσεις που είχε δεχτεί το κάθε φύλο κατά την διαδικασία της φυσικής επιλογής ήδη από τα προϊστορικά χρόνια (Macdonald, 2008).

Ακόμη, οι άντρες εμφάνισαν μεγαλύτερα ποσοστά στις συχνότητες των ποιοτικών μεταβλητών, οι οποίες αναφέρονται στην ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, την απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας και την χρήση ουσιών. Τα ευρήματα αυτά εντοπίζονται και σε άλλες έρευνες, οι οποίες αναφέρουν ότι ισχυρότερη σύνδεση τόσο με την αναζήτηση συγκινήσεων και την χρήση ουσιών όσο και με ριψοκίνδυνες συμπεριφορές παρατηρείται στο ανδρικό φύλο (Constantinou και συν., 2011. Cooper και συν., 2003. Cross και συν., 2013. Keyes και συν., 2015. Krueger και συν., 2002. Nuntsu, 2004. Quinn & Harden, 2012). Ωστόσο, στατιστικά σημαντικές διαφορές στους μέσους όρους των δύο φύλων παρατηρήθηκαν μόνο στους παράγοντες της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας, της μη αναστολής (Cross και συν., 2013. Zuckerman, 1979), στην οδήγηση χωρίς άδεια οδήγησης (Scott-Parker και συν., 2013) καθώς και στην ποσότητα αλκοόλ (Keyes και συν., 2015. Nolen-Hoeksema, 2004). Παρόλα αυτά, σε άλλες έρευνες η βαθμολογία στην αναζήτηση νέων εμπειριών όπως και η συχνότητα κατανάλωσης πολλών ποτών φαίνεται πως δεν διαφέρει στα δύο φύλα (Cross και συν., 2013. Nolen-Hoeksema, 2004. Zuckerman, 1979). Έτσι, οι διαφορές που σημειώθηκαν μπορεί να οφείλονται σε εξελικτικούς παράγοντες (Archer, 2009. Macdonald, 2008), σε ατομικές διαφορές της προσωπικότητας (Cross, Copping, & Campbell, 2011. Wood & Eagly, 2012), στους ρόλους και τα στερεότυπα του φύλου (Wood & Eagly, 2012).

Από την άλλη, αναφορικά με την ηλικιακή ομάδα, οι νεαροί ενήλικες είχαν σε σχέση με τους εφήβους υψηλότερους μέσους όρους σε όλες τις ποσοτικές μεταβλητές, όπως οι παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων. Εντούτοις, σε έρευνα των Quinn και Harden (2012), τα υψηλότερα επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων και χρήσης ουσιών φαίνεται να συνδέονται περισσότερο με τον πληθυσμό των εφήβων. Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι η χρήση είναι αυξημένη και στους νεαρούς ενήλικες (Quinn & Harden, 2012). Επιπλέον, οι νεαροί ενήλικες σημείωσαν υψηλότερα ποσοστά στις συχνότητες των περισσότερων ποιοτικών μεταβλητών. Εξαίρεση αποτελεί η μεταβλητή που αναφέρεται στην χρήση προφυλακτικού κατά την τελευταία σεξουαλική επαφή (Cross και συν., 2013. Keyes και συν., 2015) και την οδήγηση οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης (Bina και συν., 2006). Στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο αυτών ηλικιακών ομάδων δεν παρατηρήθηκαν μόνο στην οδήγηση χωρίς άδεια οδήγησης και στον παράγοντα της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας.

Η διαφοροποίηση που εντοπίστηκε στις υπόλοιπες μεταβλητές μπορεί να οφείλεται στις φυσιολογικές αλλαγές της ωρίμανσης που συντελείται με την πάροδο του χρόνου (Roberts & DelVecchio, 2000), σε σημαντικές μεταβάσεις κοινωνικού ρόλου, όπως η αποχώρηση από το πατρικό σπίτι, η είσοδος στην αγορά εργασίας, σε εμπειρίες ζωής ή εγγενείς διαφορές (Neyer & Lehnart, 2007. Roberts & Bogg, 2004. Roberts και συν., 2006. Vaidya και συν., 2002). Στην πραγματικότητα δηλαδή όλες οι διαστάσεις της προσωπικότητας παρουσιάζουν ατομικές διαφορές κατά την μετάβαση από την εφηβεία στην αναδυόμενη ενηλικίωση (Donnellan, Conger, & Burzette, 2007. Neyer & Lehnart, 2007. Vaidya και συν., 2008). Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι οι διαφορές μεταξύ των ηλικιακών ομάδων μπορεί να οφείλονται και στον μεγάλο αριθμό των νεαρών ενηλικών που συμμετείχαν στην έρευνα.

Σε συνέχεια των αναλύσεων που πραγματοποιήθηκαν βάση των υπόλοιπων κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών προέκυψαν λίγες στατιστικά σημαντικές σχέσεις. Σημαντικό ρόλο στην δοκιμή και καθημερινή χρήση τσιγάρου καθώς και στην δοκιμή κάνναβης φάνηκε ότι διαδραματίζει τόσο το εκπαιδευτικό επίπεδο όσο και η δομή της οικογένειας των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, οι τελευταίες τάξεις του Λυκείου συνέβαλαν περισσότερο στην στατιστικά σημαντική σχέση του εκπαιδευτικού επιπέδου των συμμετεχόντων και της δοκιμής τσιγάρου και κάνναβης και της καθημερινής χρήσης τσιγάρου. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα των King και των συνεργατών του (2019) η πλειονότητα των εφήβων θα κάνει χρήση τουλάχιστον μίας ουσίας πριν την ηλικία των 19 ετών. Πιθανόν η ενήλικη πλέον ζωή να συνεπάγεται μεγαλύτερη ανεξαρτησία και ελευθερία σε σχέση με τα προηγούμενα ηλικιακά χρόνια (Bachman και συν., 2012). Γενικότερα, όμως, η εφηβεία ισοδυναμεί με το χρονικό σημείο κατά το οποίο τα άτομα ξεκινούν συνήθως την χρήση- παράνομων και μη- ουσιών. Αποτελεί, δηλαδή, ένα στάδιο πειραματισμού με την χρήση, η οποία αυξάνεται σταδιακά με την ηλικία (Davidson και συν., 2015. Rioux και συν., 2018). Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε, και η δομή της οικογένειας ήταν εξίσου σημαντική για την δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης. Ειδικότερα, φάνηκε πως οι οικογένειες με έναν βιολογικό και έναν θετό γονέα καθώς και οι μονογονεϊκές οικογένειες συμβάλλουν περισσότερο στην σημαντικότητα της σχέσης της δομής της οικογένειας και της δοκιμής τσιγάρου και κάνναβης, αντίστοιχα. Στις συγκεκριμένες συνθήκες πιθανόν οι έφηβοι να βιώνουν μία νέα ή διαφορετική πραγματικότητα, στην οποία πρέπει να προσαρμοστούν, που σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί και να λειτουργεί ως παράγοντας κινδύνου για την χρήση ουσιών.

Επιπλέον, στην παρούσα έρευνα ο παράγοντας της αναζήτησης συγκινήσεων, η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας συνδέθηκε με μεγαλύτερο κίνδυνο για δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης, ενώ κάτι αντίστοιχο δεν παρατηρήθηκε για την καθημερινή χρήση τσιγάρου. Σύμφωνα με τους Hwang και Park (2015), οι διάφορες συμπεριφορές χρήσης τσιγάρου, όπως η περιστασιακή, πειραματική χρήση, συνδέονται περισσότερο με την μη αναστολή, παρά με την αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας (Hwang & Park, 2015). Από την άλλη, η έρευνα της Rezvanfard και των συνεργατών της (2010) κατέληξε σε διαφορετικά αποτελέσματα. Ο συγκεκριμένος, δηλαδή, παράγοντας βρέθηκε να σχετίζεται θετικά με την αυξημένη χρήση τσιγάρου. Επομένως, η σχέση της αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας και της χρήσης τσιγάρου παρουσιάζει αμφίρροπα αποτελέσματα (Hwang & Park, 2015). Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε συμφωνία και με πλήθος παλιότερων ερευνών (Kopstein και συν., 2001. Newcomb & McGee, 1991. Pedersen, 1991. Zuckerman, 2007).

Μία πιθανή εξήγηση αποτελεί το γεγονός ότι όσοι έχουν υψηλά επίπεδα αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας τείνουν να ασχολούνται με θετικές δραστηριότητες υψηλού κινδύνου, όπως είναι η αναρρίχηση, οι οποίες είναι κοινωνικά αποδεκτές και νόμιμες (Hansen & Breivik, 2001. Suranyi και συν., 2013. Zuckerman, 1971). Παρόλα αυτά, σε έρευνα του Lorente και των συνεργατών του (2005) προκύπτει ότι οι αθλητές καταφεύγουν συχνά στην χρήση παράνομων ουσιών, όπως η κάνναβη, προκειμένου να χαλαρώσουν τους μύες τους και να επιτύχουν καλύτερες επιδόσεις. Ενώ σε παλιότερη έρευνα του Pedersen (1991) σε δείγμα εφήβων η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας φαίνεται να συνδέονταν συχνότερα με την κατανάλωση αλκοόλ σε σχέση με τις άλλες ουσίες, καθώς τα άτομα που έκαναν χρήση αλκοόλ ασχολούνταν συνήθως με ριψοκίνδυνα αθλήματα και δραστηριότητες. Μετέπειτα έρευνες επιβεβαιώνουν ότι η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας συνδέεται με την χρήση αλκοόλ (Carlson και συν., 2010. Franken & Muris, 2006). Στην παρούσα, ωστόσο, μελέτη η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας παρουσίασε σημαντική συσχέτιση με την συχνή και σε μεγάλες ποσότητες κατανάλωση αλκοόλ. Η βιβλιογραφία έτσι χαρακτηρίζει αρκετά συχνά ασθενή την σχέση ανάμεσα στην αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας και την χρήση, με αποτέλεσμα να καθίσταται αναγκαία η περαιτέρω έρευνα (Hansen & Breivik, 2001).

Από την άλλη, η μη αναστολή αποτελεί τον πιο συχνό παράγοντα της αναζήτησης συγκινήσεων που σχετίζεται με την χρήση κάθε ουσίας (Hansen & Breivik, 2001. Hwang & Park, 2015. Suranyi και συν., 2013. Pedersen, 1991. Zuckerman, 1971). Η πιο πιθανή εξήγηση είναι ότι τα άτομα χρησιμοποιούν τις ουσίες κυρίως για να μπορέσουν να

παρακάμψουν τις κοινωνικές αναστολές (Pedersen, 1991). Αντίστοιχα, όμως, και η αναζήτηση νέων εμπειριών βρέθηκε στην παρούσα έρευνα να συνδέεται με τις περισσότερες μεταβλητές. Ειδικότερα, αποτελεί σημαντικό παράγοντα κινδύνου για την καθημερινή χρήση τσιγάρου (Zvolensky και συν., 2015) καθώς και για την κατανάλωση γενικότερα αλκοόλ (Siviroj και συν., 2012), ενώ παράλληλα συνδέεται και με μεγαλύτερο κίνδυνο για δοκιμή τσιγάρου (Zvolensky και συν., 2015) και κάνναβης (Dubey & Arora, 2008. Pedersen, 1991). Επίσης, σε αντίθεση με τα ευρήματα της Pilatti και των συνεργατών της (2015), δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα για την αναζήτηση νέων εμπειριών και την συχνότητα κατανάλωσης αλκοόλ. Η περιέργεια για την εξερεύνηση νέων καταστάσεων έχει συνδεθεί με την χρήση ουσιών- και ειδικότερα την χρήση αλκοόλ- και σε άλλη μελέτη (Lindgren και συν., 2010). Ωστόσο, στην παρούσα έρευνα η επανάληψη μιας ανάλογης συμπεριφοράς πιθανόν να μην συνεπάγεται μια καινούρια εμπειρία.

Αναλυτικότερα, σε έρευνα του Zvolensky και των συνεργατών του (2015) προκύπτει ότι τα άτομα που χαρακτηρίζονται από δεκτικότητα σε νέες εμπειρίες και αισθάνονται συχνά άγχος και ανησυχία στην καθημερινότητά τους είναι περισσότερο πρόθυμα να πειραματιστούν με την χρήση ουσιών, όπως το τσιγάρο. Παρόλα αυτά, η ανάγκη για ανακούφιση της συναισθηματικής τους δυσφορίας μπορεί να μην αποτελεί τον κυριότερο λόγο για χρήση. Οι ίδιοι, δηλαδή, μπορεί να διαθέτουν τους κατάλληλους μηχανισμούς αντιμετώπισης μιας δύσκολης συνθήκης και κατά συνέπεια το κίνητρο για την χρήση τσιγάρου μπορεί να έγκειται περισσότερο στην περιέργεια για εξερεύνηση μιας νέας εμπειρίας (Zvolensky και συν., 2015).

Ακόμη, δεδομένου ότι η πλειονότητα του δείγματος είναι φοιτητές, κατά μέσο όρο 19 ετών, πιθανόν να ερμηνεύει το εύρημα για την σχέση της αναζήτησης νέων εμπειριών και της χρήσης αλκοόλ. Οι φοιτητές, δηλαδή, βάσει του μέσου όρου της ηλικίας τους, βρίσκονται στα πρώτα έτη των σπουδών τους. Σε αυτό το διάστημα της ζωής τους συνήθως μένουν μόνοι τους, έχουν μικρή γονεϊκή επίβλεψη, αναπτύσσουν νέες επαφές και συμμετέχουν ενεργά σε κοινωνικές εκδηλώσεις (Bachman και συν., 2012. Kollath-Cattano, Hatteberg, & Kooper, 2020. Taremian και συν.2018). Έτσι, προκειμένου να ενταχθούν στο νέο περιβάλλον πιθανόν να επιδίδονται σε επεισόδια υπερβολικής κατανάλωσης αλκοόλ, τα οποία είναι συχνά κατά την φοιτητική ζωή (Arria, Vincent, & Caldeira, 2009).

Παρόλα αυτά, ο Pedersen (1991) αναφέρει ότι η αναζήτηση νέων εμπειριών φαίνεται να σχετίζεται συχνότερα με την χρήση κάνναβης σε σχέση με τις άλλες ουσίες. Τα τελευταία ειδικά χρόνια η κάνναβη βρίσκεται ανάμεσα στις πιο δημοφιλείς ψυχοδραστικές ουσίες και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του τοπίου της χρήσης ήδη από ην εφηβεία

(Palamar και συν., 2015). Έτσι, τα άτομα πιθανόν να προσελκύονται από ένα περιβάλλον στο οποίο κυριαρχεί μια κουλτούρα χρήσης της κάνναβης και σε συνδυασμό με την επιρροή της παρέας των συνομηλίκων να δυσκολεύονται να αρνηθούν την δοκιμή της (Pedersen, 1991).

Ο τελευταίος παράγοντας της αναζήτησης συγκινήσεων, η ευαισθησία στην πλήξη, δεν αξιοποιήθηκε στις αναλύσεις της έρευνας λόγω του χαμηλού δείκτη αξιοπιστίας του. Σύμφωνα και με μελέτες του Zuckerman (1971, 1979) η ευαισθησία στην πλήξη είναι ο πιο αδύναμος παράγοντας συγκριτικά με τους υπόλοιπους. Ωστόσο, πρόσφατες έρευνες αναφέρουν ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας αυξάνει τον κίνδυνο για δοκιμή τσιγάρου και σχετίζεται θετικά με την συχνότητα και ποσότητα χρήσης του (Martinez-Vispo και συν., 2019. Perkins και συν., 2017). Μία πιθανή εξήγηση είναι ότι τα άτομα με υψηλή βαθμολογία στην ευαισθησία στην πλήξη μπορεί να απαιτούν υψηλότερα επίπεδα περιβαλλοντικής διέγερσης, προκειμένου να φτάσουν στο αντίστοιχο επίπεδο διέγερσης σε σχέση με τα άτομα που παρουσιάζουν χαμηλότερο σκορ (Pettiford και συν., 2007). Συνεπώς, η αποχή από την χρήση ουσιών, όπως για παράδειγμα της χρήσης τσιγάρου συνεπάγεται τόσο διακοπή των ερεθισμάτων ανταμοιβής όσο και της διεγερτικής επίδρασης της ουσίας (Martinez-Vispo και συν., 2019). Παρόλα αυτά, η ίδια η χρήση τσιγάρου είναι για τους περισσότερους καπνιστές μια σημαντική δραστηριότητα που παρέχει την απαιτούμενη διέγερση (Fagerstrom, 2011).

Ο Zuckerman, όπως αναφέρεται από τον Carlson και τους συνεργάτες του (2010), σημειώνει, επίσης, ότι τα άτομα που παρουσιάζουν υψηλά βαθμολογικά σκορ στον συγκεκριμένο παράγοντα αναζητούν συνθήκες που θα τους ενεργοποιήσουν και θα τους θέσουν σε εγρήγορση. Ενώ παράλληλα τείνουν να αποφεύγουν καταστάσεις που θεωρούν ανιαρές. Έτσι, τα συγκεκριμένα άτομα επιδιώκουν συνήθως τις επαφές με συνομηλίκους που κάνουν χρήση αλκοόλ σε κοινωνικές περιστάσεις, διότι θεωρούν ότι έχουν περισσότερο ενδιαφέρον (Carlson, και συν., 2010). Και σε κλινικές έρευνες παρατηρείται ότι οι συμμετέχοντες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα εξάρτησης από το αλκοόλ παρουσιάζουν χαμηλό σκορ στην υποκλίμακα της ευαισθησίας στην πλήξη (Dubey & Arora, 2008). Εντούτοις, στην παρούσα έρευνα δεν κατέστη δυνατό να ελεγχθεί η υπόθεση για την σχέση της ευαισθησίας στην πλήξη και της χρήσης ουσιών κατά την εφηβική και μετεφηβική ηλικία και να διαπιστωθεί αν αυτή απορρίπτεται ή επιβεβαιώνεται βάση των ευρημάτων άλλων ερευνών.

Εκτός, όμως, από τους παράγοντες της αναζήτησης συγκινήσεων, και οι ευρύτεροι παράμετροι της, όπως η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας σχετίζονται με μεγαλύτερο κίνδυνο για χρήση των υπό μελέτη ουσιών. Ειδικότερα, η οδήγηση χωρίς άδεια αυξάνει τον κίνδυνο για την δοκιμή και

καθημερινή χρήση τσιγάρου. Η επιρροή της παρέας των συνομηλίκων όσο και άλλες αντικοινωνικές συμπεριφορές φαίνεται πως μπορούν να ερμηνεύσουν μια ανάλογη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά (Bina και συν., 2006). Η συγκεκριμένη μεταβλητή δεν βρέθηκε να σχετίζεται με την χρήση του αλκοόλ και της κάνναβης, πιθανόν διότι η χρήση τους ενισχύει την παραβατικότητα. Το εύρημα αυτό έρχεται σε αντίθεση με την μελέτη της Bina και των συνεργατών της (2006), η οποία αναφέρει ότι οι έφηβοι που οδηγούν χωρίς άδεια οδήγησης συνηθίζουν να κάνουν χρήση τόσο τσιγάρου όσο και αλκοόλ και κάνναβης.

Αντίστοιχα, η επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ φάνηκε να σχετίζεται με αυξημένο κίνδυνο για χρήση τσιγάρου και αλκοόλ, ενώ αυξάνει και τον κίνδυνο για την δοκιμή της κάνναβης. Κάποιοι πιθανοί λόγοι είναι η πίεση των συνομηλίκων, η μίμηση προτύπου, κάποια χαρακτηριστικά προσωπικότητας, όπως η παρορμητικότητα και η αναζήτηση συγκινήσεων, που συνδέονται με την υιοθέτηση επικίνδυνων συμπεριφορών (Cartwright & Asbridge, 2011. Poulin, Boudreau, & Asbridge, 2007). Σύμφωνα, ωστόσο, με τους Cartwright και Asbridge (2011), συνήθως η ίδια η χρήση αυτών των ουσιών μπορεί να οδηγήσει τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες να επιβιβαστούν σε όχημα που οδηγεί κάποιος υπό την επήρεια αλκοόλ ή κάνναβης. Η απουσία του μεταφορικού μέσου ή και της άδειας οδήγησης καθώς και η εσφαλμένη αντίληψη ότι θα τους μεταφέρουν με ασφάλεια μπορεί να αποτελούν κάποιους από τους λόγους της επιβίβασης. Ενώ και σε περίπτωση που οι ίδιοι είχαν στο παρελθόν ανάλογη οδική συμπεριφορά είναι πιο πιθανόν να είναι επιβάτες και σε αντίστοιχους οδηγούς (Cartwright & Asbridge, 2011).

Τέλος, στην παρούσα έρευνα η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, όπως εκτιμάται από την μεταβλητή που αναφέρεται στην σεξουαλική επαφή με τέσσερα ή και περισσότερα άτομα κατά την διάρκεια της ζωής, συνδέεται με αυξημένο κίνδυνο για καθημερινή χρήση τσιγάρου και συχνή και σε μεγάλες ποσότητες κατανάλωση αλκοόλ, ενώ αυξάνει τον κίνδυνο και για την δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης σε μεγαλύτερο βαθμό από τις υπόλοιπες μεταβλητές. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ίσως η αναζήτηση συγκινήσεων (Yi και συν., 2010. Zuckerman, 1979) και πιθανόν κάποιοι άλλοι παράγοντες, όπως η επιρροή της παρέας των συνομηλίκων, οι κοινωνικές νόρμες, τα χαμηλά επίπεδα οικογενειακής υποστήριξης (Yi και συν., 2010). Ένα επιπλέον εύρημα είναι ότι οι συμμετέχοντες που δεν έχουν κάνει σεξ φάνηκε να διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο για καθημερινή χρήση τσιγάρου και για συχνή και σε μεγάλες ποσότητες κατανάλωση αλκοόλ όπως επίσης και για δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης σε σχέση με εκείνους που είναι σεξουαλικά δραστήριοι και δεν χρησιμοποίησαν προφυλακτικό κατά την τελευταία τους σεξουαλική επαφή. Από την άλλη, η χρήση προφυλακτικού μπορεί να διακρίνει τα σεξουαλικά ενεργά άτομα που δεν έχουν

δοκιμάσει την χρήση ουσιών σε σχέση με εκείνα που κάνουν χρήση, καθώς πιθανόν να αποτελεί μια ένδειξη υπεύθυνης συμπεριφοράς. Τα άτομα, δηλαδή, πιθανόν να λαμβάνουν υπόψη τις συνέπειες μιας ανάλογης συμπεριφοράς και να αποφεύγουν την ανάληψη ρίσκου (Brook και συν., 2004). Παρόλα αυτά, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα για τα άτομα που είναι σεξουαλικά ενεργά και χρησιμοποιούν προφυλακτικό συγκριτικά με εκείνα που δεν λαμβάνουν κάποια προφύλαξη. Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι σε κάθε περίπτωση η σεξουαλική επαφή εμπεριέχει, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, το ρίσκο, όπως για παράδειγμα η μετάδοση σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων.

Η διαχρονική έρευνα της Brook και των συνεργατών της (2004) προσθέτει το εύρημα ότι η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά μπορεί να προβλέψει την χρήση ουσιών και ειδικότερα των παράνομων, στους νεαρούς ενήλικες. Ενώ, μια άλλη διαχρονική έρευνα που αξιοποίησε ως δείγμα την αντίστοιχη ηλικιακή ομάδα κατέληξε στο αντίθετο συμπέρασμα. Η χρήση, δηλαδή, των ουσιών μπορεί να οδηγήσει σε εναλλαγή πολλών συντρόφων και στην απουσία χρήσης προφυλακτικού (Guo και συν., 2002). Επομένως, η σχέση της ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς και της χρήσης ουσιών φαίνεται πως είναι αμφίδρομη. Η σύνδεση έτσι με άτομα που αποτελούν υγιή πρότυπα μπορεί να συμβάλλει στην αποφυγή ανάλογων συμπεριφορών (Brook και συν., 2004).

Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί ότι τα παραπάνω ευρήματα ήταν ανεξαρτήτως του ρόλου του φύλου (Carroll και συν., 2019), της ηλικιακής ομάδας, του εκπαιδευτικού επιπέδου και της δομής στην οικογένεια. Η αναζήτηση συγκινήσεων αποτελεί ένα από τα καίρια χαρακτηριστικά των ατόμων που κάνουν χρήση ουσιών (Bardo και συν., 1996. Carroll, Rhew, & Larimer, 2019. Lydon-Staley & Geier, 2017) και συνδέεται στενά με αυτή την ριψοκίνδυνη συμπεριφορά σε όλη την διάρκεια της ζωής ενός ατόμου. Έτσι, η σχέση αυτή μπορεί να παρατηρηθεί τόσο σε εφήβους (Chomsri, Aramrattana, Siviroj, & Likhitsathian, 2018), φοιτητές (Cicognani & Zani, 2014), όσο και σε ενήλικες (Nielsen και συν., 2012), και των δύο φύλων (Carroll και συν., 2019).

Συνοψίζοντας, η μελέτη επιβεβαιώνει την υπόθεση ότι η αναζήτηση συγκινήσεων και οι ευρύτεροι παράμετροι της, όπως η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας, αποτελούν σημαντικοί παράγοντες κινδύνου για την χρήση τσιγάρου, αλκοόλ και κάνναβης. σε πληθυσμό εφηβικής και μετεφηβικής ηλικίας στην Ελλάδα.

4.2. Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει μια σειρά από δυνατά σημεία. Αρχικά, εξέτασε την σχέση της αναζήτησης συγκινήσεων και της χρήσης ουσιών σε εφηβικό και μετεφηβικό πληθυσμό στην Ελλάδα, που μέχρι πρότινος φαίνεται να μην έχει μελετηθεί. Η συγκεκριμένη, επίσης, διερεύνηση είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς σύμφωνα με τα επιδημιολογικά στοιχεία οι έφηβοι στην Ελλάδα διαφοροποιούνται από τους συνομηλίκους των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών στην χρήση ουσιών (Κοκκέβη και συν., 2016). Ακόμη, η χρήση ουσιών μελετήθηκε σε σχέση τόσο με την αναζήτηση συγκινήσεων όσο και με ευρύτερες παραμέτρους της. Τέλος, το δείγμα της έρευνας ήταν σχετικά μεγάλο και η Κλίμακα της Αναζήτησης Συγκινήσεων (Sensation Seeking Scale – SSS, Zuckerman και συν., 1964) αποτελεί ένα ψυχομετρικό εργαλείο που προσδιορίζει με αξιοπιστία την έννοια της αναζήτησης συγκινήσεων (Sargent, Tanski, Stoolmiller, & Hanewinkel, 2010. Zuckerman, 1979).

Ωστόσο, παρά τα δυνατά σημεία της παρούσας μελέτης, τα συμπεράσματα για τα σχετικά αποτελέσματα θα πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα κάποιων περιορισμών. Αρχικά, αν και ο συνολικός αριθμός των συμμετεχόντων ήταν αρκετά ικανοποιητικός (N=437), ο γυναικείος πληθυσμός (N=325) ήταν σχεδόν τριπλάσιος από τον ανδρικό (N=112). Παράλληλα, στο δείγμα της έρευνας κυριαρχούσε η ηλικιακή ομάδα των νεαρών ενηλίκων (N=312) έναντι των εφήβων (N=125). Δεδομένου ότι η αναζήτηση συγκινήσεων συνδέεται βιβλιογραφικά κυρίως με το ανδρικό φύλο και την εφηβεία, γίνεται αντιληπτό ότι τα αποτελέσματα της έρευνας μπορεί να μην είναι αντιπροσωπευτικά του γενικού πληθυσμού. Έτσι, προτείνεται η αριθμητική ενίσχυση του δείγματος στους συγκεκριμένους τομείς.

Επιπλέον, οι νεαροί ενήλικες διέθεταν την φοιτητική ιδιότητα, ενώ οι έφηβοι ήταν μαθητές των κέντρων μέσης εκπαίδευσης του Ρεθύμνου. Συνεπώς, τα αποτελέσματα περιορίζονται στις συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού. Η συμμετοχή των σχολείων της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο των Γενικών όσο και των Επαγγελματικών Λυκείων, καθώς και των νεαρών ενηλίκων που παρουσιάζουν διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης θα μπορούσε να συμβάλλει στην γενίκευση των αποτελεσμάτων. Στην παρούσα, επίσης, έρευνα ελέγχθηκαν συγκεκριμένα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά. Συνεπώς, προτείνεται η διερεύνηση και άλλων χαρακτηριστικών του δείγματος, όπως το κοινωνικο-οικονομικό

επίπεδο των συμμετεχόντων, το οποίο μπορεί να συμβάλλει στην δυνατότητα για εξερεύνηση νέων εμπειριών και ποικίλων δραστηριοτήτων.

Αναφορικά με τον σχεδιασμό της έρευνας εντοπίζονται επίσης κάποιοι περιορισμοί. Συγκεκριμένα, λόγω του συγχρονικού της χαρακτήρα δεν μπόρεσαν να γίνουν διαπιστώσεις για την κατεύθυνση της συσχέτισης των μεταβλητών και συνεπώς να διατυπωθεί μία σχέση αιτίου-αιτιατού. Επομένως, δεδομένης της πολυπλοκότητας και της αμφίπλευρης σχέσης μεταξύ των υπό μελέτη μεταβλητών, η οποία γίνεται αντιληπτή και από την εισαγωγική ενότητα, η διεξαγωγή διαχρονικών ερευνών κρίνεται αναγκαία. Παράλληλα, με σκοπό να γίνει σε βάθος διερεύνηση του θέματος θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά δεδομένα. Η παρατήρηση καθώς και η ανάλυση περιεχομένου ποιοτικών δεδομένων θα μπορούσε να αναδείξει και άλλες πτυχές έκφρασης της αναζήτησης συγκινήσεων, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται σε έρευνες που χρησιμοποιούν συγκεκριμένα εργαλεία και ερωτηματολόγια.

Κατά επέκταση, τα ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς αποτελούν ακόμη έναν περιορισμό της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, μέσω της χρήσης των ερωτηματολογίων αυτο-αναφοράς τα αποτελέσματα αξιολογήθηκαν με βάση την αντίληψη και την άποψη των συμμετεχόντων, οι οποίοι ενδέχεται κατά την αξιολόγηση είτε να υπέκρυψαν την αλήθεια είτε να απάντησαν ψευδώς. Συνεπώς, η χρήση και άλλων μεθόδων είναι αναγκαία. Επίσης, στην περίπτωση των εφήβων ζητήθηκε αρχικά ενεργή συγκατάθεση των γονέων τους για την συμμετοχή τους στην έρευνα και στην συνέχεια δόθηκαν τα ερωτηματολόγια για συμπλήρωση στο σπίτι. Έτσι, είναι πιθανόν να υπήρχε γονεϊκή επίβλεψη και ίσως οι έφηβοι να απάντησαν ψευδώς σε ερωτήσεις που αφορούσαν την χρήση. Επομένως, προτείνεται η διασφάλιση συνθηκών που θα διευκολύνουν την ιδιωτικότητα των απαντήσεων των εφήβων από τους γονείς τους. Παράδειγμα αποτελεί η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου στις αίθουσες του σχολείου.

Ακόμη, η μη στάθμιση της Κλίμακας της Αναζήτησης Συγκινήσεων (Sensation Seeking Scale – SSS, Zuckerman και συν., 1964) μπορεί να οδηγεί σε μη αξιόπιστα και έγκυρα αποτελέσματα. Έτσι, η αξιολόγηση του εργαλείου κρίνεται σημαντική. Επιπλέον, η αξιοποίηση από δύο μόνο απαντήσεων του Ερωτηματολογίου Εκτίμησης Παραγόντων Κινδύνου και Προστασίας στους Νέους (Youth Risk and Resiliency Survey-YRRS, Green, Penalza, & FitzGerald, 2016) για την εκτίμηση τόσο της χρήσης και δοκιμής ουσιών όσο και της ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς και της απουσίας μέτρων προσωπικής ασφάλειας, ενισχύει την πιθανότητα για τυχαία σφάλματα. Τα ψυχομετρικά εργαλεία αποτελούνται από περισσότερες απαντήσεις και παρουσιάζουν μεγαλύτερη αξιοπιστία και

εγκυρότητα. Επομένως, προτείνεται η χρήση ψυχομετρικών εργαλείων, τα οποία θα εκτιμούν τις αντίστοιχες εννοιολογικές κατασκευές.

4.3. Συνεισφορά των ευρημάτων

Η αναζήτηση συγκινήσεων αναφέρεται στην τάση των ατόμων για την εξερεύνηση ποικίλων, έντονων, πολύπλοκων και ριψοκίνδυνων καταστάσεων και εμπειριών παρά τους ενδεχόμενους σωματικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς κινδύνους (Zuckerman, 1979). Οι άμεσες επιδράσεις της αναζήτησης συγκινήσεων στην χρήση και κατάχρηση ουσιών θα μπορούσαν να οφείλονται στα χαμηλά επίπεδα σεροτονίνης και στην υπερδραστηριότητα του ντοπαμινεργικού συστήματος. Έτσι, τα άτομα με υψηλά επίπεδα αναζήτησης συγκινήσεων είναι πιο ευαίσθητα στην θετική ενίσχυση που προκαλούν τα ευχάριστα ερεθίσματα, όπως είναι οι δράσεις των ψυχοτρόπων ουσιών (Gillispie, Cloninger, Heath, & Martin, 2003. Zuckerman, 2003). Συνεπώς, όσο ψηλότερα είναι τα επίπεδα της αναζήτησης συγκινήσεων που παρουσιάζει κάποιος, τόσο πιθανότερο είναι να προτιμά ουσίες, οι οποίες θα προκαλούν την διέγερση σε σχέση με άλλες που θα την καταστέλλουν (Zuckerman, 1979). Αποτελεί, δηλαδή, ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας που έχει βιολογική βάση (Dubey & Arora, 2008. Zuckerman, 1979) και επομένως έναν σημαντικό ατομικό παράγοντα κινδύνου (Schmidt, Molina, & Raimundi, 2017).

Η παρούσα έρευνα επιβεβαιώνει την σύνδεση της αναζήτησης συγκινήσεων και των ευρύτερων παραμέτρων της με την χρήση ουσιών σε εφηβικό και μετεφηβικό πληθυσμό στην Ελλάδα. Τα ευρήματα μπορούν να προσφέρουν κάποια γνώση στα προγράμματα που θα στοχεύουν στην πρόληψη της χρήσης ουσιών από τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες βάση της αναζήτησης συγκινήσεων και των ευρύτερων παραμέτρων της. Επίσης, μπορούν να αξιοποιηθούν από τους εκπαιδευτικούς και επαγγελματίες υγείας, προκείμενου να ενημερώσουν και να εκπαιδεύσουν τους γονείς, τους νέους και την ευρύτερη κοινότητα για τον ρόλο της αναζήτησης συγκινήσεων ως ένας δυνητικός παράγοντας κινδύνου για την χρήση ουσιών. Επιπλέον, τα αποτελέσματα της έρευνας συνεισφέρουν στην διαμόρφωση μιας αρχικής εικόνας της σχέσης της αναζήτησης συγκινήσεων και της χρήσης ουσιών στον εφηβικό και μετεφηβικό πληθυσμό στην Ελλάδα, η οποία μπορεί να αποτελεί έναυσμα για την διεξαγωγή περαιτέρω έρευνας και τον προβληματισμό στα συγκεκριμένα ζητήματα. Ακόμη, τα επιμέρους ευρήματα μπορεί να λειτουργήσουν ως πιθανοί τομείς προβληματισμού

καθώς ίσως και εστίασης των θεραπευτικών παρεμβάσεων σε θέματα χρήσης ουσιών την εφηβεία.

Αναλυτικότερα, παρατηρήθηκαν υψηλότερα επίπεδα στο ανδρικό φύλο και στην ηλικιακή ομάδα των νεαρών ενηλίκων στις υπό μελέτη μεταβλητές. Οι διεπιστημονικές ομάδες μπορούν να αξιοποιήσουν το εύρημα αυτό, θέτοντας τους συγκεκριμένους πληθυσμούς ως ομάδα στόχου ιδιαίτερα κατά τον σχεδιασμό των προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης για θέματα που αφορούν την αναζήτηση συγκινήσεων, την ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, την απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας και της χρήσης ουσιών. Επιπλέον, οι σημαντικές διαφορές που σημειώνονται μεταξύ των υπο-ομάδων του δείγματος μπορεί να αποτελέσουν εφαλτήριο για την διερεύνηση πιθανών παραγόντων διαφοροποίησης.

Ακόμη, ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων παρατηρήθηκαν διαφορές στην καθημερινή χρήση τσιγάρου. Από την άλλη, το συγκεκριμένο κοινωνικο-δημογραφικό χαρακτηριστικό όπως επίσης και η δομή της οικογένειας των συμμετεχόντων φαίνεται να ασκούν σημαντικό ρόλο στην περίπτωση της δοκιμής τσιγάρου και κάνναβης. Συγκεκριμένα, η δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης καθώς και η καθημερινή χρήση τσιγάρου φαίνεται ότι ήταν πιο έντονες στις τελευταίες τάξεις του Λυκείου, ενώ και οι μη ‘‘παραδοσιακές’’ δομές της οικογένειας φαίνεται να διαδραμάτιζαν εξίσου σημαντικό ρόλο. Ενδεικτικά, τα ευρήματα αυτά μπορεί να αξιοποιηθούν αρχικά για να ευαισθητοποιήσουν τις σχολικές κοινότητες για τις πιθανές επιπτώσεις της χρήσης ουσιών και για να σχεδιαστούν προγράμματα πρόληψης στον μαθητικό πληθυσμό των Λυκείων, προκειμένου η δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης να μην εξελιχθεί σε συστηματική χρήση και στην πορεία σε εξάρτηση από τις συγκεκριμένες ουσίες. Ακόμη, φαίνεται πως η δομή της οικογένειας και συγκεκριμένα οι οικογένειες με έναν βιολογικό και έναν θετό γονέα καθώς και οι μονογονεϊκές οικογένειες, μπορεί να επηρεάσουν την δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης, αντίστοιχα. Για παράδειγμα, οι συστημικοί θεραπευτές πιθανόν να βρουν πρόσφορο έδαφος σε αυτό το εύρημα για να διερευνήσουν και να εστιάσουν στο πλαίσιο μέσα στο οποίο αλληλοεπιδρούν και επικοινωνούν τα μέλη μιας οικογένειας μεταξύ τους. Μία προβληματική συμπεριφορά μπορεί να εμφανίζεται σε συνάρτηση με τους ρόλους, τις σχέσεις, τις αλληλεπιδράσεις και την γλώσσα μιας οικογένειας. Ο πειραματισμός, δηλαδή, με τις ουσίες μπορεί να αποτελεί έναν ομοιοστατικό μηχανισμό για την λειτουργία αυτών των οικογενειών.

Ακόμη, στην παρούσα έρευνα η αναζήτηση διέγερσης και περιπέτειας, παρόλο που αρχικά εμφανίζει τον μεγαλύτερο μέσο όρο ανάμεσα στους υπόλοιπους παράγοντες της

αναζήτησης συγκινήσεων, στην συνέχεια φαίνεται να μην σχετίζεται σημαντικά με την καθημερινή χρήση τσιγάρου. Ο συγκεκριμένος παράγοντας χαρακτηρίζεται από την επιθυμία των ατόμων να συμμετάσχουν σε σωματικές δραστηριότητες που συνεπάγονται ταχύτητα ή κίνδυνο (Zuckerman, 1979. Zuckerman και συν., 1964). Μία πιθανή εξήγηση του ευρήματος αποτελεί το γεγονός ότι όσοι έχουν υψηλότερα επίπεδα αναζήτησης διέγερσης και περιπέτειας τείνουν να ασχολούνται με θετικές δραστηριότητες υψηλού κινδύνου, οι οποίες είναι κοινωνικά αποδεκτές και νόμιμες (Hansen & Breivik, 2001. Zuckerman, 1971. Suranyi και συν., 2013). Έτσι, το σχολείο, η οικογένεια, το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας, τα Μ.Μ.Ε, μπορούν να κινητοποιήσουν τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες να εμπλακούν σε θετικές, νόμιμες και ωφέλιμες για την υγεία τους δραστηριότητες, όπως το σκι, η αναρρίχηση, οι καταδύσεις, που θα τους επιφέρουν, με το μικρότερο δυνατό ρίσκο, το επιθυμητό επίπεδο διέγερσης και ευχαρίστησης.

Επιπλέον, η αναζήτηση συγκινήσεων, η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας έχουν συνδεθεί με αυξημένο κίνδυνο για χρήση τσιγάρου, αλκοόλ και κάνναβης στον εφηβικό και μετεφηβικό πληθυσμό της έρευνας. Τα άτομα συνήθως χρησιμοποιούν τις ουσίες κυρίως για να μπορέσουν να παρακάμψουν τις κοινωνικές αναστολές (Pedersen, 1991). Η μη αναστολή, δηλαδή, αναφέρεται στην μειωμένη έκφραση κοινωνικής αυτοσυγκράτησης. Τα άτομα περιορίζονται λιγότερο από τους κοινωνικούς κανόνες και τις προσδοκίες και επομένως πειραματίζονται περισσότερο όσον αφορά την συμπεριφορά τους (Zuckerman, 1979. Zuckerman και συν., 1964). Το συγκεκριμένο, έτσι, εύρημα μπορεί να συμβάλλει στον σχεδιασμό παρεμβάσεων που θα εστιάζουν στην συναισθηματική αυτορρύθμιση και τον αυτοέλεγχο, στην εκπαίδευση σε κοινωνικές δεξιότητες και στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης, προκειμένου να αποτρέψουν ίσως τα άτομα από μία αυξημένη χρήση τσιγάρου και αλκοόλ. Ακόμη, η επιβίβαση σε όχημα με οδηγό υπό την επήρεια αλκοόλ φαίνεται ότι αυξάνει σε μεγάλο βαθμό τον κίνδυνο για συχνή και σε μεγάλες ποσότητες κατανάλωση αλκοόλ. Σύμφωνα, ωστόσο, με τους Cartwright και Asbridge (2011), συνήθως η ίδια η χρήση αυτών των ουσιών μπορεί να οδηγήσει τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες να επιβιβαστούν σε όχημα που οδηγεί κάποιος υπό την επήρεια αλκοόλ. Επομένως, η ψυχοεκπαίδευση των εφήβων και νεαρών ενηλίκων σε ζητήματα αυτο-προστασίας και οδικής ασφάλειας μπορεί να συμβάλλει αισθητά από την μία στην μείωση της ανάληψης ρίσκου και από την άλλη στην πρόληψη πιθανών τροχαίων ατυχημάτων που οφείλονται στην χρήση ουσιών.

Ένα επιπρόσθετο εύρημα είναι ότι η αναζήτηση συγκινήσεων, η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η απουσία μέτρων προσωπικής ασφάλειας φαίνεται να

συνδέονται και με αυξημένο κίνδυνο για δοκιμή τσιγάρου και κάνναβης από τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες. Συγκεκριμένα, η εναλλαγή πολλών ερωτικών συντρόφων κατέχει δεσπόζουσα θέση ανάμεσα στους άλλους παράγοντες. Έτσι, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση τόσο από τους επαγγελματίες υγείας όσο και από τους εκπαιδευτικούς στα σχολεία αναφορικά με τους κινδύνους μιας ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς, όπως τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα (Σ.Μ.Ν.), καθώς και η εκπαίδευση σε δεξιότητες αυτο-ελέγχου και έλλογης δράσης, πιθανόν να συνεισφέρουν στην μείωση των παρορμητικών αποφάσεων και συμπεριφορών που ενέχουν την ανάληψη ρίσκου, όπως η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και ο πειραματισμός με τις ουσίες.

Εν κατακλείδι, τα παραπάνω ευρήματα δίνουν μια αρχική εικόνα της σχέσης της αναζήτησης συγκινήσεων και της χρήσης ουσιών σε εφηβικό και μετεφηβικό πληθυσμό στην Ελλάδα. Παράλληλα, μπορούν να δώσουν το έναυσμα για περαιτέρω έρευνα και προβληματισμό στα συγκεκριμένα ζητήματα και να προσφέρουν κάποιους πιθανούς τομείς εστίασης των θεραπευτικών παρεμβάσεων σε θέματα χρήσης ουσιών στην εφηβεία. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση χρειάζεται να λαμβάνονται υπόψιν και οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας. Αναμφισβήτητα, όμως, το εύρημα ότι η αναζήτηση συγκινήσεων αποτελεί σημαντικός παράγοντας κινδύνου για την χρήση ουσιών μπορεί να ευαισθητοποιήσει και να κινητοποιήσει μία ευρεία ομάδα ατόμων, όπως γονείς, νέους, εκπαιδευτικούς, επαγγελματίες υγείας, για την σημασία της εξερεύνησης θετικών δραστηριοτήτων που θα επιφέρουν το επιθυμητό επίπεδο διέγερσης και ανταμοιβής και θα αποτρέψουν τους εφήβους και νεαρούς ενήλικες από το να καταφύγουν σε παράνομες και επιβλαβείς για την υγεία τους συμπεριφορές, όπως η χρήση ουσιών.

Βιβλιογραφία

Adams, P. J. (2008). *Fragmented intimacy: addiction in a social world*. Springer, New York.

Aluja, A., & Torrubia, R. (2004). Hostility-aggressiveness, sensation seeking and sex hormones in men: re-exploring their relationship. *Neuropsychobiology*, 50, 102–107.

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th Edition: DSM-5. American Psychiatric Publishing; 5 edition.

Αναστασόπουλος, Δ. (1997). Η ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη στην εφηβεία. Στο Ι. Τσιάντης (Επιμ.), *Βασική Παιδοψυχιατρική*, Τόμος Δεύτερος: Εφηβεία (σελ. 31-73). Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Archer, J. (2009). Does sexual selection explain human sex differences in aggression? *Behavioral and Brain Sciences*, 32, 249–266.

Arnett, J. J. (2004*). Emerging adulthood: the winding road from the late teens through twenties*. Oxford: Oxford University Press.

Arnett, J. J. (2012). *Adolescence and Emerging Adulthood. A Cultural Approach.* USA: Pearson Education, Inc.

Arnett, J. J. (2013). *Adolescence and Emerging Adulthood. A Cultural Approach*. New Jersey: Pearson.

Arria, A. M., Vincent, K. B., & Caldeira, K. M. (2009). Measuring liability for substance use disorder among college students: Implications for screening and early intervention. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 35(4), 233–241.

Bachman, J. G., O'Maley, P. M., Schuleberg, J. E., Johnston, L. D., Bryant, A. L., & Merline, A. C. (2012). *The Decline of Substance Abuse in Young Adulthood. Changes in Social Activities, Roles, and Beliefs*. New York: Psychology Press.

Balevich, E. C., Wein, N. D., & Flory, J. D. (2013). Cigarette smoking and measures of impulsivity in a college sample. *Substance Abuse*, 34(3), 256–262.

Balleine, B. W., & O' Doherty, J. P. (2009). Human and Rodent Homologies in Action Control: Corticostriatal Determinants of Goal-Directed and Habitual Action. *Neuropsychopharmacology*, 35(1), 48–69.

Bardo, M. T., Donohew, R. L., & Harrington, N. G. (1996). Psychobiology of novelty seeking and drug seeking behavior. *Behavioural Brain Research*, 77(1-2), 23–43.

Biehl, M., Natsuaki, M., & Ge, X. (2007). The influence of pubertal timing on alcohol use and heavy drinking trajectories. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(2),153–167.

Bina, M., Graziano, F., & Bonino, S. (2006*)*. Risky driving and lifestyles in adolescence. *Accident Analysis & Prevention*, 38(3), 472–481.

Block, J., & Block, J. H. (2006). Venturing a 30-year longitudinal study. *American Psychologist*, 61, 315–327.

Bobes, J., Sáiz, P. A., González, M. P., Bascarán, M. T., Bousoño, M., Ricaurte, G. A., & McCann, U. D. (2002). Use of MDMA and Other Illicit Drugs by Young Adult Males in Northern Spain. *European Addiction Research*, 8(3), 147–154.

Bonett, D. G., & Wright, T. A. (2014). Cronbach's alpha reliability: Interval estimation, hypothesis testing, and sample size planning. *Journal of Organizational Behavior*, 36(1), 3–15.

Brook, J. S., Adams, R. E., Balka, E. B., Whiteman, M., Zhang, C., & Sugerman, R. (2004). Illicit Drug Use and Risky Sexual Behavior among African American and Puerto Rican Urban Adolescents: The Longitudinal Links, *The Journal of Genetic Psychology*, 165(2), 203-220.

Campbell, A. (1999). Staying alive: Evolution, culture and women's intrasexual aggression. *Behavioral and Brain Sciences*, 22, 203–252.

Carlson, S. R., Johnson, S. C., & Jacobs, P. C. (2010). Disinhibited characteristics and binge drinking among university student drinkers. *Addictive Behaviors,* 35(3), 242–251.

Carroll, H. A., Rhew, I., & Larimer, M. E. (2019). Moderation of relation between psychological risk factors and alcohol use by sex. *Women & Health*, 1–14.

Cartwright, J., & Asbridge, M. (2011). Passengers' Decisions to Ride with a Driver Under the Influence of Either Alcohol or Cannabis. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs,* 72(1), 86–95.

Casey, B. J. (2015). Beyond simple models of self-control to circuit-based accounts of adolescent behavior. *Annual Review of Psychology*, 66, 295–319.

Cashin, J. R., Presley, C. A., & Meilman, P. W. (1998). Alcohol use in the Greek system: follow the leader? *Journal of Studies on Alcohol*, 59, 63–70

Chen, P., & Jacobson, K. C. (2012). Developmental Trajectories of Substance Use From Early Adolescence to Young Adulthood: Gender and Racial/Ethnic Differences. *Journal of Adolescent Health,* 50(2), 154–163.

Chinneck, A., Thompson, K., Mahu, I. T., Davis-MacNevin, P., Dobson, K., & Stewart, S. H. (2018). Personality and prescription drug use/misuse among first year undergraduates. *Addictive Behaviors,* 87, 122–130.

Chomsri, P., Aramrattana, A., Siviroj, P., & Likhitsathian, S. (2018). Substance use among students in Thailand. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse,* 1–13.

Chown, P., Kang, M., Sanci, L., Newnham, V., & Bennett, D. (2008). *Adolescent Health: Enhancing the skills of General Practitioners in caring for young people from culturally diverse backgrounds*. New South Wales: A collaboration between NSW CAAH and NSW Transcultural Mental Health Centre.

Christie, D., & Viner, R. (2005). ABC of adolescence: Adolescent development. *British Medical Journal*, 330, 301-304.

Cicognani, E., & Zani, B. (2014). Alcohol Use Among Italian University Students: The Role of Sensation Seeking, Peer Group Norms and Self-Efficacy. *Journal of Alcohol and drug addiction*, 18-36.

Coleman, J. C. (2013). *Ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας* (Μ. Κουλεντιανού, Μτφ.). Αθήνα: Gutenberg.

Constantinou, E., Panayiotou, G., Konstantinou, N., Loutsiou-Ladd, A., & Kapardis, A. (2011). Risky and aggressive driving in young adults: Personality matters. *Accident Analysis & Prevention*, 43(4), 1323–1331.

Cooper, M. L., Wood, P. K., Orcutt, H. K., & Albino, A. (2003). Personality and the predisposition to engage in risky or problem behaviors during adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 390– 410.

Cotterell, J. (2007). *Social networks in youth and adolescence*. London: Routledge.

Cotto, J. H., Davis, E., Dowling, G. J., Elcano, J. C., Staton, A. B., & Weiss, S. R. B. (2010). Gender effects on drug use, abuse, and dependence: A special analysis of results from the national survey on drug use and health. *Gender Medicine*, 7(5), 402–413.

Craig, G. J., & Baucum, D. (2007). *Η ανάπτυξη του ανθρώπου* (Α. Ιωαννίδου, Μτφ.), Α΄ Τόμος. Αθήνα: Παπαζήση.

Crawford, A. M., Pentz, M. A., Chou, C.-P., Li, C., & Dwyer, J. H. (2003). Parallel developmental trajectories of sensation seeking and regular substance use in adolescents. *Psychology of Addictive Behaviors*, 17(3), 179–192.

Cross, C. P., Copping, L. T., & Campbell, A. (2011). Sex differences in impulsivity: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 137, 97–130.

Cross, C. P., Cyrenne, D. L M., & Brown, G. R. (2013). Sex differences in sensation seeking: a meta-analysis. *Scientific Reports*, 3, 2486.

Dahlen, E. R., Martin, R. C., Ragan, K., & Kuhlman, M. M. (2005). Driving anger, sensation seeking, impulsiveness, and boredom proneness in the prediction of unsafe driving. *Accident Analysis & Prevention*, 37(2), 341–348.

Davidson, L. L., Grigorenko, E. L., Boivin, M. J., Rapa, E., & Stein, A. (2015). A focus on adolescence to reduce neurological, mental health and substance-use disability. *Nature*, 527 (7578), S161–S166.

Dawe, S., Gullo, M. J., & Loxton, N. J. (2004). Reward drive and rash impulsiveness as dimensions of impulsivity: Implications for substance misuse. *Addictive Behaviors*, 29, 1389–1405.

Dick, D. M., Rose, R J., & Viken, R. J. (2000), Pubertal timing and substance use: associations between and within families across late adolescence. *Developmental Psychology*, 36, 180–189.

Dom, G., Hulstijn, W., & Sabbe, B. (2006). Differences in impulsivity and sensation seeking between early-and late-onset alcoholics. *Addictive Behaviours*, 31, 298-308.

Donnellan, M. B., Conger, R. D., & Burzette, R. G. (2007). Personality development from late adolescence to young adulthood: Differential stability, normative maturity, and evidence for the maturity-stability hypothesis. *Journal of Personality*, 75, 237–263.

Donohew, L., Zimmerman, R., Cupp, P. S., Novak, S., Colon, S., & Abell, R. (2000). Sensation seeking, impulsive decision-making, and risky sex: implications for risk-taking and design of interventions. *Personality and Individual Differences*, 28(6), 1079–1091.

Dorus, W., & Senay, E.C. (1980). Depression, demographic dimensions and drug abuse. *American Journal of Psychiatry,* 137, 699-704.

Doumas, D. M., Turrisi, R., Miller, R., Esp, S., & Flay, B. (2019). Age of drinking initiation as a mediator of the relationship between sensation seeking and heavy drinking among high school seniors. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse,* 1–7.

Downing, J., & Bellis, M. A. (2009). Early pubertal onset and its relationship with sexual risk taking, substance use and anti-social behaviour: a preliminary crosssectional study. *BMC Public Health,* 9, 446.

Dubey, C., & Arora, M. (2008). Sensation Seeking Level and Drug of Choice. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 34, (1), 73-82.

Dula, C. S., & Geller, E. S. (2003). Risky, aggressive, or emotional driving: Addressing the need for consistent communication in research. *Journal of Safety Research,* 34(5), 559–566.

Eastwood, J. D., Frischen, A., Fenske, M. J., & Smilek, D. (2012). The unengaged mind. *Perspectives on Psychological Science*, 7(5), 482–495.

Elliot, S. T., Kratochwill, T. R., Cook, J. L, & Travers, J. F. (2008). *Εκπαιδευτική ψυχολογία* (Μ. Σόλμαν & Φ. Καλύβα, Μτφ.) Αθήνα: Gutenberg.

Elpidorou, A. (2014). The bright side of boredom. *Frontiers in Psychology*, 5, 1245.

Epstein, D. H., Willner-Reid, J., Vahabzadeh, M., Mezghanni, M., Lin, J. L., & Preston, K. L. (2009). Real-Time Electronic Diary Reports of Cue Exposure and Mood in the Hours Before Cocaine and Heroin Craving and Use. *Archives of General Psychiatry*, 66 (1), 88.

European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), (2019). *Country Drug Report 2019*. Retrieved from https://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/greece/drug-use_en

Evans-Polce, R., Lanza, S., & Maggs, J. (2016). Heterogeneity of alcohol, tobacco, and other substance use behaviors in U.S. college students: A latent class analysis. *Addictive Behaviors*, 53, 80–85.

Fagan, A. A., Wright, E. M., & Pinchevsky, G. M. (2015). A multi-level analysis of the impact of neighborhood structural and social factors on adolescent substance use. *Drug and Alcohol Dependence*, 153, 180–186.

Fagerstrom, K. (2011). Determinants of tobacco use and renaming the FTND to the Fagerstrom Test for Cigarette Dependence. *Nicotine & Tobacco Research*, 14(1), 75–78.

Feldman, R. (2019). *Εξελικτική ψυχολογία. Δια βίου ανάπτυξη* (Ζ. Αντωνοπούλου & Μ. Κουλεντιανού, Μτφ.). Αθήνα: Gutenberg.

Feldt, L. S. (1969). A test of the hypothesis that cronbach's alpha or kuder-richardson coefficent twenty is the same for two tests. *Psychometrika*, 34(3), 363–373.

Fergusson, D. M. & Horwood, L. J. (2000). Does cannabis use encourage other forms of illicit drug use? *Addiction*, 95(4), 505–520.

Field, A. (2016). *Η διερεύνηση της στατιστικής με τη χρήση του SPSS της IBM*. Προπομπός: Αθήνα.

Fortune, E. E., & Goodie, A. S. (2009). The Relationship Between Pathological Gambling and Sensation Seeking: The Role of Subscale Scores. *Journal of Gambling Studies*, 26(3), 331–346.

Franken, I. H. A., & Muris, P. (2006). Gray's impulsivity dimension: A distinction between Reward Sensitivity versus Rash Impulsiveness. *Personality and Individual Differences,* 40, 1337–1347.

Friedlander, L. J., Connolly, J. A., Pepler, D. J., & Craig, W. M. (2007)**.** Biological, familial, and peer influences on dating in early adolescence. *Archives of Sexual Behavior,* 36(6), 821-830.

Fullerton, L., FitzGerald, C. A., Hall, M. E., Green, D., DeBruyn, L. M., & Penaloza, L. J. (2019). Suicide Attempt Resiliency in American Indian, Hispanic, and Anglo Youth in New Mexico. *Family & Community Health,* 42(3), 171–179.

Gaither, G. A., Sellbom, M., & Meier, B. P. (2003). The effect of stimulus content on volunteering for sexual interest research among college students. *Journal of Sex Research,* 40(3), 240–248.

Gamble, T., & Walker, I. (2016). Wearing a Bicycle Helmet Can Increase Risk Taking and Sensation Seeking in Adults. *Psychological Science,* 27(2), 289–294.

Galambos, N. L., & Leadbeater, B. J. (2000). Trends in adolescent research for the new millennium. *International Journal of Behavioral Development,* 24, 289-294.

Ge, X., Jin, R., Natsuaki, M. N., Gibbons, F. X., Brody, G. H., Cutrona, C. E., & Simons, R. L. (2006). Pubertal maturation and early substance use risks among African American children. *Psychology of Addictive Behaviors,* 20 (4), 404–414.

Geier, C., & Luna, B. (2009). The maturation of incentive processing and cognitive control. *Pharmacology Biochemistry and Behavior,* 93, 212–221.

Gerra, G., Angioni, L., Zaimovic, A., Moi, G., Bussandri, M., Bertacca, S., … Nicoli, M. A. (2004). Substance Use Among High-School Students: Relationships with Temperament, Personality Traits, and Parental Care Perception. *Substance Use & Misuse,* 39(2), 345–367.

Gianfranchi, E., Tagliabue, M., Spoto, A., & Vidotto, G. (2017). Sensation Seeking, Non-contextual Decision Making, and Driving Abilities as Measured through a Moped Simulator. *Frontiers in Psychology,* 8.

Gillispie, N. A., Cloninger, C. R., Heath, A. C., & Martin, N. G. (2003). The genetic and environmental relationship between Cloninger's dimensions of temperament and character. *Personality and Individual Differences,* 35,1931–1946.

Gonzalez-Gallo, I., & Rueda-Fernadez, L. S. (2019). Sensation seeking and psychoactive substance consumption: differences between a consumer and a non-consumer sample. *MedUNAB,* 22(1), 32-37.

Green, D., Penaloza, L., & FitzGerald, C. (2016). *New Mexico Youth Risk and Resiliency Survey: High School Survey Results 2015, Los Alamos County.* Epidemiology and Response Division, New Mexico Department of Health; School and Family Support Bureau, New Mexico Public Education Department; and University of New Mexico Prevention Research Center.

Gullo, M. J., Ward, E., Dawe, S., Powell, J., & Jackson, C. J. (2011). Support for a two-factor model of impulsivity and hazardous substance use in British and Australian young adults. *Journal of Research in Personality,* 45, 10–18.

Guo, J., Chung, I., Hill, K., Hwakins, J., Catalano, R., & Abbott, R. (2002). Developmental relationships between adolescent substance use and risky sexual behavior in young adulthood. *Journal of Adolescent Health,* 31(4), 354–362.

Haber, S. N., & Knutson, B. (2010) The reward circuit: linking primate anatomy and human imaging. *Neuropsychopharmacology,* 35, 4–26.

Hall, K. M., Irwin, M. M., Bowman, K. A., Frankenberger, W., & Jewett, D. C. (2005). Illicit use of prescribed stimulant medication among college students. *Journal of American College Health,* 53(4), 167–174.

Hansen, E. B., & Breivik, G. (2001). Sensation seeking as a predictor of positive and negative risk behaviour among adolescents. *Personality and Individual Differences*, 30(4), 627–640.

Harden, K. P., & Tucker-Drob, E. M. (2011). Individual differences in the development of sensation seeking and impulsivity during adolescence: Further evidence for a dual systems model. *Developmental Psychology*, 47, 739–746.

Hatfield, J., Fernandes, R., & Job, R. F. S. (2014). Thrill and Adventure Seeking as a modifier of the relationship of perceived risk with risky driving among young drivers. *Accident Analysis & Prevention*, 62, 223–229.

Haque, M. M., Chin, H. C., & Lim, B. C. (2010). Effects of impulsive sensation seeking, aggression and risk-taking behaviors on the vulnerability of motorcyclists. *Asian Transport Studies*, 1(2), 165–180.

Hayatbakhsh, M. R., Najman, J. M., McGee, T. R., Bor, W., & O'Callaghan, M. J. (2009). Early pubertal maturation in the prediction of early adult substance use: a prospective study. *Addiction*, 104(1), 59–66.

Hendershot, C. S., Stoner, S. A., George, W. H., & Norris, J. (2007). Alcohol use, expectancies, and sexual sensation seeking as correlates of HIV risk behavior in heterosexual young adults. *Psychology of Addictive Behaviors*, 21(3), 365–372.

Hittner, J. B., Warner, M. A., & Swickert, R. J. (2016). Sensation seeking indirectly affects perceptions of risk for co-occurrent substance use. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 28(1).

Holman, L. R., Bricker, J. B., & Comstock, B. A. (2013). Psychological predictors of male smokeless tobacco use initiation and cessation: a 16-year longitudinal study. *Addiction*, 108(7), 1327–1335.

Horvath, L. S., Milich, R., Lynam, D., Leukefeld, C., & Clayton, R. (2004). Sensation Seeking and Substance Use: A Cross-Lagged Panel Design. *Individual Differences Research*, 2(3), 175–183.

Hwang, H., & Park, S. (2015). Sensation seeking and smoking behaviors among adolescents in the Republic of Korea. *Addictive Behaviors,* 45, 239–244.

Hyman, S. E., Malenka, R. C., & Nestler, E. J. (2006). Neural Mechanisms of Addiction: The Role of Reward-Related Learning and Memory. *Annual Review of Neuroscience,* 29 (1), 565–598.

Jansen, J. (2011). Piaget's Cognitive Development Theory. In S. Goldstein & J. A. Naglieri (Eds.), *Encyclopedia of Child Behavior and Development,* 1104-1106. USA: Springer.

Jay, T. M. (2003). Dopamine: a potential substrate for synaptic plasticity and memory mechanisms. *Progress in Neurobiology,* 69 (6), 375–390.

Johnston, L. D., O'Malley, P. M., Miech, R. A., Bachman, J. G., & Schulenberg, J. E. (2017). *Monitoring the Future national survey results on drug use,1975-2016: Overview, key findings on adolescent drug use*. Ann Arbor: Institute for Social Research, The University of Michigan.

Kasperski, S. J., Vincent, K. B., Caldeira, K. M., Garnier-Dykstra, L. M., O'Grady, K. E., & Arria, A. M. (2011). College students' use of cocaine: Results from a longitudinal study. *Addictive Behaviors,* 36(4), 408–411.

Kaynak, Ö., Meyers, K., Caldeira, K. M., Vincent, K. B., Winters, K. C., & Arria, A. M. (2013). Relationships among parental monitoring and sensation seeking on the development of substance use disorder among college students. *Addictive Behaviors,* 38(1), 1457–1463.

Keijsers, L., & Laird, R. (2010). Introduction to special issue. Careful conversations: adolescents managing their parents' access to information. *Journal of Adolescence*, 33, 255-260.

Kelley, A. E., (2004). Memory and addiction: shared neural circuitry and molecular mechanisms. *Neuron*, 44, 161–179.

Kerr, M., Stattin, H., & Eangels, R. (2008). *What can parents do? New insights into the role of parents in adolescent problem behaviour.* Wiley: Chichester.

Keyes, K. M., Jager, J., Hamilton, A., O'Malley, P. M., Miech, R., & Schulenberg, J. E. (2015). National multi-cohort time trends in adolescent risk preference and the relation with substance use and problem behavior from 1976 to 2011. *Drug and Alcohol Dependence*, 155, 267–274.

Khantzian, E.J., & Treeci, C. (1985). DSM psychiatric diagnosis of narcotic addicts: Recent findings. *Archives of General Psychiatry*, 42, 1067-1071.

Kim, J.-H., & Kim, K. S. (2012). The role of sensation seeking, perceived peer pressure, and harmful alcohol use in riding with an alcohol-impaired driver. *Accident Analysis & Prevention*, 48, 326–334.

King, S. M., McGee, J., Winters, K. C., & DuPont, R. L. (2019). Correlates of Substance Use Abstinence and Non-Abstinence Among High School Seniors: Results From the 2014 Monitoring the Future Survey. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 1–8.

Kirby, K. N., & Finch, J. C. (2010). The hierarchical structure of self-reported impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 48, 704–713.

Κοκκέβη, Α., Φωτίου, Α., Καναβού, Ε., Σταύρου, Μ., & Richardson, C. (2016). *Πανευρωπαϊκή έρευνα στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση οινοπνευματωδών και άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών (έρευνα ESPAD): Η Ελλάδα συγκριτικά με τον*

ευρωπαϊκό μέσο όρο το 2015. Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής.

Kokkevi, A., Fotiou, A., & Richardson, C. (2007). Drug Use in the General Population of Greece over the Last 20 Years: Results from Nationwide Household Surveys. *European Addiction Research,* 13(3), 167–176.

Kollath-Cattano, C., Hatteberg, S., & Kooper, A. (2020). Illicit drug use among college students: the role of social norms and risk perceptions. *Addictive Behaviors,* 105, 106289.

Kong, G., Smith, A. E., McMahon, T. J., Cavallo, D. A., Schepis, T. S., Desai, R. A., … Krishnan-Sarin, S. (2013). Pubertal Status, Sensation-Seeking, Impulsivity, and Substance Use in High School–Aged Boys and Girls. *Journal of Addiction Medicine,* 7(2), 116–121.

Koutra, K., Kritsotakis, G., Orfanos, P., Ratsika, N., Kokkevi, A., & Philalithis, A. (2014). Social capital and regular alcohol use and binge drinking in adolescence: A cross-sectional study in Greece. *Drugs: Education, Prevention and Policy,* 21(4), 299–309.

Koutra, K., Papadovassilaki, K., Kalpoutzaki, P., Kargatzi, M., Roumeliotaki, T., & Koukouli, S. (2011). Adolescent drinking, academic achievement and leisure time use by secondary education students in a rural area of Crete. *Health & Social Care in the Community,* 20(1), 61–69.

Kring, A. M., Davison, G. C., Neale, J. M., & Johnson, S. L. (2010). *Ψυχοπαθολογία*. Gutenberg: Αθήνα.

Krueger, R. F., Hicks, B. M., Patrick, C. J., Carlson, S. R., Iacono, W. G., & McGue, M. (2002). Etiologic connections among substance dependence, antisocial behavior and personality: Modeling the externalizing spectrum. *Journal of Abnormal Psychology,* 111, 411–424.

Lemarie, L., Bellavance, F., & Chebat, J. C. (2019). Regulatory focus, time perspective, locus of control and sensation seeking as predictors of risky driving behaviors. *Accident Analysis & Prevention,* 127, 19–27.

Leukefeld, C. G., & Gullotta, T. P. (2018). *Adolescent Substance Abuse. Evidence-Based Approaches to Prevention and Treatment.* Switzerland: Springer.

Li, K., Simons-Morton, B. G., & Hingson, R. (2013). Impaired-Driving Prevalence Among US High School Students: Associations with Substance Use and Risky Driving Behaviors. *American Journal of Public Health*, 103(11), e71–e77.

Lim, S. S., Vos, T., Flaxman, A. D., Danaei, G., Shibuya, K., AdairRohani, H. και συν**.** (2012). A comparative risk assessment of burden of disease and injury attributable to 67 risk factors and risk factor clusters in 21 regions, 1990–2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. The *Lancet*, 380, 2224–60.

Lindgren, K. P., Mullins, P. M., Neighbors, C., & Blayney, J. A. (2010). Curiosity killed the cocktail? Curiosity, sensation seeking, and alcohol-related problems in college women. *Addictive Behaviors*, 35(5), 513–516.

Lorente, F. O., Peretti-Watel, P., & Grelot, L. (2005). Cannabis use to enhance sportive and non-sportive performances among French sport students. *Addictive Behaviors,* 30(7), 1382–1391.

Lubman, D. I., Yucel, M., & Pantelis, C. (2004). Addiction, a condition of compulsive behaviour? Neuroimaging and neuropsychological evidence of inhibitory dysregulation. *Addiction,* 99, 1491–1502.

Lydon-Staley, D. M., & Geier, C. F. (2017). Age-Varying Associations Between Cigarette Smoking, Sensation Seeking, and Impulse Control Through Adolescence and Young Adulthood. *Journal of Research on Adolescence,* 28(2), 354–367.

Lynskey, M. T., Vink J. M., & Boomsma, D. I. (2006). Early onset cannabis use and progression to other drug use in a sample of Dutch twins. *Behavior Genetics,* 36(2),195–200.

Macdonald, K. B. (2008). Effortful control, explicit processing and the regulation of human evolved predispositions. *Psychogical Review,* 115, 1012–1031.

MacPherson, L., Magidson, J. F., Reynolds, E. K., Kahler, C. W., & Lejuez, C. W. (2010). Changes in Sensation Seeking and Risk-Taking Propensity Predict Increases in Alcohol Use Among Early Adolescents. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research,* 34(8), 1400-1408.

Magid, V., MacLean, M. G., & Colder, C. R. (2007). Differentiating between sensation seeking and impulsivity through their mediated relations with alcohol use and problems. *Addictive Behaviors*, 32, 2046–2061

Magill, E. (2011). *Drug Information for Teens. Health Tips about the Physical and Mental Effects of Substance Abuse*. Detroit: Omnigraphics.

Mann, F. D., L. Paul, S., Tackett, J. L., Tucker-Drob, E. M., & Harden, K. P. (2017). Personality risk for antisocial behavior: Testing the intersections between callous–unemotional traits, sensation seeking, and impulse control in adolescence. *Development and Psychopathology*, 30(1), 1-16.

Malmberg, M., Kleinjan, M., Vermulst, A. A., Overbeek, G., Monshouwer, K., Lammers, J., & Engels, R. C. M. E. (2012). Do Substance Use Risk Personality Dimensions Predict the Onset of Substance Use in Early Adolescence? A Variable- and Person-Centered Approach. *Journal of Youth and Adolescence,* 41(11), 1512–1525.

Marshall, S., Tilton-Weaver, L., & Bosdet, L. (2005). Information management: considering adolescents' regulation of parental knowledge. *Journal of Adolescence*, 28, 633-648.

Martin, H. (1994). *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας* (Α. Καλαντζή-Αζίζη, Επιμ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Martin, C. A., Kelly, T. H., Rayens, M. K., Brogli, B. R., Brenzel, A., Smith, W. J., & Omar, H. A. (2002). Sensation Seeking, Puberty, and Nicotine, Alcohol, and Marijuana Use in Adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(12), 1495–1502.

Martinez-Vispo, C., Senra, C., Lopez-Duran, A., Fernandez del Rio, E., & Becona, E. (2019). Boredom susceptibility as predictor of smoking cessation outcomes: Sex differences. *Personality and Individual Differences,* 146, 130–135.

McCabe, S. E., Cranford, J. A., Boyd, C. J., & Teter, C. J. (2007). Motives, diversion and routes of administration associated with nonmedical use of prescription opioids. *Addictive Behaviors,* 32(3), 562–575.

McCabe, S. E., Schulenberg, J. E., Johnston, L. D., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Kloska, D. D. (2005). Selection and socialization effects of fraternities and sororities on US college student substance use: A multi-cohort national longitudinal study. *Addiction*, 100, 512–524.

McCabe, S. E., West, B. T., & Teter, C. J. (2014). Trends in medical use, diversion, and nonmedical use of prescription medications among college students from 2003 to 2013: Connecting the dots. *Addictive Behaviors*, 39(7), 1176–1182.

McGee, R., Williams, S., Poulton, R., & Moffitt, R. (2000). A longitudinal study of cannabis use and mental health from adolescence to early adulthood. *Addiction,* 95, 491-503.

Miles, D. R., van den Bree, M. B., Gupman, A. E., Newlin, D. B., Glantz, M. D., & Pickens, R. W. (2001). A twin study on sensation seeking, risk taking behavior and marijuana use. *Drug and Alcohol Dependence,* 62(1), 57–68.

Mroczek, D. K., & Spiro, A. (2007). Personality change influences mortality in older men. *Psychological Science*, 18, 371–376.

Narborne, L. E. (2009). *Four sensations-seeking personality subtraits predicting the extent of ecstasy use in undergraduate college students*. Διδακτορική διατριβή. Minneapolis: Capella University.

Nestler, E. J. (2005). Is there a common molecular pathway for addiction? *Nature Neuroscience,* 8(11), 1445–1449.

Neyer, F. J., & Lehnart, J. (2007). Relationships matter in personality development: Evidence from an 8-year longitudinal study across young adulthood. *Journal of Personality*, 75, 535–568.

Nielsen, D. A., Ho, A., Bahl, A., Varma, P., Kellogg, S., Borg, L., & Kreek, M. J. (2012). Former heroin addicts with or without a history of cocaine dependence are more impulsive than controls. *Drug and Alcohol Dependence,* 124(1-2), 113–120.

Nolen-Hoeksema, S. (2004). Gender differences in risk factors and consequences for alcohol use and problems. *Clinical Psychology Review,* 24(8), 981–1010.

Nuntsu, N. (2004). Drinking and driving behaviour, knowledge, attitudes and perceived risks among university students. *Acta Criminologica: African Journal of Criminology & Victimology,* 17(3), 14-27.

Okuda, M., Martins, S. S., Wall, M. M., Chen, C., Santaella-Tenorio, J., Ramos-Olazagasti, M., … Duarte, C. S. (2018). Do parenting behaviors modify the way sensation seeking influences antisocial behaviors? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 60(2), 169-177.

Oshri, A., Tubman, J. G., Morgan-Lopez, A. A., Saavedra, L. M., & Csizmadia, A. (2013). Sexual Sensation Seeking, Co-occurring Sex and Alcohol Use, and Sexual Risk Behavior among Adolescents in Treatment for Substance Use Problems. *The American Journal on Addictions,* 22(3), 197–205.

Oppenheim, I., Oron-Gilad, T., Parmet, Y., & Shinar, D. (2016). Can traffic violations be traced to gender-role, sensation seeking, demographics and driving exposure? *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour,* 43, 387–395

Palamar, J. J. (2014). An Examination of Opinions Toward Marijuana Policies Among High School Seniors in the United States. *Journal of Psychoactive Drugs,* 46(5), 351–361.

Palamar, J. J., Lee, L., & Weitzman, M. (2015). Prevalence and correlates of hashish use in a national sample of high school seniors in the United States. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse,* 41(3), 197–205.

Palamar, J. J., Ompad, D. C., & Petkova, E. (2014). Correlates of intentions to use cannabis among US high school seniors in the case of cannabis legalization. *International Journal of Drug Policy,* 25(3), 424–435.

Παπάντος, Δ., & Καφετζόπουλος, Ε. (2019). Το βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο της εξάρτησης. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής,* 36 (3), 393-411.

Patrick, M. E., & Schulenberg, J. E. (2010). Alcohol Use and Heavy Episodic Drinking Prevalence and Predictors Among National Samples of American Eighth-and Tenth-Grade Students. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs,* 71(1), 41–45.

Peacock, A., Leung, J., Larney, S., Colledge, S., Hickman, M., Rehm, J., … Degenhardt, L. (2018). Global statistics on alcohol, tobacco and illicit drug use: 2017 status report. *Addiction,* 113, 1905- 1926.

Pedersen, W. (1991). Mental health, sensation seeking and drug use patterns: a longitudinal study. *Addiction,* 86(2), 195–204.

Perez Fuentes, M. D. C., Molero Jurado, M. del M., Carrion Martínez, J. J., Mercader Rubio, I., & Gazquez, J. J. (2016). Sensation-Seeking and Impulsivity as Predictors of Reactive and Proactive Aggression in Adolescents. *Frontiers in Psychology,* 7, 1-8.

Perkins, K. A., Karelitz, J. L., & Boldry, M. C. (2017). Nicotine acutely enhances reinforcement from non-drug rewards in humans. *Frontiers in Psychiatry*, 8, 65.

Petersen, J. L., & Hyde, J. S. (2010). A meta-analytic review of research on gender differences in sexuality, 1993–2007. *Psychological Bulletin*, 136(1), 21–38.

Pettiford, J., Kozink, R. V., Lutz, A. M., Kollins, S. H., Rose, J. E., & McClernon, F. J. (2007). Increases in impulsivity following smoking abstinence are related to baseline nicotine intake and boredom susceptibility. *Addictive Behaviors*, 32(10), 2351–2357.

Pilatti, A., Cupani, M., & Pautassi, R. M. (2015). Personality and Alcohol Expectancies Discriminate Alcohol Consumption Patterns in Female College Students. *Alcohol and Alcoholism*, 50(4), 385–392.

Poulin, C., Boudreau, B., & Asbridge, M. (2007). Adolescent passengers of drunk drivers: a multi-level exploration into the inequities of risk and safety. *Addiction*, 102(1), 51–61.

Prashad, S., & Filbey, F. M. (2017). Cognitive motor deficits in cannabis users. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 13, 1–7.

Puente, C. P., González GutiéRrez, J. L., Abellán, I. C., & López, A. L. (2008). Sensation Seeking, Attitudes Toward Drug Use, and Actual Use Among Adolescents: Testing a Model for Alcohol and Ecstacy Use. *Substance Use & Misuse*, 43(11), 1615–1627.

Qu, W., Zhang, W., & Ge, Y. (2020). The moderating effect of delay discounting between sensation seeking and risky driving behavior. *Safety Science*, 123, 104558.

Quinn, P. D., & Fromme, K. (2010). Self-regulation as a protective factor against risky drinking and sexual behavior. *Psychology of Addictive Behaviors*, 24(3), 376–385.

Quinn, P. D., & Harden, K. P. (2012). Differential changes in impulsivity and sensation seeking and the escalation of substance use from adolescence to early adulthood. *Development and Psychopathology*, 25(01), 223–239.

Reitz, J., Dekovic, M., & Meijer, A. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behaviour: child behaviour as moderator and predictor. *Journal of Adolescence*, 29, 419-436.

Rezvanfard, M., Ekhtiari, H., Mokri, A., Djavid, G. E., & Kaviani, H. (2010). Psychological and Behavioral Traits in Smokers and Their Relationship with Nicotine Dependence Level, *Archives of Iranian Medicine*, 13(5), 395-405.

Rioux, C., Castellanos-Ryan, N., Parent, S., Vitaro, F., & Séguin, J. R. (2018). The Interactive Effects of Parental Knowledge with Impulsivity and Sensation Seeking in Adolescent Substance Use. *Child Psychiatry & Human Development*, 50, 95-107.

Roberts, B. W., & Bogg, T. (2004). A longitudinal study of the relationships between conscientiousness and the social–environmental factors and substance-use behaviors that influence health. *Journal of Personality*, 72, 325–353.

Roberts, B. W., & DelVecchio, W. F. (2000). The rank-order consistency of personality traits from childhood to old age: A quantitative review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 126, 3–25.

Roberts, B. W., & Mroczek, D. (2008). Personality trait change in adulthood. *Current Directions in Psychological Science*, 17, 31–35.

Roberts, B. W., Walton, K., Bogg, T., & Caspi, A. (2006). De-investment in work and non-normative personality trait change in young adulthood. *European Journal of Personality*, 20, 461–474.

Robinson, T. E., & Berridge, K. C. (2008). The incentive sensitization theory of addiction: some current issues. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 363(1507), 3137–3146.

Romer, D. (2010). Adolescent risk taking, impulsivity, and brain development: Implications for prevention. *Developmental Psychobiology*, 52, 263–276.

Romer, D., & Hennessy, M. (2007). A biosocial-affect model of adolescent sensation seeking: The role of affect evaluation and peer-group influence in adolescent drug use. *Prevention Science*, 8, 89–101.

Rosenbloom, T., & Wolf, Y. (2002). Sensation seeking and detection of risky road signals: a developmental perspective. *Accident Analysis & Prevention*, 34(5), 569–580.

Ρούσσος, Π. Λ., & Τσαούσης, Γ. (2011). *Στατιστική στις επιστήμες της συμπεριφοράς με τη χρήση του SPSS*. Τόπος: Αθήνα.

Ruiz, P., & Strain, E. C. (2014). *The Substance Abuse Handbook* (2nd ed.). Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins, a Wolters Kluwer business.

Saiz, P. A., G-Portilla, M. P., Paredes, B., Delgado, J., Martinez, S., Bascaran, M. T., & Bobes, J. (2003). Use of Cocaine by Secondary School Students in Northern Spain. *European Addiction Research*, 9(3), 138–143.

Sargent, J. D., Tanski, S., Stoolmiller, M., & Hanewinkel, R. (2010). Using sensation seeking to target adolescents for substance use interventions. *Addiction*, 105(3), 506–514.

Schacter, D. L., Gilbert, D. T., & Wegner, D. M. (2012). *Ψυχολογία* (Ε. Κοππάση, Μτφ.). Αθήνα: Gutenberg.

Schmidt, V., Molina, M. F., & Raimundi, M. J. (2017). The Sensation Seeking Scale (SSS-V) and its use in Latin American adolescents: Alcohol consumption pattern as an external criterion for its validation. *Europe's Journal of Psychology,* 13(4), 776–793.

Schulenberg, J. E., Johnston, L. D., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., Miech, R. A., & Patrick, M. E. (2018). *Monitoring the Future national survey results on drug use, 1975–2017: Volume II, College students and adults ages 19–55*. Ann Arbor: Institute for Social Research, The University of Michigan Available at http://monitoringthefuture.org/pubs.html#monographs .

Scott-Parker, B., Watson, B., King, M. J., & Hyde, M. K. (2013). A further exploration of sensation seeking propensity, reward sensitivity, depression, anxiety, and the risky behaviour of young novice drivers in a structural equation model. *Accident Analysis & Prevention*, 50, 465–471.

Scott-Sheldon, L. A. J., Carey, K. B., & Carey, M. P. (2007). Health behavior and college students: Does Greek affiliation matter? *Journal of Behavioral Medicine*, 31(1), 61–70.

Sher, K. J., & Trull, T. J. (1994). Personality and disinhibitory psychopathology: Alcoholism and antisocial personality disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 92–102.

Shulman, E. P., Harden, K. P., Chein, J. M., & Steinberg, L. (2015). Sex differences in the developmental trajectories of impulse control and sensation-seeking from early adolescence to early adulthood. *Journal of youth and adolescence*, 44(1), 1–17.

Snedker, K. A., Herting, J. R., & Walton, E. (2009). Contextual effects and adolescent substance use: Exploring the role of neighborhoods. *Social Science Quarterly*, 90(5), 1272–1297.

Steinberg, L. (2008). A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. *Developmental Review*, 28(1), 78–106.

Steinberg, L. (2010). A dual systems model of adolescent risk-taking. *Developmental Psychobiology*, 52, 216–224.

Steinberg, L., Albert, D., Cauffman, E., Banich, M., Graham, S., & Woolard, J. (2008). Age differences in sensation seeking and impulsivity as indexed by behavior and self-report: Evidence for a dual systems model. *Developmental Psychology*, 44, 1764–1778.

Stoops, W. W., Lile, J. A., & Robbins, C. G. (2006). The reinforcing, subject rated, performance, and cardiovascular effects of damphetamine: influence of sensation-seeking status. *Addictive Behaviours*, 10, 88-95.

Suranyi, Z., Hitchcock, D. B., Hitter, J. B., Vargha, A., & Urban, R. (2013). Different types of sensation seeking: A person-oriented approach in sensation-seeking research. *International Journal of Behavioral Development*, 37(3), 274–285.

Sutker, P. B., Archer, R. P., & Allain, A. N. (1978). Drug abuse patterns, personality characteristics and relationship with sex, race, and sensation seeking, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46,1374-1378.

Tanner, J., & Arnett, G. (2009). The emergence of 'emerging adulthood': the new life stage between adolescence and adulthood. In Furlog, A. (Ed.) *Handbook of youth and young adulthood*. London: Routledge.

Taremian, F., Yaghubi, H., Pairavi, H., Hosseini, S. R., Zafar, M., & Moloodi, R. (2018). Risk and protective factors for substance use among Iranian university students: a national study. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 13(1).

Teter, C. J., McCabe, S. E., LaGrange, K., Cranford, J. A., & Boyd, C. J. (2006). Illicit Use of Specific Prescription Stimulants Among College Students: Prevalence, Motives, and Routes of Administration. *Pharmacotherapy*, 26(10), 1501–1510.

Tschann, J. M., Adler, N. E., Irwin, C. E., Millstein, S. G., Turner, R. A., & Kegeles, S. M. (1994). Initiation of substance use in early adolescence: The roles of pubertal timing and emotional distress. *Health Psychology*, 13(4), 326–333.

Turchik, J. A., Garske, J. P., Probst, D. R., & Irvin, C. R. (2010). Personality, Sexuality, and Substance Use as Predictors of Sexual Risk Taking in College Students. *Journal of Sex Research*, 47(5), 411–419.

Twenge, J. M. (2001). Changes in women's assertiveness in response to status and roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 133–145.

Vaidya, J. G., Gray, E. K., Haig, J. R., Mroczek, D. K., & Watson, D. (2008). Differential stability and individual growth trajectories of big five and affective traits during young adulthood. *Journal of Personality*, 76, 267–304.

Vaidya, J. G., Gray, E. K., Haig, J., & Watson, D. (2002). On the temporal stability of personality: Evidence for differential stability and the role of life experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1469–1484.

van Tilburg, W. A. P., & Igou, E. R. (2012). On boredom: Lack of challenge and meaning as distinct boredom experiences. *Motivation and Emotion*, 36(2), 181–194.

Wang, J., Vujovic, L., Caplovitz-Barrett, K., & Lerner, R. M., (2015). The Regulation of Emotion in Adolescence. *Springer Link*, 37-55.

Wechsler, H., Kuh, G. D., & Davenport, A. E. (1996). Fraternities, sororities, and binge drinking: Results from a national study of American colleges. *NASPA*, 33, 260–279.

Wells, B. E., & Twenge, J. M. (2005). Changes in young people's sexual behavior and attitudes, 1943–1999: A cross-temporal meta-analysis. *Review of General Psychology*, 9, 249 –261.

Westling, E., Andrews, J. A., Hampson, S. E., & Peterson, M. (2008). Pubertal Timing and Substance Use: The Effects of Gender, Parental Monitoring and Deviant Peers. *Journal of Adolescent Health*, 42(6), 555–563.

Whiteside, S. P., & Lynam, D. R. (2001). The Five Factor Model and impulsivity: Using a structural model of personality to understand impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 30, 669–689.

Wilson, D. M., Killen, J. D., Hayward, C., Robinson, T. N., Hammer, L. D., Kraemer, H. C. … Taylor, C. B. (1994). Timing and Rate of Sexual Maturation and the Onset of Cigarette and Alcohol Use Among Teenage Girls. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 148(8), 789.

Wood, W., & Eagly, A. H. (2012). Biosocial construction of sex differences and similarities in behavior. *Advances in Experimental Social Psychology*, 46, 55–123.

Φωτίου, Α., Καναβού, Ε., Σταύρου, Μ, & Κοκκέβη, Α. (2020). *Παράνομες ουσίες στους 16χρονους μαθητές στην Ελλάδα. Δεδομένα από την Πανελλήνια έρευνα στο μαθητικό πληθυσμό για τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες εξαρτητικές συμπεριφορές ESPAD-Ελλάδα 2019*. Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών & Ιατρικής Ακριβείας

Yi, S., Poudel, K. C., Yasuoka, J., Palmer, P. H., Yi, S., & Jimba, M. (2010). Role of risk and protective factors in risky sexual behavior among high school students in Cambodia. *BMC Public Health*, 10(1).

Zuckerman, M. (1971). Dimensions of sensation seeking. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 36(1), 45–52.

Zuckerman, M. (1979). *Sensation Seeking. Beyond the Optimal Level of Arousal*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Zuckerman, M. (2003). Biological bases of personality. In T. Millon & M. J. Lerner (Eds.), *Handbook of psychology: Personality and social psychology* (Vol. 5. pp. 85–116). New York: Wiley.

Zuckerman, M., Eysenck, S. B., & Eysenck, H. J. (1979). Sensation seeking in England and America: Cross-cultural, age, and sex comparisons. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46(1), 139–149.

Zuckerman, M. Kolin, E., Price, L., & Zoob, I. (1964). Development of a sensation-seeking scale. *Journal of Consulting Psychology*, 28(6), 477-482.

Zuckerman, M., Kuhlman, D. M., Joireman, J., Teta, P., & Kraft, M. (1993). A comparison of three structural models for personality: The Big Three, the Big Five, and the Alternative Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 757–768.

Zvolensky, M. J., Taha, F., Bono, A., & Goodwin, R. D. (2015). Big five personality factors and cigarette smoking: A 10-year study among US adults. *Journal of Psychiatric Research*, 63, 91–96.